

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Latvijas Republikas Finanšu ministrija

Vides pārskats

Eiropas Savienības Kohēzijas politikas fondu darbības programmas 2014. – 2020. gadam „Izaugsme un nodarbinātība”

Janvāris 2014
Ziņojums satur 66 lapas

Saturs

1	KOPSAVILKUMS	3
2	IEVADS	8
3	PLĀNOŠANAS DOKUMENTA GALVENIE MĒRĶI UN ĪSS SATURA IZKLĀSTS, SAISTĪBA AR CITIEM PLĀNOŠANAS DOKUMENTIEM	10
3.1	DARBĪBAS PROGRAMMAS MĒRĶIS UN PRIORITĀTES	10
3.2	DARBĪBAS PROGRAMMAS SATURS UN STRUKTŪRA	11
3.3	SAISTĪBA AR CITIEM PLĀNOŠANAS DOKUMENTIEM	13
3.4	PLĀNOŠANAS DOKUMENTA IZSTRĀDES PROCESS UN IESAISTĪTĀS INSTITŪCIJAS	14
4	VIDES PĀRSKATA SAGATAVOŠANAS PROCEDŪRA UN IESAISTĪTĀS INSTITŪCIJAS, SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBA UN REZULTĀTI.....	15
4.1	STRATĒGISKĀ IETEKMES UZ VIDI NOVĒRTĒJUMA PROCESS	15
4.2	VIDES PĀRSKATA SAGATAVOŠANAS PRINCIPI UN METODOLOĢIJA	16
4.3	SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBA.....	19
5	ESOŠĀ VIDES STĀVOKĻA APRAKSTS UN IESPĒJAMĀS IZMAIŅAS, JA PLĀNOŠANAS DOKUMENTS NETIKTU ĪSTENOTS	21
5.1	LATVIJAS DABAS RESURSI UN VĒRTĪBAS GALVENAJĀS EKOSISTĒMU GRUPĀS	21
5.2	VIDES KVALITĀTE UN PIESĀRŅOJUMA SLODZE	28
5.3	DABAS RESURSU IZMANTOŠANAS INTENSITĀTE	31
5.4	VIDES STĀVOKĻIS TERITORIJĀS, KURAS PLĀNOŠANAS DOKUMENTA ĪSTENOŠANA VAR BŪTISKI IETEKMĒT.....	32
5.5	AR PLĀNOŠANAS DOKUMENTU SAISTĪTIE VIDES ASPEKTI	33
6	STARPTAUTISKIE UN NACIONĀLIE VIDES AIZSARDZĪBAS MĒRĶI	38
7	PLĀNOŠANAS DOKUMENTA ĪSTENOŠANAS BŪTISKĀS IETEKMES UZ VIDI UN IETEIKUMI BŪTISKO IETEKMJU NOVĒRŠANAI UN SAMAZINĀŠANAI	45
7.1	STRATĒGIJAS DAĻAS VĒRTĒJUMS UN VISPĀRĪGIE RISINĀJUMI	45
7.2	IEVIEŠANAS DAĻAS VĒRTĒJUMS	45
7.3	VĒRTĒJUMA KOPSAVILKUMS PAR PLĀNOŠANAS DOKUMENTA BŪTISKO IETEKMI UZ VIDI	46
7.4	TIEŠĀS POZITĪVĀS UN NEGATĪVĀS, ĪSTERMIŅA, VIDĒJI ILGĀS UN ILGTERMIŅA, PAGAIDU UN NOTURĪGĀS IETEKMES UZ VIDI	49
7.5	NETIEŠĀS POZITĪVĀS UN NEGATĪVĀS, ĪSTERMIŅA, VIDĒJI ILGĀS UN ILGTERMIŅA, PAGAIDU UN NOTURĪGĀS IETEKMES UZ VIDI.....	52
7.6	KUMULATĪVĀS IETEKMES - PAREDZĒTĀS DARBĪBAS UN CITU DARBĪBU SAVSTARPĒJĀ UN KOPĒJĀ IETEKME UZ VIDI	56
8	IETEICAMIE RISINĀJUMI NEGATĪVO IETEKMJU NOVĒRŠANAI UN SAMAZINĀŠANAI	57
8.1	PLĀNOŠANAS STADIJĀ REKOMENDĒJAMIE RISINĀJUMI NEGATĪVĀS IETEKMES NOVĒRŠANAI VAI SAMAZINĀŠANAI UN POZITĪVĀS IETEKMES PASTIPRINĀŠANAI	57
8.2	PLĀNOŠANAS STADIJĀ PAPILDUS APSVERAMIE APDRAUDĒJUMI SIVŅ KONTEKSTĀ	58
8.3	RISINĀJUMI IEVIEŠANAS STADIJĀ	60
9	IESPĒJAMIE KOMPENSĒŠANAS PASĀKUMI	62
10	PLĀNOŠANAS DOKUMENTA ĪSTENOŠANAS IESPĒJAMĀS BŪTISKĀS PĀRROBEŽU IETEKMES NOVĒRTĒJUMS	63
11	PASĀKUMI PLĀNOŠANAS DOKUMENTA ĪSTENOŠANAS MONITORINGA NODROŠINĀŠANAI	64
12	NOSLĒGUMS	65

1 Kopsavilkums

Mūsu pieeja un informācijas avoti

Ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums (turpmāk – SIVN) veikts atbilstoši likuma „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” (1998) 4. panta prasībām un Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumiem Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums”.

Vides pārskats ir sagatavots 2013. gadā Finanšu ministrijas (turpmāk – FM) vadībā izstrādātajam dokumentam – Eiropas Savienības Kohēzijas politikas fondu¹ darbības programmai 2014.–2020. gadam “Izaugsme un nodarbinātība” (turpmāk – Darbības programma). Tā sagatavošanā piedalījušās visas nozaru ministrijas (Aizsardzības ministrija, Ārlietu ministrija, Ekonomikas ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Labklājības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Satiksmes ministrija, Tieslietu ministrija, Veselības ministrija, Zemkopības ministrija un citas tiešās valsts pārvaldes iestādes.

Dokumenta saistība ar citiem valsts attīstības plānošanas stratēģiskiem dokumentiem. Darbības programma tieši izriet no valsts attīstības plānošanas dokumentu hierarhijā augstāk stāvoša plānošanas dokumenta – Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2014.–2020. gadam (turpmāk – NAP 2020), kas ir galvenais vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā. Vienlaicīgi tas atspoguļo zināmu kompromisu starp Latvijas Nacionālā plānā ietvertu un Eiropas Savienības plānošanas dokumentos ietvertu attiecībā uz investīciju prioritātēm un atbalsta intensitāti konkrētu mērķu sasniegšanai. Darbības programmas ieviešanu skaidro un papildina Partnerības līgums, un par abām šo dokumentu darba versijām ieinteresētajām pusēm bija iespēja paust viedokli un sniegt priekšlikumus 2013. gada maijā un augustā, un tie tika apspriesti un diskutēti sabiedrībā.

Darbības programma tieši un nepastarpināti satur NAP 2020 prioritātes un piedāvā integrētu risinājumu šo prioritāšu sasniegšanā – iepriekšēji noteiktām prioritātēm pakārtotus rīcības virzienus un identificē to uzdevumu īstenošanai nepieciešamo finansējumu, kā arī realizācijas, pārraudzības un kontroles mehānismus.

Darbības programma attiecas uz valsts attīstību kopumā, galvenokārt koncentrējoties uz izaugsmes un nodarbinātības veicināšanu aptvertajās sfērās, un teritoriālā aspektā aptver visu valsts teritoriju. Darbības programma ir nacionālā līmeņa attīstības plānošanas dokuments, kas nākotnē tiks detalizēts, un tajā paredzētās darbības tiks atsevišķi vērtētas pēc ietekmes uz vidi novērtējuma procedūras. Tādējādi tiks pildītas prasības attiecībā uz vides izvērtējumiem, kas aptvertu plānošanas dokumentā ietvertos priekšnoteikumus un pamatprasības paredzēto darbību īstenošanai, ņemot vērā vietas izvēli, paredzētās darbības veidu, apjomu, nosacījumus un resursu izmantošanu. Tad tiks vērtēta arī konkrēto darbību saistība ar normatīvajos aktos vides aizsardzības jomā noteikto prasību izpildi, atzīmējot vides problēmas un potenciālās ietekmes uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, īpaši aizsargājamām sugām, to dzīvotnēm. Darbības programmas detalizācijas pakāpe šos jautājumus neapskata.

Plānošanas dokumenta izstrādes termiņi aptver 2013. gadu, un to noteic NAP 2020 izstrādes termiņi, kā arī ES fondu plānošanas process 2014.–2020. gadu periodam, kas norisinās visās ES dalībvalstīs.

¹ Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Eiropas Sociālais fonds un Kohēzijas fonds

Plānošanas dokumenta īstenošanas periods ir noteikts dokumentā – tas ir 2014. – 2020. gads, tomēr paredzams, ka daudzas no šajā laikā uzsāktām aktivitātēm turpināsies, būs ilgtspējīgas un pašuzturošas, bet veiksmīgās – kļūs par dublicēšanas piemēriem.

Darbības programmu apstiprinās Ministru kabinets.

GREG metodoloģija

Šī projekta vadība un tā rezultātā tapušās atskaites tika sagatavotas saskaņā ar KPMG izstrādāto kvalitātes un risku vadības procesa metodoloģiju (turpmāk GREG – Global Risk Advisory Services Engagement Guidelines), kura tiek izmantota visu KPMG konsultāciju projektu ietvaros.

GREG ir KPMG globāli izstrādātas vadlīnijas, kas apraksta projekta kvalitātes un risku pārvaldību jebkurā no KPMG dalībfirmām un kas KPMG dalībfirmām ir obligātas. GREG mērķis ir nodrošināt projektu pārvaldību pēc vienotiem standartiem, nodrošinot projekta izsekojamību no projekta iniciēšanas fāzes līdz projekta pabeigšanai. Izsekojamība šajā gadījumā nozīmē ne tikai visu projekta soļu secīgu izpildi un izsekojamību, bet arī katra atsevišķa soļa atkārtojamību un vienādu rezultātu iegūšanu arī tad, ja to veiktu citu KPMG dalībfirmu darbinieki. Atbilstība GREG prasībām tiek katru gadu pārbaudīta katrā KPMG dalībfirmā, un tās normu neievērošanas gadījumā var tikt anulēta KPMG dalībfirmas licence.

GREG sastāv no 4 fāzēm:

- Iniciēšanas fāze;
- Plānošanas fāze;
- Izpildes fāze;
- Noslēguma fāze.

Ziņojuma izstrādes gaitā tika piesaistīts eksperts, Latvijas Universitātes Lietišķās ģeoloģijas katedras vadītājs, profesors Valdis Segliņš, kurš līdzdarbojās informācijas apkopošanā, analizē un Ziņojuma sagatavošanā.

Analīzes kopsavilkums

Veiktais SIVN **konstatē**, ka Darbības programmas un tās ieguldījumu prioritāšu ietvaros pašreizējā redakcijā īstenotās darbības neradīs būtisku ietekmi uz vidi. Nav identificētas darbības un aktivitātes, kas būtu pretrunā ar Latvijas starptautiskām saistībām vides un dabas aizsardzībā, atbilstoši Latvijas likumiem un likumpakārtotiem normatīvajiem aktiem šajā jomā. Gandrīz visas iecerētās darbības pēc savas ietekmes uz vidi ir vērtējamas kā neitrālas, bet darbības vairākās tematiskās un investīciju prioritāšu grupās ir tieši vērstas uz vides stāvokļa uzlabojumiem. Izmaksu ziņā tie ir dārgi pasākumi, kuru realizācija vairumā gadījumu nebūtu iespējama tikai par valsts budžeta līdzekļiem. Šādā nozīmē iecerētā Darbības programma uzlūkojama kā svarīgs ieguldījums vides kvalitātes uzlabojumiem vidējā un ilgākā termiņā.

Attiecībā uz Darbības programmas tematisko mērķiem potenciālās ietekmes var tik vērtētas kopumā neitrāli. Vienlaicīgi tematiskos mērķus detalizējošas plānoto ieguldījumu prioritātes pēc to potenciālām ietekmēm uz vidi atšķiras:

Plānoto ieguldījumu prioritāšu potenciālās ietekmes uz vidi

Tematiskais mērķis	Ieguldījumu prioritāte	Potenciālās ietekmes atbilstoši Direktīvas 2001/42/EC II pielikuma vērtēšanas kritērijiem
1. Nostiprināt pētniecību, tehnoloģiju attīstību un inovāciju	Uzlabojot pētniecības un inovāciju infrastruktūru	Neitrāla
	Veidot saiknes un sinerģiju starp uzņēmumiem, P&I centriem un augstākās izglītības sektoru. Atbalstīt tehnoloģisko un lietišķo pētniecību, pilotiekārtas, produktu validēšanu	Neitrāla
2. Uzlabot IKT pieejamību, izmantošanu un kvalitāti	Paplašināt platjoslas pakalpojumus	Neitrāla
	Stiprināt IKT lietojumprogrammas e-pārvaldes, e-mācību, e-iekļaušanas, e-kultūras un e-veselības jomā	Neitrāla
3. Uzlabot mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēju	Veicināt uzņēmējdarbību, jo īpaši atvieglojot jaunu ideju izmantošanu ekonomikā un atbalstot jaunu uzņēmumu izveidi	Neitrāla, netieša pozitīva vai negatīva ietekme
	Atbalstīt MVK spēju panākt izaugsmi reģionālos, valsts un starptautiskos tirgos un iesaistīties inovāciju procesos	Neitrāla, iespējama lokāla negatīva ietekme
	Palielinātu spēju radīšana produktu un pakalpojumu attīstīšanai	Neitrāla, iespējama lokāla negatīva ietekme
4. Atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs	Veicināt energoefektivitāti un atjaunojamo energoresursu izmantošanu uzņēmumos	Tieša pozitīva ietekme
	Atbalstīt energoefektivitāti, viedu energovadību un AER izmantošanu sabiedriskajā infrastruktūrā	Tieša pozitīva ietekme
	Veicināt atjaunojamo energoresursu avotu ražošanu un sadali	Tieša pozitīva ietekme
	Veicināt zemu oglekļa emisijas stratēģijas visām teritorijām (ERAF)	Tieša pozitīva ietekme
	Veicināt zemu oglekļa emisijas stratēģijas visām teritorijām, jo īpaši pilsētām (KF)	Tieša pozitīva ietekme
5. Veicināt pielāgošanos klimata pārmaiņām, riska novēršanu un pārvaldību	Atbalstīt investīcijas, kas paredzētas, lai pielāgoties klimata pārmaiņām	Tieša pozitīva ietekme, iespējama lokāla negatīva ietekme
6. Saglabāt un aizsargāt vidi un uzlabot resursu izmantošanas efektivitāti	Investēt atkritumu apsaimniekošanas nozarē	Neitrāla ietekme
	Investēt ieguldījumus ūdenssaimniecības nozarē	Pozitīva vai neitrāla ietekme
	Aizsargāt un atjaunot bioloģisko daudzveidību un augsni, zaļās infrastruktūras attīstību un veicinot ekosistēmu pakalpojumus	Pozitīva vai neitrāla ietekme
	Saglabāt, aizsargāt, veicināt un attīstīt dabas	Pozitīva vai neitrāla

Tematiskais mērķis	Ieguldījumu prioritāte	Potenciālās ietekmes atbilstoši Direktīvas 2001/42/EC II pielikuma vērtēšanas kritērijiem
	un kultūras mantojumu	ietekme
	Veikt darbības, lai uzlabotu pilsētvidi, atdzīvinātu pilsētas, atjaunotu un attīrītu pamestas rūpnieciskās teritorijas	Neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
7. Veicināt ilgtspējīgu transportu un novērst trūkumus galvenajās tīkla infrastruktūrās	Atbalstīt multimodālu Eiropas vienoto transporta telpu	Neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
	Attīstīt un atjaunot visaptverošu, kvalitatīvu un savstarpēji izmantojamu dzelzceļa sistēmu	Pozitīva vai neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
	Pastiprināt reģionālo mobilitāti, pievienojot sekundāros un terciāros transporta mezglus, tostarp multimodālos mezglus, TEN-T infrastruktūrai	Pozitīva vai neitrāla ietekme
8. Ilgtspējīgas un kvalitatīvas nodarbinātības veicināšana un brīvprātīgas darbaspēka mobilitātes atbalstīšana	Nodarbinātības pieejamības nodrošināšana darba meklētājiem un neaktīvām personām	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Jauniešu ilgtspējīga integrācija darba tirgū	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Darba ņēmēju, uzņēmumu un uzņēmēju pielāgošanās pārmaiņām	Neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
	Atbalsts videi nekaitīgai izaugsmei, konkrētu apgabalu teritorijas stratēģijas ietvaros veicinot iekšējā potenciāla attīstību	Neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
9. Sociālo iekļautības veicināšana un cīņa ar nabadzību un diskrimināciju	Aktīva iekļaušana ar mērķi veicināt nodarbinātību	Neitrāla
	Piekluves uzlabošana cenas ziņā pieejamiem, ilgtspējīgiem un kvalitatīviem pakalpojumiem	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Ieguldījumi veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
10. Ieguldījumi izglītībā, apmācībā un profesionālajā izglītībā, lai nodrošinātu prasmes, kā arī mūžizglītībā	Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšana un novēršana un vienlīdzīgas pieejas veicināšana kvalitatīvai pirmsskolas, pamatskolas un vidusskolas izglītībai	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Augstākās izglītības vai pielīdzināma līmeņa izglītības kvalitātes, efektivitātes un pieejamības uzlabošana	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Formālas, neformālas un ikdienējas mūžizglītības vienlīdzīgas pieejamības uzlabošana visām vecuma grupām	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Darba tirgus nozīmes palielināšana izglītības un apmācības sistēmās	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Investīcijas izglītībā un apmācībā	Neitrāla ietekme,

Tematiskais mērķis	Ieguldījumu prioritāte	Potenciālās ietekmes atbilstoši Direktīvas 2001/42/EC II pielikuma vērtēšanas kritērijiem
		iespējama arī lokāla negatīva ietekme
11. Publisko iestāžu un ieinteresēto personu institucionālo spēju un efektīvas publiskās pārvaldes veicināšana	Investīcijas institucionālajās spējās un efektīvā valsts pārvaldē un publiskajos pakalpojumos valsts, reģionālajā un vietējā līmenī	Neitrāla ietekme

Vairums no Darbības programmas tematiskajiem mērķiem un investīciju prioritātēm ir ar pozitīvu pienesumu dabas vērtību saglabāšanai un vides kvalitātes paaugstināšanai. Tomēr investīciju detalizācijas pakāpe neļauj atsevišķās darbības kvantificēt un to ietekmes novērtēt skaitliskās izteiksmēs – tas būtu veicams, izvērtējot konkrētos projektus ietekmes uz vidi novērtēšanas procedūras ietvaros.

Darbības programmā iekļauto specifisko atbalsta mērķu detalizācijas pakāpe nav pietiekama, lai viennozīmīgi izdarītu secinājumus par atsevišķu aktivitāšu būtisko ietekmi uz vidi, un atkarībā no ieviešanas nosacījumiem, iespējama arī negatīva ietekme. Tādēļ vides pārskatā ir norādīti arī vairāki **nepieciešamie uzlabojumi un papildinājumi**, lai novērstu vai samazinātu iespējamo negatīvo ietekmi.

Tā Darbības programmā ir skaidra norāde, ka regulāri ietekmes uz vidi izvērtējumi un vides kvalitātes monitorings tiks veikti atbilstoši horizontāliem principiem 11.1. „Ilgtspējīga attīstība”, un to plānots veikt esošās uzraudzības sistēmas ietvaros. Vienlaicīgi zemāka līmeņa plānošanas dokumentos būtu paredzamas norādes uz nepieciešamību veikt konkrēto realizēto pasākumu (aktivitāšu) rezultativitātes un ietekmes uz vidi novērtējumus. Vienlaicīgi tas būtu nozīmīgs ieguvums zaļās domāšanas veicināšanā, un tas sekmēs ilgtspējīgu dzīves veidu sabiedrībā.

Atzīmēti arī vairāki **riski un nenoteiktības**, kas tieši neattiecas uz Darbības programmas saturisko daļu, bet ir ņemami vērā tās turpmākā detalizācijā un attīstībā. Tā Darbības programmā paredzētās darbības tikai fragmentāri ir ietvertas kā pieļaujamās pašvaldību teritoriju un attīstības plānos. Izmaiņas spēkā esošajos teritoriju plānojumos kā apsteidzošs pasākums nav paredzēts, tam nav atvēlēti arī atbilstoši resursi un laiks. Uzsverams, ka ieguldījumi tiks veikti vienīgi tajos gadījumos, ja pašvaldību attīstības programmas atbildīs Darbības programmas noteiktiem kritērijiem.

Darbības programma paredz, ka projektu idejas tiks stiprinātas atbilstoši ES fondu plānošanas dokumentos (Darbības programmā un Darbības programmas pielikumā) noteiktajiem mērķiem, un pašvaldības attīstības plānā noteiktajam. Minētais tikai daļēji mazina riskus, jo atbalsts teritoriju plānošanai kā apsteidzošam pasākumam Darbības programma nav izcelts, un tas ir visai būtisks preventīvais instruments mūsdienu vides politikā. Tā akcentēšana mazinātu riskus nevēlami ietekmēt vidi un tās kvalitāti.

KPMG vēlas pateikties Latvijas Republikas Finanšu ministrijas darbiniekiem, kā arī citām iesaistītajām organizācijām, par sniegto atbalstu un palīdzību šī ziņojuma pilnveidošanā.

2 Ievads

Saskaņā ar 2013. gada 12. martā noslēgto līgumu starp Latvijas Republikas Finanšu ministriju un SIA „KPMG Baltics” („KPMG”) ir izstrādāta projekta „ES Kohēzijas politikas fondu darbības programmas 2014.-2020.gadam sākotnējā (ex-ante) izvērtējuma veikšana” sadaļa:

■ Stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums.

Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma mērķis ir analizēt Darbības programmas pasākumus (kas plāno infrastruktūru) un to ietekmi uz vidi. Stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums ir veikts saskaņā ar prasībām, kas norādītas Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu un attiecīgajos nacionālajos tiesību aktos.

KPMG ir novērtējis Darbības programmas pasākumus no vides aizsardzības un ilgtspējīgas attīstības perspektīvas, analizējot pasākumu iespējamo ietekmi uz vidi, iespējamajos alternatīvos risinājumus un nepieciešamības gadījumā izstrādājot rekomendācijas par to, kā samazināt vai novērst ietekmi uz vidi un nodrošinātu atbilstību ilgtspējīgas attīstības principiem.

Eiropas Savienības Kohēzijas politikas fondu „Darbības programmas 2014. – 2020. gadam „Izaugsme un nodarbinātība”” (turpmāk – Darbības programma) ir Nacionālā attīstības plāna 2014.– 2020. gadam (turpmāk – NAP 2020), kas ir galvenais vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā, detalizējošs un daudzas darbības integrējošs dokuments.

Darbības programmas mērķis ir definēt prioritāros Eiropas Savienības (turpmāk – ES) fondu atbalsta virzienus saskaņā ar stratēģiju „Eiropa 2020”, NAP 2020, Nacionālo reformu programmu, ES Padomes ieteikumiem par Latvijas 2013. gada valsts reformu programmu un ES Padomes sniegto atzinumu par Latvijas 2012. – 2016. gada konverģences programmu, nacionālajām nozaru stratēģijām un citiem plānošanas dokumentiem, kā arī noteikt vispārējos principus Darbības programmā minēto ES fondu ieviešanā, uzraudzībā un izvērtēšanā.

ES fondu līdzfinansētās investīcijas līdz šim 2007. – 2013. gada plānošanas perioda ietvaros ir radījušas būtisku stimulējošo ietekmi uz ekonomisko aktivitāti, un sagatavotā Darbības programma nosaka to stratēģisku un efektīvu ieguldīšanu, lai nodrošinātu, ka pozitīvā ietekme uz ekonomisko attīstību palielinātos un saglabātos arī turpmākajos gados.

Saskaņā likumu „Par ietekmes uz vidi novērtējumu”² un Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumiem Nr.157 “Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums”³ Darbības programma ir plānošanas dokuments, kam ir nepieciešams veikt stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu (turpmāk – SIVN). SIVN mērķis ir nodrošinot vides apsvērumu integrāciju politikas plānošanas dokumentu izstrādē un īstenošanā ar mērķi veicināt ilgtspējīgu attīstību.

SIVN ietvaros ir sagatavots vides pārskats projekts. Vides pārskata saturu nosaka Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumi Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums”, tādējādi Darbības programmas vides pārskats satur tiesību aktos prasīto informāciju. Vides pārskata izstrādē ņemti vērā arī ieteikumi, kas saņemti no Vides pārraudzības valsts biroja un citām institūcijām.

Vides pārskats ir dokuments, kas nosaka, apraksta un novērtē Darbības programmas īstenošanas ietekmi uz vidi, ņemot vērā Darbības programmas mērķus, tematiskos mērķus, ieguldījumu

² <http://www.likumi.lv/doc.php?id=51522>

³ <http://www.likumi.lv/doc.php?id=86512>

prioritātes un indikatīvās atbalstāmās darbības. Dokumentā iekļauti ieteikumi iespējamās negatīvās ietekmes uz vidi novēršanai vai samazināšanai. Vides pārskats ir ticis sagatavots, balstoties uz pieejamajiem politikas dokumentiem, statistiku, informāciju un pieejamajām zināšanām par vides novērtēšanas metodēm, kas detalizētas līdz Darbības programmas 5. redakcijas detalizācijas pakāpei.

Šī pētījuma izstrādes gaitā KPMG izmantoja publiski pieejamus datus. Mēs neuzņemamies atbildību par šīs informācijas pareizību, tomēr iespēju robežās mēs esam pārliecinājušies, ka šī informācija saskan ar informāciju, ko varējām iegūt no citiem avotiem.

Ziņojuma lasītājs piekrīt ievērot Vispārējos sadarbības nosacījumus, kurus līguma puses ir saskaņojušas un apstiprinājušas un kuri citu starpā ietver nosacījumus, kas ierobežo KPMG atbildību. Līdz šī dokumenta pabeigšanai tajā ietvertā informācija un slēdzieni nav uzskatāmi par publisku informāciju.

3 Plānošanas dokumenta galvenie mērķi un īss satura izklāsts, saistība ar citiem plānošanas dokumentiem

Pamata informācijā iekļauti dati un novērtējumi, kuri tiek prasīti atbilstoši likumā „Par ietekmes uz vidi novērtējumu”⁴ (1998) 4. panta, kā arī 1. un 2. pielikuma prasībām un konkretizēti Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumos Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” IV sadaļā⁵, kur 8. punktā norādīts, kādu informāciju nepieciešams ietvert vides pārskatā.

NAP 2020⁶ ir hierarhiski augstākais nacionāla līmeņa vidēja termiņa plānošanas dokuments. NAP 2020 ir cieši saistīts ar "Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam" (turpmāk – Latvija 2030)⁷ un "Nacionālo reformu programmu stratēģijas "ES 2020" īstenošanai" (turpmāk – NRP)⁸.

3.1 Darbības programmas mērķis un prioritātes

Darbības programmā ietvertie tematiskie mērķi tieši izriet un atspoguļo stratēģijas „Latvija 2030” izvirzītos valsts attīstības mērķus, NRP⁹ iezīmētos valsts makro – strukturālos izaicinājumus, NAP 2020 izvirzītās nacionālās attīstības vidēja termiņa prioritātes, ES Padomes ieteikumus Latvijai 2013. un 2014. gadam ekonomikas un nodarbinātības politikas pamatnostādņu ietvaros, ES Stratēģijā Baltijas jūras reģionam¹⁰ iezīmētos kopējos Baltijas jūras reģiona attīstības virzienus un Latvijas Konkurētspējas ziņojumā¹¹ (2011) identificētās galvenās rīcībpolitikas jomas.

Darbības programmā no 11 Eiropas Komisijas piedāvātajiem tematiskajiem mērķiem izvēlēti un izveidoti astoņi prioritārie virzieni. Katram no prioritārajiem virzieniem identificētas ieguldījumu prioritātes, kas atbilst ES fondu regulu piedāvājumiem¹². Prioritāro virzienu un ieguldījumu prioritāšu īstenošanai noteikti specifiskie atbalsta mērķi, kuriem, savukārt, noteikti sasniedzamie rādītāji (finanšu, iznākuma un rezultāta).

Specifiskie atbalsta mērķi ir definēti, koncentrējoties uz nozīmīgu nozares daļu, kuru plānots uzlabot un attīstīt. Tie ir finansiāli ietilpīgi, ar plānoto finansējumu sasniedzot būtiskus uzlabojumus un izmaiņas sistēmā kopumā, tādējādi demonstrējot uzskatāmus rezultātus, kas atspoguļo ieguldīto investīciju atdevi definēto vajadzību un problēmu risināšanā.

ES fondu ieguldījumu mērķis ir stiprināt Latvijas ekonomisko, teritoriālo un sociālo kohēziju pārējā Eiropā ar viedo specializāciju, ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi, kas balstās uz sabalansētu makroekonomisko un fiskālo politiku.

⁴ Likums „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” (1998) <http://www.likumi.lv/doc.php?id=51522>

⁵ Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumiem Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” <http://www.likumi.lv/doc.php?id=86512>

⁶ Pieejams: http://nap.lv/images/20121220_NAP2020_Saeim%C4%81_apstiprin%C4%81ts.pdf

⁷ Pieejams elektroniski: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

⁸ Pieejams elektroniski: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/LV_NRP_lat.pdf

⁹ Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai

¹⁰ ES Stratēģija Baltijas jūras reģionam. Dokuments pieejams elektroniski-
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag30/mag30_lv.pdf

¹¹ Ziņojums pieejams elektroniski: <http://www.mk.gov.lv/esstrukturfondi/vk-realizetie-projekti/strukturaloreformuistenosana/reformu-novertejumi-un-petijumi/?print>

¹² Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=1153>

Kopumā ES fondu ieguldījumu stratēģija veidota, lai nodrošinātu resursu koncentrāciju un kritisko masu vēlamu izmaiņu sasniegšanai Latvijā atbilstoši noteiktajām vajadzībām, kas tieši mērā dotu redzamu ieguldījumu ES 2020 stratēģijas mērķu sasniegšanā.

ES fondu ieguldījumu stratēģija ir balstīta uz stratēģijā „Latvija 2030”, NRP un NAP 2020 iezīmētajiem valsts attīstības virzieniem, noteiktajām vajadzībām un izaicinājumiem, ņemot vērā ES Padomes ieteikumus Latvijai ekonomikas un nodarbinātības politikas pamatnostādņu ietvaros un ES Stratēģijā Baltijas jūras reģionam iezīmētos kopējos Baltijas jūras reģiona attīstības virzienus.

Lai arī plānots, ka ES fondu investīcijas sniegs ieguldījumu visu Latvijai noteikto ES 2020 stratēģijas mērķu sasniegšanā, tomēr nozīmīgākā un tiešākā interence būs vērojama šādu mērķu sasniegšanā:

- 1) nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaita samazināšana, sniedzot atbilstošas apmācības, uzlabojot veselības stāvokli un integrējot darba tirgū;
- 2) nodarbinātības līmeņa palielināšana, integrējot ilgtermiņa bezdarbniekus un jauniešus darba tirgū;
- 3) primārās enerģijas patēriņa samazināšana, uzlabojot energoefektivitāti publiskajās ēkās, dzīvojamajā fondā, uzlabojot energoefektivitāti apstrādes rūpniecībā un centralizētajā siltumapgādē, kā arī atbalstot energoefektivitātes palielināšanu sabiedriskajā transportā;
- 4) investīciju palielināšana pētniecībā un attīstībā, zinātniskās darbības potenciāla attīstību ar pasākumiem, kas veicinās privāto investīciju piesaisti pētniecībai un attīstībai, kā arī sadarbību starp pētniecības institūcijām un uzņēmējiem.

3.2 Darbības programmas saturs un struktūra

Darbības programma saturiski strukturēta atbilstoši Eiropas Komisijas izstrādātajam paraugam. Tajā iekļauta arī finanšu informācija ne tikai dalījumā pa prioritārajiem virzieniem, ieguldījumu prioritātēm, specifiskajiem atbalsta mērķiem, bet arī pa intervences kategorijām. Darbības programmā noteikti mehānismi savstarpējai atbalsta koordinācijai starp fondiem, plānotajām darbībām administratīvā sloga mazināšanai finansējuma saņēmējiem, atspoguļoti plānošanas periodā ieviešamie horizontālie principi, plānotie projektu iesniegumu atlases veidi, sniegta informācija par Darbības programmas ieviešanas administratīvo ietvaru, plānotajiem izvērtēšanas pasākumiem.

Prioritārā virziena „**Pētniecība, tehnoloģiju attīstība un inovācijas**” ietvaros atbalsts tiks sniegts zinātnes, pētniecības un inovāciju kapacitātes stiprināšanai, atjaunojot un attīstot zinātnes un tehnoloģiju nozares cilvēkresursus, atbalstot pielietojamu pētījumu īstenošanu, veicinot zinātnisko institūciju koncentrēšanu (apvienošanu), uzlabojot pētniecības infrastruktūru un materiāltehnisko bāzi, veicinot starptautiskās sadarbības iespējas, kā arī sadarbību starp zinātniskajām institūcijām un privāto sektoru, atbalstot tehnoloģiju pārnesei, pētniecības rezultātu komercializāciju, jaunu, zinātnietilpīgu produktu un tehnoloģiju izstrādi. Atbalsts tiks sniegts arī tehnoloģiju pārnesei pakalpojumiem, tai skaitā jaunradītā intelektuālā īpašuma aizsardzībai, licencēšanai un jaunu saimnieciskās darbības veicēju un inovatīvu produktu atbalstam tehnoloģiju inkubatoros sadarbībā ar augstākās izglītības iestādēm, tādējādi veicinot inovatīvu saimnieciskās darbības veicēju īpatsvara palielināšanos un privātā sektora investīciju pētniecībai un attīstībai palielināšanos.

Prioritārā virziena „**IKT pieejamība, e-pārvalde un pakalpojumi**” ietvaros atbalsts tiks sniegts visas Latvijas teritorijas līdzsvarotas attīstības veicināšanai, izveidojot vai uzlabojot elektronisko sakaru infrastruktūru, vienlaikus attīstot saimniecisko darbību veicinošu vidi, kas balstās uz pieejamu informāciju, publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu, publiskā un privātā sektora integrētiem IKT risinājumiem un Latvijas iekļaušanos Eiropas vienotajā digitālā tirgū, kā arī uzlabojot iedzīvotāju kopējo dzīves kvalitāti, sniedzot ieguldījumu pakalpojumu pieejamībā, sabiedrības produktivitātes paaugstināšanā, administratīvā sloga samazināšanā un mobilitātes paaugstināšanā.

Prioritārā virziena „**Mazo un vidējo komersantu konkurētspēja**” ietvaros plānots veicināt ekonomisko aktivitāti, īpaši reģionos, un saimnieciskās darbības veicēju konkurētspēju un produktivitātes palielināšanos, nodrošinot saimnieciskās darbības attīstību veicinošas infrastruktūras izveidi, paplašinot finansējuma pieejamības iespējas, veicinot ārējo tirgu apguvi un Latvijas starptautiskās konkurētspējas stiprināšanu, attīstot klasteru darbību, cilvēkresursus, nodrošinot darba tirgus vajadzībām atbilstošu darbaspēku. Papildus minētajam tiks uzlabota tiesu sistēma un celta kapacitāte valsts pārvaldē darbam ar saimnieciskās darbības veicējiem saimnieciskās darbības vides uzlabošanas sekmēšanai. Vienlaikus plānots sniegt atbalstu saimnieciskajai darbībai nozīmīgu teritoriju infrastruktūras attīstībai atbilstoši pašvaldību integrētajām attīstības programmām.

Prioritārā virziena „**Pāreja uz ekonomiku ar zemu oglekļa emisijas līmeni visās nozarēs**” kopējais mērķis ir primārās enerģijas patēriņa samazināšana un efektīvas un ilgtspējīgas energoresursu izmantošanas veicināšana dažādās nozarēs. Mērķa sasniegšanu sekmēs investīcijas gan enerģijas patēriņa samazināšanai rūpniecībā, gan energoefektivitātes paaugstināšanai un AER izmantošanas veicināšanai publiskajās un dzīvojamās ēkās, kā arī uzlabojot siltumavotu efektivitāti un sekmējot vietējo AER izmantošanu centralizētajā siltumapgādē, paredzot samazināt siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās. Papildus paredzētas investīcijas arī videi draudzīga transporta attīstībā, nodrošinot CO₂ gāzu emisiju samazināšanos.

Prioritārā virziena „**Vides aizsardzība un resursu izmantošanas efektivitāte**” ietvaros atbalsts tiks sniegts pasākumiem, kas paredz pielāgoties klimata pārmaiņām, samazinot plūdu un krasta erozijas risku apdraudējumu, pasākumiem, kas nodrošina apglabājamo atkritumu daudzumu samazināšanos un dažāda veida atkritumu atkārtotu izmantošanas, pārstrādes un reģenerācijas palielināšanos, līdztekus nodrošinot resursu efektīvu izmantošanu. Papildus paredzēti pasākumi, kas nodrošinās Latvijas iekšzemes un jūras ūdeņu labu vides stāvokli, kā arī ūdens resursu ilgtspējīgu izmantošanu, attīstot un uzlabojot ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmas pakalpojumu kvalitāti un pieejamību atbilstoši ES direktīvu prasībām, kā arī nodrošinās dabas aizsardzības un saimniecisko interešu līdzsvarotību, saglabājot bioloģisko daudzveidību un aizsargājot ekosistēmas, vienlaikus nodrošināt sabiedrību un kompetentās institūcijas ar savlaicīgu un kvalitatīvu informāciju augstas vides kvalitātes un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai. Vienlaikus plānoti pasākumi, kas veicina integrētu reģionālo attīstību, nodrošinot ilgtspējīgu kultūras un dabas mantojuma izmantošanu, kā arī pasākumi, kas veicina pilsētu degradēto teritoriju reģenerāciju atbilstoši pašvaldības integrētajām attīstības programmām.

Prioritārā virziena „**Ilgspējīga transporta attīstība**” ietvaros atbalsts tiks sniegts, lai nodrošinātu komodālu, kvalitatīvu un konkurētspējīgu transporta infrastruktūru, veicinot transporta un loģistikas pakalpojumu attīstību, samazinot vides piesārņojuma līmeni, kā arī rada priekšnosacījumus līdzsvarotai reģionālajai attīstībai, veicinot jauna darbavietu radīšanu un ievērojamu pakalpojumu eksporta apjoma pieaugumu.

Prioritārā virziena „**Nodarbinātība, darbaspēka mobilitāte un sociālā iekļaušana**” ietvaros plānots atbalstīt darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma salāgošanu, gan pilnveidojot bezdarbnieku prasmes un kvalifikāciju, atbalstot reģionālo un starptautisko darbaspēka mobilitāti, veicinot jauniešu nodarbinātību un nodrošinot informāciju par darba tirgus situāciju un tendencēm ilgtermiņā. ES 2020 stratēģijas kontekstā ieguldījumi paredzēti arī darba vietu kvalitātes pilnveidei un gados vecāku strādājošo ilgākas nodarbinātības veicināšanai. Sociālās iekļaušanas jomā tiks atbalstīta nelabvēlīgākā situācijā esošo darbaspējīgo iedzīvotāju aktivizēšana un šķēršļu mazināšana iesaistei darba tirgū, ko sekmēs arī profesionāla sociālā darba attīstība un sociālo pakalpojumu un veselības aprūpes kvalitātes un pieejamības pilnveide, t.sk. īstenojot pāreju no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītiem pakalpojumiem.

Prioritārā virziena „**Izglītība, prasmes un mūžizglītība**” ietvaros tiks nodrošināta kvalitatīva un iekļaujoša izglītība personības attīstībai. Tā ietvaros atbalsts tiks sniegts, lai nodrošinātu darbam tirgū atbilstošu un atvērtu augstāko izglītību; nodrošinātu vispārējās izglītības pieejamību un satura pilnveidi, t.sk. sekmējot darba tirgum atbilstošas karjeras izvēli un mazinot bērnu un jauniešu nabadzību un priekšlaicīgu izglītības sistēmas pamešanu; uzlabotu profesionālās un pieaugušo izglītības kvalitāti, pieejamību un atbilstību mainīgajām darba tirgus prasībām, t.sk. pilnveidojot nodarbināto profesionālo kompetenci..

3.3 Saistība ar citiem plānošanas dokumentiem

Finanšu ministrija (turpmāk – FM) kā Kohēzijas politikas fondu vadošā iestāde Latvijā ir atbildīga par Darbības programmas sagatavošanu, iesaistot nozaru ministrijas, Valsts kanceleju un galvenos sociālos un sadarbības partnerus gan formāli, gan neformāli.

Nemot vērā norādīto dokumentu savstarpējo saistību noteiktā hierarhijā un Darbības programmas plašo kontekstu, Vides pārskata sagatavošanā tika apskatīti šādi galvenie dokumenti:

- Darbības programma “Izaugsme un nodarbinātība” 5.versija. (Latvijas Republikas Finanšu ministrija, 2014)¹³.
- Partnerības līgums Eiropas struktūrfondu un investīciju fondu 2014.–2020. gada plānošanas periodam. 4.versija (Latvijas Republikas Finanšu ministrija, 2013)¹⁴.
- Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai (Ekonomikas ministrija, 2011. gada aprīlis)¹⁵.
- Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014. – 2020. gadam (apstiprināts 20.12.2012. ar Saeimas lēmumu)¹⁶.
- EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth (3.3.2010. COM(2010) 2020 final)¹⁷.
- Eiropas Komisijas pozīcija dialogam ar Latviju par ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas dokumentu sagatavošanu (Ares(2012)1260385 - 24/10/2012) (Position of the Commission

¹³ Darbības programma „Izaugsme un nodarbinātība”- dokuments pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=1149>

¹⁴ Partnerības līgums Eiropas struktūrfondu un investīciju fondu 2014.–2020. gada plānošanas periodam: Partnership Agreement for the EU Funds Programming Period 2014 – 2020. Pieejams elektroniski - <http://www.esfondi.lv/page.php?id=1149>

¹⁵ Pieejama: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/LV_NRP_lat.pdf

¹⁶ Pieejams: http://nap.lv/images/20121220_NAP2020_Saeim%C4%81_apstiprin%C4%81ts.pdf

¹⁷ Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>

Services on the development of Partnership Agreement and programmes in Latvia for the period 2014-2020 (EC))¹⁸.

- Council Recommendation on the National Reform Programme 2012 of Latvia and delivering a Council opinion on the Convergence Programme of Latvia, 2012-2015 (European Council)¹⁹.

3.4 Plānošanas dokumenta izstrādes process un iesaistītās institūcijas

Nemot vērā, ka NAP 2020 ir galvenais vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā, Partnerības līguma sagatavošana tika uzsākta pēc NAP 2020 apstiprināšanas Ministru kabinetā, kad tas bija plaši izdiskutēts ar sabiedrību. Saskaņā ar valdības nostāju, ES fondu finansējums 2014. – 2020. gada plānošanas periodam plānojams saskaņā ar NAP 2020 stratēģiju un prioritātēm. Prioritātēm pakārtoto rīcības virzienu un to uzdevumu īstenošanai nepieciešamā finansējuma identificēšanā piedalījās nozaru ministrijas (Aizsardzības ministrija, Ārlietu ministrija, Ekonomikas ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Labklājības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Satiksmes ministrija, Tieslietu ministrija, Veselības ministrija, Zemkopības ministrija), citas tiešās valsts pārvaldes iestādes, kā arī sociālie partneri un nevalstiskās organizācijas.

¹⁸ Pieejams: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/partnership/lv_position_paper.pdf

¹⁹ Skatīt: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2012:219:SOM:EN:HTML>

4 Vides pārskata sagatavošanas procedūra un iesaistītās institūcijas, sabiedrības līdzdalība un rezultāti

SIVN izpratnē Vides pārskatu sagatavoja SIA KPMG, balstoties uz vērtēšanai iesniegto dokumentu paketi konsultācijās ar partneriem, kas tika intervēti un kuru viedoklis tikai apzināts gatavojot *ex-ante* novērtējumu ES fondu Darbības programmai 2014. – 2020. gadam (*Ex Ante Evaluation of Latvian Cohesion Policy Operational Programme 2014–2020*). Tās ir FM, Satiksmes ministrija, Valsts kanceleja, Veselības ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Labklājības ministrija, Ekonomikas ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija un Pārresoru koordinācijas centrs.

Sagatavotais dokuments tiks vēl papildus apspriests ar Vides pārraudzības valsts biroja²⁰ norādītajām institūcijām: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju, Veselības ministriju, Vides konsultatīvo padomi un Dabas aizsardzības pārvaldi.

Vides pārskatu, atbilstoši likumam „Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, tika nodots sabiedriskajai apspriešanai, kas beidzās 2013. gada 1. septembrī, un tās rezultāti ir atspoguļoti Vides pārskata noslēguma versijā. Par Vides pārskatu ir saņemts Vides pārraudzības valsts biroja atzinums²¹ un tajā norādītais ir pilnībā atspoguļots šajā papildinātā un labotā Vides pārskata ziņojumā.

4.1 Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma process

SIVN Darbības programmai ir procedūra, kuras mērķis ir atbalstīt tās izstrādi, integrējot vides aspektus plānošanas procesā, tostarp izvērtējot, kādas būtiskas tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē var rasties Darbības programmas ieviešanas un īstenošanas rezultātā un kā tās ietekmēs vides kvalitāti un dabas kapitālu – resursus un pakalpojumus. SIVN procedūras ietvaros no vides aizsardzības un ilgtspējīgas attīstības perspektīvas tiek vērtēta Darbības programmas stratēģiskā un ieviešanas daļa, tai skaitā mērķu sasniegšanas un uzdevumu izpildes iespējamā nelabvēlīgā ietekme uz vidi, apskatot iespējas kā alternatīvus risinājumus un nepieciešamības gadījumā iesakot risinājumus, kas piemērojami, lai novērstu vai mazinātu iespējamās negatīvās ietekmes, kā arī pastiprinātu pozitīvās ietekmes.

SIVN vispārīgais uzdevums ir sniegt informāciju lēmumu pieņēmējiem, kā arī informēt plašāku sabiedrību par sagaidāmo būtisko ietekmi uz vidi plānošanas dokumenta ieviešanas gadījumā.

Darbības programmas SIVN sagatavošanas gaitā tika veikti šādi uzdevumi:

- identificēti iespējamie riski vides kvalitātei un dabas kapitālam saistībā ar Darbības programmā iekļauto mērķu un rādītāju sasniegšanu;
- novērtēta Darbības programmā iekļauto mērķus, tematisko mērķu, ieguldījumu prioritāšu un indikatīvo atbalstāmo darbību atbilstība starptautiskajiem un nacionālajiem vides aizsardzības mērķiem, kā arī novērtēts, vai Darbības programma nav pretrunā ar Latvijai būtisko vides aizsardzības jautājumu risināšanu;

²⁰ Vides pārraudzības valsts biroja vēstule 12.03.2013. Nr.7-01/366 Par stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu darbības programmai „Investīcijas izaugsmei un nodarbinātībai” 2014.-2020. gada plānošanas periodam

²¹ Vides pārraudzības valsts biroja atzinums nr. 1 „Par Eiropas Savienības Kohēzijas politikas fondu 2014.-2020. gadam darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” Vides pārskatu, 2014. gada 20. janvārī, 15 lpp.

- sniegti priekšlikumi par veidiem, kā iespējamo vai sagaidāmo negatīvo ietekmi var novērst vai samazināt;
- sniegta informācija lēmumu pieņēmējiem, citām institūcijām, kā arī plašākai sabiedrībai par sagaidāmajām būtiskajām ietekmēm uz vidi, riskiem un nenoteiktībām, kā arī piedāvātajiem risinājumiem negatīvās ietekmes novēršanai vai samazināšanai.

SIVN ir veicams plānu un programmu sagatavošanās posmā, un tā nepieciešamību un procesu nosaka starptautiskie un nacionālie tiesību akti, kuru prasības paredz SIVN procesa ietvaros sagatavot vides pārskatu, kurā raksturotas plānošanas dokumenta būtiskās ietekmes uz vidi. Vides pārskats ir sagatavots atbilstoši Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumiem Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” un likumu „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” (30.05.2001., ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 16.12.2010.).

4.2 Vides pārskata sagatavošanas principi un metodoloģija

SIVN metodoloģija balstās uz diviem analīzes posmiem, no kuriem pirmais apskata formālās prasības šādu plānu izstrādē (1. attēls), bet otrais – problēmu risināšanas novērtējumu. Šādu kārtību iesaka atbilstošie metodiskie norādījumi²² un labās prakses piemēri²³.

Izstrādātais un vērtētais dokuments – Darbības programma „Izaugsme un nodarbinātība” 5. versija (Latvijas Republikas Finanšu ministrija, 2014)²⁴ – ir sagatavots kā tiešs un nepastarpināts Saeimā apstiprinātā NAP 2020 dokuments. NAP 2020 kā augstākā hierarhiskā līmeņa attīstības plānošanas un attīstības pamatvirzienus nosakošs dokuments SIVN izpratnē nesatur alternatīvas, un tas ir direktīvs.

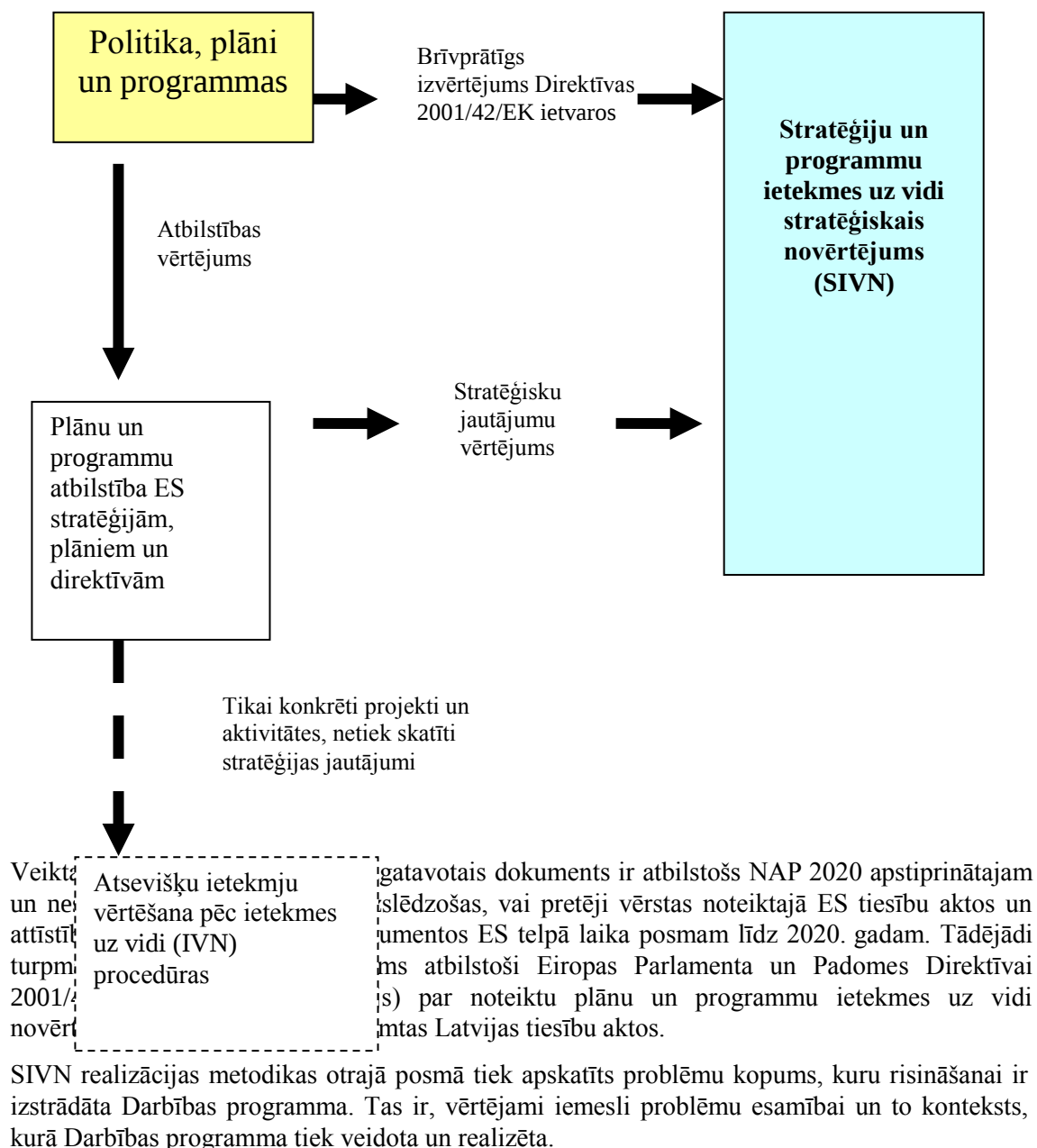
Kā NAP 2020, tā arī to papildinošie dokumenti ir veidoti saskaņā ar Latvijas juridisko bāzi un prasībām, kā arī ņemot vērā ES atbilstošo plānošanas periodu nosakošo dokumentu un atsevišķās rekomendācijas attiecībā uz Latviju.

²² World Bank 2011. Strategic Environmental Assessment in Policy and Sector Reform. Washington, DC, World Bank.

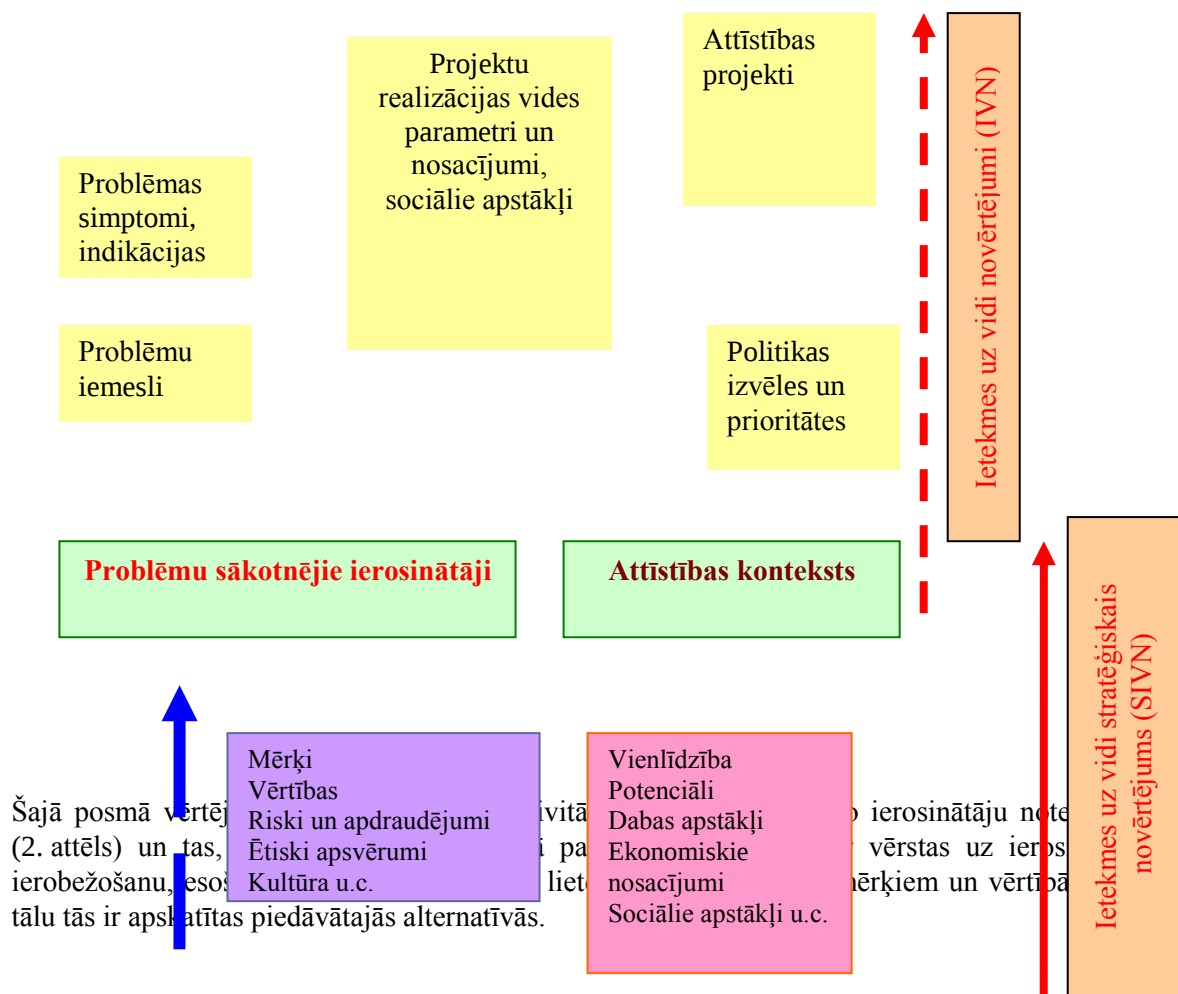
Sadler B. Aschmann R. Dusik J. Fischer T. Partidário M.R. and Verheem R. 2011. Handbook on SEA, Earthscan, London. OECD-DAC 2006. Good Practice Guide on applying Strategic Environmental Assessment (SEA) in Development Cooperation. Paris: OECD, 23 p. (pieejams elektroniski - <http://www.seataskteam.net/guidance.php>)

²³ Piemēram, Partidário, M. 2012 Strategic Environmental Assessment. Better Practice Guide. Methodological guidance for strategic thinking in SEA. Portuguese Environment Agency, Lisbon, 76 p.

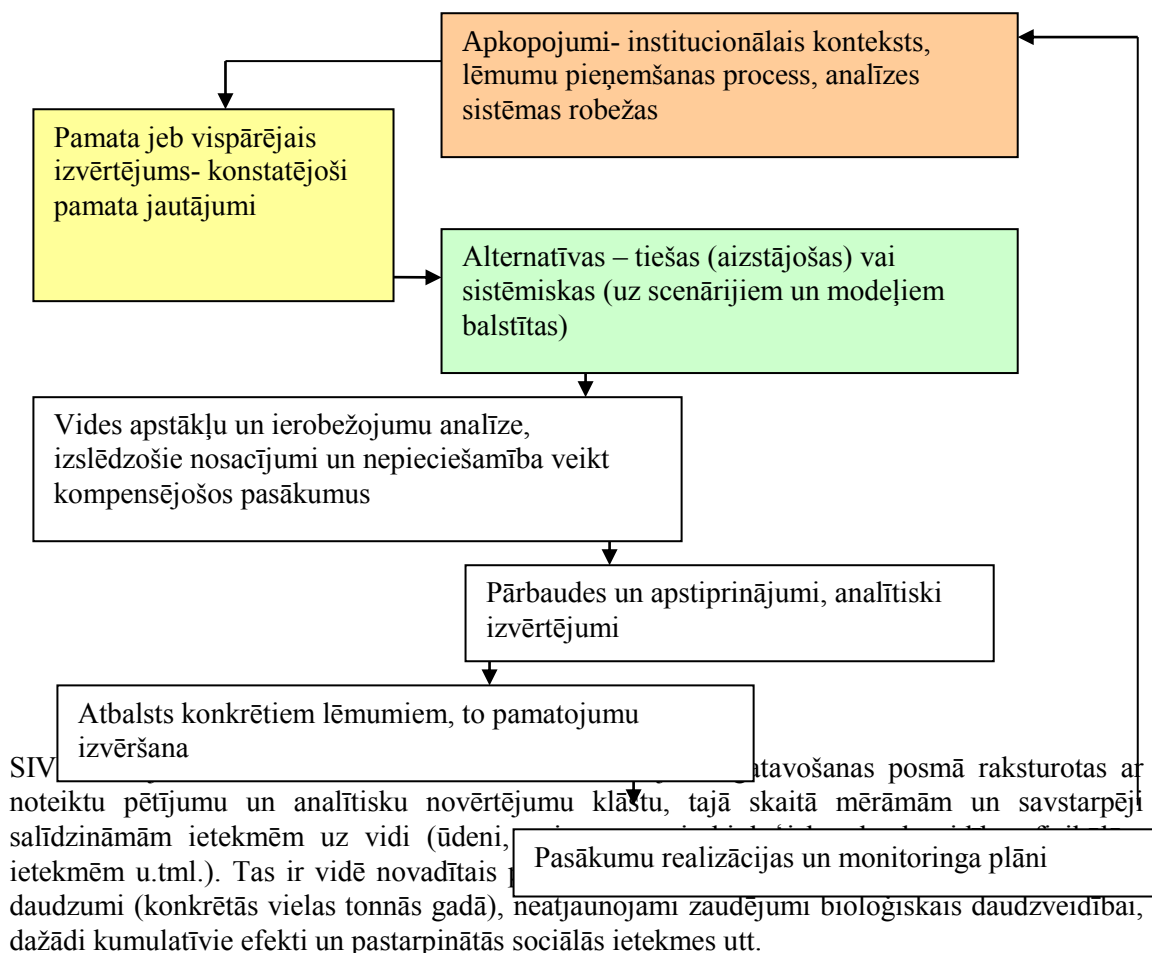
²⁴ Darbības programma „Izaugsme un nodarbinātība” – dokuments pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=1149>

1. attēls. Stratēģiskā ietekmes uz vidi vieta izvērtējumos**2. attēls. Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma vieta stratēģiju un konkrētu attīstības projektu realizācijas sistēmā**

²⁵ Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:197:0030:01:LV:HTML>

3. attēls. Ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums programmām un stratēģijām apskata dokumentus, ietverot alternatīvas izvērztā mērķu sasniegšanai

Vērtējot Darbības programmu, tika konstatēts, ka tās detalizācijas pakāpe un dokumenta struktūra neļauj šādu salīdzinājumu realizēt, tādēļ SIVN vērtējums ir īstenots kā relatīvs salīdzinājums, apskatot datus un vērtējumus, uz kā pamata ir sagatavota Darbības programma.

4.3 Sabiedrības līdzdalība

Sabiedrības, organizāciju un institūciju viedoklis tiek ņemts vērā vairākos Darbības programmas piemērotā SIVN izstrādes etapos:

- Veicot vispārēju novērtējumu par būtiskiem vides aspektiem, kas saistīti ar Darbības programmu;
- Izvērtējot saņemtos komentārus un viedokļus, kas saistīti ar dabas resursu un vides kvalitātes saglabāšanu, kas saņemti Darbības programmas izstrādes procesa sabiedrisko apspriešanu laikā;
- Izvērtējot komentārus, kas iesniegti par Darbības programmas vides pārskatu.

Darbības programmas vides pārskats ar plašāku informāciju medijiem tika izvietots globālā tīmekļa vietnē www.esfondi.lv.

Iestrādājot saņemtos komentārus vides pārskata gala redakcijā, tika izvērtēti visi saņemtie ieteikumi un komentāri, un tie ir palīdzējuši sagatavot izsvērtākus un plašāka konteksta ieteikumus Darbības programmas izstrādātājam.

Ņemot vērā Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumu Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” prasības un izstrādātājam konsultējoties ar Vides pārraudzības valsts biroju par institūcijām un organizācijām, kurām nosūtīt Vides pārskata projektu, lai saņemtu komentārus un priekšlikumus, vides pārskata projekts ir nodots sabiedriskajai apspriešanai un iesniegts vairākām institūcijām komentāru un atzinuma saņemšanai: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai, Veselības ministrijai, Vides konsultatīvai padomei un Dabas aizsardzības pārvaldei.

Paziņojums par sabiedrisko apspriešanu, t.sk. apspriešanai pieejamo dokumentu, ir publicēts globālajā tīmekļa vietnē www.esfondi.lv un Vides pārraudzības valsts biroja mājas lapā www.vpvb.gov.lv.

Ar Darbības programmas projektu un Vides pārskata projektu bija iespējams iepazīties no 2013. gada 22. jūlija līdz 31. augustam Finanšu ministrijā (Smilšu iela 1, Rīgā) darba dienās no plkst. 9.00 līdz 17.00. Sabiedriskās apspriešanas sanāksme par vides pārskatu notika 2013. gada 29. augustā. Visi sabiedriskās apspriešanas laikā saņemtie komentāri, iesniegtajos atzinumos norādītie komentāri, nepieciešamie labojumi un ierosinājumi ir ņemti vērā sagatavojot stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu (Eiropas Savienības Kohēzijas politikas fondu darbības programmas 2014. – 2020. gadam „Izaugsme un nodarbinātība” vides pārskatu).

..

5 Esošā vides stāvokļa apraksts un iespējamās izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots

Vides kvalitāte Latvijā ir augsta salīdzinājumā ne tikai ar citām ES dalībvalstīm, bet arī pēc dažādiem starptautiskiem novērtējumiem ir viena no zaļākajām pasaulē. Laba dabas resursu pārvaldība un saglabāšana ir priekšnosacījums dzīves kvalitātes uzlabošanai, kā arī ekonomiskajai izaugsmei, veicinot tūrisma un citas videi draudzīgas ekonomiskās aktivitātes. Tomēr, pēc vairākiem pēdējā gadā veiktiem pētījumiem, vides kvalitātes iepriekšējais vērtējums ir ticis pārvērtēts kā nepamatoti augsts, bet dažos gadījumos, piemēram, attiecībā uz Biotopu direktīvas (Padomes Direktīva 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību) ieviešanas rezultātiem uzrāda ļoti zemu rādītājus.

Datus par vides kvalitāti regulāri apkopo Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija un tās kompetentās institūcijas, sniedzot par to ziņas un novērtējumus sabiedrībai²⁶, kā arī sniedzot regulārus pārskatus ES institūcijām. Arī šie Eiropas Vides aģentūras dati²⁷, kas ir pieejami sabiedrībai un dažādiem salīdzinājumiem, ļauj augsti novērtēt vides kvalitāti Latvijā²⁸. Arī atbildīgo institūciju pārskati, vides pārraudzība un kontrole norāda²⁹, ka vides kvalitāte Latvijā paaugstinās.

Vides pārvaldības sistēma Latvijā kopumā ir uzskatāma par labi attīstītu, nodrošinot vairumā gadījumu ES prasību un mērķlielumu izpildi. Valsts šo stāvokli paredz uzlabot sasniedzot ES prasību pilnīgāku izpildi, nostiprināt sasniegto un turpināt pilnveidot vides pārvaldības sistēmu par efektīvāku un ilgtspējīgu³⁰.

Darbības programma neparedz tās realizācijas aprobežošanu vai apstākļus, pie kuriem dokuments var netikt realizēts. Šādas situācijas nav apskatītas Darbības programmā, arī hierarhiski augstākstāvošajos plānošanas dokumentos.

5.1 Latvijas dabas resursi un vērtības galvenajās ekosistēmu grupās

NAP 2020 sagatavošanas gaitā un sekojošajā Ietekmes uz vidi stratēģiskajā novērtējumā³¹ detalizēti ir izvērtēta esošā situācija un analizētas iespējamās izmaiņas vidē, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots. Tā kā Darbības programma ir veidota kā tieši pakārtota NAP 2020, tad arī šie novērtējumi ir atbilstoši, kas tikai atsevišķos aspektos ir precizējami un detalizējami iespējamo seku izpausmēs, ja Darbības programma netiks realizēta.

²⁶ Nacionālais ziņojums par vides stāvokli - 2008. - 2011. Pieejams elektroniski - <http://www2.meteo.lv/varam/>

²⁷ Environmental indicator report 2012; pieejams elektroniski - <http://www.eea.europa.eu/publications/environmental-indicator-report-2012/view>

The European environment – state and outlook 2010, pieejams elektroniski -

<http://www.eea.europa.eu/soer/synthesis/synthesis>.

jaunākie skaitliskie dati pieejami - <http://www.eea.europa.eu/themes/landuse/dc> vai grafiski -

<http://www.eea.europa.eu/data-and-maps>

²⁸ Latvijas novērtējums un apskats pieejams Eiropas Vides aģentūras mājas lapā -

<http://www.eea.europa.eu/soer/countries/lv>

²⁹ Vides valsts dienests: Statistikas dati un pārskati - <http://www.vvd.gov.lv/publikacijas-un-statistika/statistikas-dati/>

³⁰ Vides politikas pamatnostādnes 2009. – 2015. gadam. MK 2009. gada 31. jūlija rīkojums Nr. 517. Latvijas Vēstnesis, 122 (4108), 04.08.2009. un izstrādes gaitā esošais dokuments - Vides politikas pamatnostādnes 2013.-2020. gadam - <http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/vide/?doc=17165>

³¹ Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020. gadiem stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums. Vides pārskats (NAP2020 sākotnējai redakcijai). Rīga, 2012, 84 lpp. Pieejams elektroniski: <http://nap.lv/images/SIVN/sivn.pdf>

Tā Latvijas dabas resursus nodrošina sauszemes ekosistēmas (meži, lauksaimniecības zemes, purvi), iekšzemes ūdeņu, Baltijas jūras un Rīgas līča un to piekrastes ekosistēmas, kā arī zemes dziļu resursi. Latvijas iekšzemes teritorija ir 64 559 km², un 50% no tās aizņem meža zeme (vai 52% pēc Meža statistiskās inventarizācijas datiem³²), 38% – lauksaimniecības zeme, bet 3,7% – iekšējie ūdeņi. Latvijas tiesiskā pārvaldībā ietilpst 12 498 km² teritoriālās jūras (Rīgas līcis, Irbes šaurums un Baltijas jūras piekraste), kā arī Latvijas ekskluzīvā ekonomiskā zona Baltijas jūrā 15 502 km², kuras resursus Latvija ir tiesīga izmantot, līdz ar to arī nodrošinot to pārvaldību un dabas vērtību aizsardzību.

Darbības programma apskata visu valsts teritoriju un plānotās darbības aptver dažādas komponentes, tai skaitā cilvēku dzīves apstākļus un drošību. Nerealizējot Darbības programmu, sagaidāms, ka kopējā sociālekonomiskā situācija pasliktināsies. Netieši tas var radīt arī apdraudējumu dabas resursiem, ja samazinās atvēlētie resursi to ilgtspējīgai pārvaldībai, kā arī mazinoties apzinātai līdzdalībai dabas aizsardzībā.

Bioloģiskā daudzveidības ziņā Latvija ir bagāta valsts. Kopumā Latvijā reģistrētas ap 27,7 tūkstošiem sugu, kas ir augsts rādītājs Eiropas Savienības ģeogrāfiskajā telpā³³. Tieši bioloģiskā daudzveidība veido pamatu visiem ekosistēmu pakalpojumiem, un, samazinoties bioloģiskai daudzveidībai, ekosistēmu funkcijas un pakalpojumi var tikt degradēti vai pat iznīcināti, kā rezultātā sabiedrībai būs jāiegulda ievērojami finanšu līdzekļi, lai tos uzturētu mākslīgi.

Latvijā kopumā ir izveidotas 706 īpaši aizsargājamas dabas teritorijas (turpmāk – ĪADT), kas ietver 4 nacionālos parkus, 1 biosfēras rezervātu, 42 dabas parkus, 9 aizsargājamās ainavu apvidus, 260 dabas liegumus, 4 dabas rezervātus, 7 aizsargājamās jūras teritorijas un 332 dabas pieminekļus. Nozīmīgi ir arī dabas pieminekļi – aizsargājami koki, dižakmeņi u.c. *NATURA 2000* tīklā ir iekļautas 332 teritorijas (t.sk. arī 24 mikroliegumi), kas kopumā aizņem 12% no Latvijas sauszemes teritorijas un ap 35% no Latvijas teritoriālajiem ūdeņiem. Pēc nekustamā īpašuma izmantošanas aprobežojumiem un faktiskā aizsardzības režīma pie aizsargājamām teritorijām netieši ir pieskaitāmas arī dažāda veida aizsargjoslas, kurās saimnieciskā darbība ir aizliegta, bet netiek veikti arī īpaši dabas apsaimniekošanas pasākumi. Šādas teritorijas papildus aizņem vēl 5 – 6% no valsts sauszemes teritorijas, kurās iekļauti arī dažādi dabas aizsardzības pasākumi un resursu izmantošanas ierobežojumi pašvaldību teritoriju attīstības plānos un teritorijas plānojumos.

³²Latvijas Republikas Zemkopības ministrija, 2011. Informatīvais ziņojums „Par meža nozares (mežsaimniecības un kokrūpniecības) attīstības izvērtējumu”

³³Nature and biodiversity (Chapter 3). In: *The European environment – state and outlook 2010: Synthesis*. State of the environment report No 1/2010. EEA publications SBN: 978-92-9213-114-2; pp. 46-67.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Sagaidāms, ka ĪADT platība nesamazināsies. Nozīmīgākās problēmas attiecas uz bioloģiskās daudzveidības aizsardzības kvalitāti šajās teritorijās, jo nepieciešamo plānošanas dokumentu izstrāde kavējas un ir daudz nepilnību jau noteikto pasākumu un prasību ieviešanā, kas nereti ir kritiski bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai. Esošajam dabas aizsardzības teritoriju tīklam valstī līdz šim nav ticis atvēlēts pietiekami daudz līdzekļu un aktivitātes šo teritoriju apsaimniekošanai ir bijušas nepietiekamas. Tāpat līdz šim Latvijā nav veikts vispusīgs novērtējums par konkrētām dabas vērtībām (piemēram, ES aizsargājamo biotopu un sugu dzīvotņu) aizņemtām platībām un kvalitāti, kas ir vērtējami kā riski un vienlaicīgi būtu skatāmi kā priekšnoteikumi saimnieciskās dzīves attīstībai valstī.

Darbības programmā paredzēti vairāki prioritāro investīciju virzieni, kas veicinās bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu vai palielināšanu. Ja šādi pasākumi netiks realizēti, tad ir sagaidāma negatīva ietekme uz bioloģisko daudzveidību.

Meži aizņem apmēram pusi Latvijas sauszemes teritorijas, tie nodrošina arī ievērojamu daļu Latvijas dabas resursu. Mežu platības Latvijā ir pakāpeniski pieaugušas kopš pagājušā gadsimta 20-tajiem gadiem (kad tie aizņēma apmēram 27% valsts teritorijas³⁴), pateicoties valsts atbalstītai lauksaimniecības zemju apmežošanas politikai, un turpināja pieaugt arī pēckara gados, aizaugot pamestajām saimniecībām, un it īpaši pēdējo divdesmit gadu laikā, apmežojot pēc zemes reformas novārtā pamestās lauksaimniecības zemes. Dabiski apmežojušās vai atjaunojušās platības šobrīd veido lielāko daļu Latvijas mežu (pēc 2010. gada datiem mākslīgi sētas vai stādītas platības aizņēmušas tikai 13% no visiem mežiem). Tomēr saimnieciskā darbība notiek vai nesenā pagātnē notikusi gandrīz visos Latvijas mežos – kā pilnīgi dabiskas mežaudzes novērtētas ir mazāk nekā 0,5% no kopējās meža platības³⁵. Tieši šī daļa ir augstvērtīgākā un ir īpaši sargājama un apsaimniekojama, gādājot par dzīvotni un pamatu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā.

Meža ekosistēma nodrošina sabiedrību ar tradicionāliem koksnes un nekoksnes produktiem (piemēram, sēnes, ogas, rieksti, medījамie dzīvnieki, medus utt.), kuru kopējā vērtība Latvijā ir aprēķināta ap 71 miljonu latu, turklāt papildus meža sniegtās rekreācijas, sporta un medību iespējas tiek vērtētas ap 26 miljoniem latu gadā³⁶.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Darbības programma paredz apzināt valstī esošo biotopu stāvokli un ar tiem saistītos ekosistēmu pakalpojumus, veikt īpaši aizsargājamo sugu populāciju un/vai īpaši aizsargājamo biotopu atjaunošanu, veikt ekosistēmu (kāpu, pļavu, purvu un mežu) atjaunošanu. Minētās darbības kopumā ir vērstas uz resursu kvalitātes un izmantošanas efektivitātes uzlabošanu, bet vairāki pasākumi ir tieši vērsti uz bioloģisko vērtību aizsardzību, tāpēc Darbības programmas ierobežota vai daļēja realizācija šo aspektu attīstību būtiski ierobežos, un tie būs vērtējami kā zaudējumi resursu kvalitātei.

³⁴ Zemkopības ministrija, 2011. Informatīvais ziņojums „Par meža nozares (mežsaimniecības un kokrūpniecības) attīstības izvērtējumu”

³⁵ BALTI Group, Buklets „Meža nozare 20 neatkarības gados”

³⁶ Zemkopības ministrija, 2011

Lauksaimniecības zeme aizņem 37,6% no Latvijas teritorijas, un 2011. gadā 47,7% no lauksaimniecībā izmantojamās zemes aizņēma aramzeme, 26,9% – pļavas un ganības, bet 0,3% – ilggadīgie stādījumi⁹. Pēc Latvijas valstiskuma atgūšanas strauji pieaudzis neizmantoto lauksaimniecības zemju īpatsvars, līdz 2001. gadam sasniedzot apmēram 22% lauksaimniecībā izmantojamo zemju kopplatības jeb 8% no valsts kopplatības.

Lauksaimniecības zemes tāpat kā meža zemes nodrošina ievērojamu daļu Latvijas bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumus, un bioloģiskās daudzveidības skatījumā īpaši nozīmīgas ir pļavas un ganības. Izceļams, ka bioloģisko daudzveidību lauksaimniecības zemēs un to sniegtos ekosistēmu pakalpojumus apdraud gan lauksaimnieciskās darbības intensifikācija, gan apsaimniekošanas pārtraukšana (piemēram, pļavās), kā rezultātā neizmantotās platības aizaug ar krūmiem.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Lai arī ES Kopējā lauksaimniecības politika paredz atbalstu bioloģiskās daudzveidības nodrošināšanai lauksaimniecības zemēs, tomēr līdzšinējā pieredze, īstenojot Lauku attīstības programmu 2007. – 2013. gadam, liecina, ka vides un ainavas uzturēšanai novirzītie līdzekļi ir nepietiekami un arī to izmantošana ir salīdzinoši zema. Atbalsts galvenokārt tiek izmantots lauksaimnieciskās darbības intensificēšanai, palielinot aramzemju platības, un tā rezultātā vērojama lauku monotonizācija, ainavas vienkāršošanās, kā arī lauku ekosistēmai būtisku elementu un tās sniegto pakalpojumu iznīcināšana. Darbības programmā paredzētas vairākas aktivitātes, kas vērstas uz valstī esošo biotopu stāvokļa un ar tiem saistīto ekosistēmu pakalpojumu apzināšanu un pļavu biotopu atjaunošanu, un, neīstenojot šīs aktivitātes, sagaidāms, ka biotopu stāvoklis pasliktināsies. Tādējādi šo aktivitāšu iekļaušana Darbības programmā ir nepieciešama un atjaunojama, kā tas bija atspoguļots Darbības programmas sākotnējās versijās.

Purvi veido bioloģiskās daudzveidības ziņā ļoti vērtīgu ekosistēmu, kas aizņem 4,9% no Latvijas teritorijas, un aptuveni 70% no tiem ir novērtēti kā salīdzinoši neskarti vai cilvēka darbības maz ietekmēti. Kopumā Latvijas purvos sastopamas vairāk kā 50 aizsargājamas augu sugas (43 – zemajos purvos, 15 – augstajos, 27 – pārejas), t.sk. 15 orhideju dzimtas sugu un 10 grīšļu dzimtas sugu, bet svarīga ir arī purvu loma CO₂ piesaistē un plūdu risku mazināšanā. Kūdra ir arī viens no nozīmīgākajiem Latvijai dabas resursiem, kuras saimnieciski izmantojamais apjoms tiek vērtēts kā apmēram 1,5 miljardus tonnu. Kūdras ieguve svārstās no 400 – 1 000 tūkstošiem tonnu gadā, un kūdras lauku platība šobrīd aizņem 0,4% no valsts teritorijas.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Darbības programmas paredzētais atbalsts zinātnei un pētniecībai, inovācijām un neliela mēroga pilotiekārtu darbībai ir tālredzīgas investīcijas purvu aizsardzībā, ļaujot no kūdras iegūt produktus ar augstu pievienoto vērtību, kas ir konkurētspējīgi pasaules tirgū. Attīstot modificētas kūdras un kūdras ekstraktu ražošanu, kūdras ieguves apjomi objektīvi samazināsies vairākus desmitu reižu, un tas ir uzskatāms par nozīmīgu ieguldījumu purvu biotopu un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai. Darbības programmas ne-realizācijas gadījumā

kūdras ieguves apjomi visdrīzāk nesamazināsies, un šīs nozares ietekme uz vidi un resursu kvalitāti paliks līdzšinējā līmenī.

Latvija ir bagāta ar ūdens resursiem, un katram tās iedzīvotājam ik gadus vidēji ir pieejami apmēram 15 tūkstoši m³, un attiecībā uz to izmantošanu Latvijas rādītājs ir zem 1%, kas nozīmē, ka ūdens ieguve valstī kopumā nerada slodzi uz resursiem. Ņemot vērā, ka šie resursi ir augstas kvalitātes un lielākoties atbilst dzeramā ūdens kvalitātei, Latvijas iedzīvotāji un tautsaimniecība ir viena no vislabāk nodrošinātām ar šiem resursiem pasaulē.

Ūdens resursi ir nepieciešami ekonomikas attīstībai, un Latvijā galvenais ūdens patērētājs ir komunālais sektors, kas galvenokārt pārstāv māsaimniecības un pakalpojumu sektoru.

Latvijas iekšējos ūdeņos sastopamas 42 zivju sugas un 3 nēģu sugas, un pie pašreizējās ekstensīvās ūdens resursu izmantošanas šie resursi ir salīdzinoši labi pasargāti. Tomēr zināšanas par šo augstvērtīgo resursu nav pietiekamas, tajā skaitā ar šo resursu saistītās ārkārtas dabas parādības nereti ir postošas augstvērtīgām citām dabas komponentēm (piemēram, īpaši vērtīgiem biotopiem un dzīvotnēm), kā arī cilvēku drošībai un materiālām vērtībām.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Darbības programmā paredzētā monitoringa sistēmas attīstība, atbalsts zinātnei, izglītībai un pētniecībai, kā arī nepieciešamie drošības pasākumi ārkārtas applūšanas gadījumu ierobežošanai ir būtiski nozīmīgi resursa kvalitātes saglabāšanai. Bez nepieciešamā atbalsta ir iespējami neatgriezeniski materiālie zaudējumi, bojājumi dabas teritorijās, un applūstošajās teritorijās var palielināties cietušo cilvēku skaits. Atzīmējams, ka apsteidzoši ir nepieciešama detalizētu nosacījumu izstrāde un ieviešana pretplūdu būvju projektēšanai, būvniecībai un ekspluatācijai, kas ietvertu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas prasību ievērošanu un palieņu platības nesamazināšanu.

Vienlaicīgi iegūtā ūdens kopējais daudzums uz vienu iedzīvotāju Latvijā ir viens no mazākajiem ES, bet arī ūdens resursu produktivitāte Latvijā, salīdzinot ar citām ES valstīm, ir zema. Tāpēc, ja Darbības programmā paredzētās aktivitātes, kas vērstas uz ūdens resursu izmantošanas efektivitāti, netiktu īstenotas, tad Latvijā neuzlabotos situācija ūdens resursu efektīvas izmantošanas ziņā.

Baltijas jūra ir salīdzinoši unikāla un vienlaikus arī ļoti apdraudēta ekosistēma – ievērojamais saldūdens pieplūdums un ierobežota ūdens apmaiņa ar Pasaules okeānu vēsturiski ir ļāvis šai visai specifiskai videi pielāgoties samērā nelielam sugu skaitam. Kopējais zināmo sugu skaits ir vairāki tūkstoši, bet lielāko daļu no tām veido planktons. Barības ķēdē šāda daudzveidība nodrošina dzīves apstākļus Latvijai piederošajos jūras ūdeņos un piekrastē konstatētām 64 zivju sugām (33 – jūras, 10 – migrējošās un 21 – saldūdens zivju sugām)³⁷. Jūras barības ķēdi noslēdz četras Baltijas jūrā sastopamās zīdītāju sugas – pelēkais ronis, pogainais ronis, plankumainais ronis un cūkdelfīns. Turklāt Baltijas jūra ir arī ļoti nozīmīgs posms ziemeļos ligzdojošo putnu migrācijai uz dienvidiem un ziemošanas vieta daudzām ziemeļu sugām. Liela daļa no šīm putnu sugām barojas ar zivīm, gliemenēm un citiem jūras organismiem.

³⁷ Zivju resursu atražošanas valsts programma (2001.-2010.g.), Rīga, 2000.

Baltijas jūrai kā daļēji noslēgtai jūrai ir raksturīga samērā lēna sāļā ūdens apmaiņa ar Ziemeļjūru. Pēdējās desmitgadēs tā samazinās, iespējams, klimata pārmaiņu ietekmē. Ūdens apmaiņas intensitāti starp Rīgas līci un Baltijas jūras centrālo daļu ietekmē Rīgas līča saldūdens budžets, kā arī straumes jūras šaurumos. Savukārt lielā biogēno elementu pieplūde no upēm būtiski ietekmē eutrofikācijas procesu³⁸.

Saimnieciskās darbības intensitāte jūrā arvien pieaug, un blakus tradicionālajai zvejniecībai palielinās jūras transporta intensitāte, ar tūrismu un rekreāciju saistītas aktivitātes, uzsākti arī vēja parku būvniecības un naftas meklēšanas projekti, kas kopumā ietekmē Baltijas jūras ekosistēmu, kas starptautiski ir atzīta par ļoti apdraudētu un jaunākie novērtējumi apstiprina nepieciešamību šo teritoriju izmantošanu un aizsardzību īpaši plānot³⁹.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Darbības programma īpaši neizceļ Baltijas jūras resursu un jūras telpas izmantošanas mērķus un uzdevumus, it īpaši ilgspējīgas attīstības nodrošināšanu jūrā. Tomēr darbības, kas vērstas uz monitoringa sistēmas attīstību, zinātni un pētniecību, bioloģiskās daudzveidības un īpaši aizsargājamo teritoriju attīstību, kā arī atbalsts mazo uzņēmumu attīstībai visdrīzāk pastarpināti sniegs nozīmīgu ieguldījumu Baltijas jūras resursu aizsardzībai. Nerealizējot Darbības programmas aktivitātes, sagaidāms, ka līdzšinējās negatīvās tendences pieaugt ietekmei no jūras transporta un tūrisma attīstības palielināsies.

Latvijas Baltijas jūras un Rīgas līča piekraste kopumā ir 497 km gara, un tā ir visai daudzveidīga. Līdz ar to piekrastē izveidojusies arī ievērojama biotopu un tām raksturīgo sugu daudzveidība – 17 piekrastes biotopi iekļauti Latvijas vai ES aizsargājamo biotopu sarakstā.

Pateicoties piekrastes bioloģiskai un ainaviskai vērtībai tai piemīt nozīmīgs Latvijas rekreācijas un tūrisma resurss un potenciāls.

Piekraste ir arī ļoti jutīga ekosistēma, ko apdraud klimata izmaiņu ietekmē pieaugošā erozijas procesu intensitāte, eutrofikācija un vietām arī pārmērīga un neorganizēta tūrisma slodze un apbūve, kā rezultātā var tikt negatīvi ietekmēti vai pat iznīcināti piekrastes biotopi.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Šobrīd tūrisma slodze piekrastē ir neviendabīga, tā ir punktveida un sezonāla, un iecienītās atpūtas vietās, kur nav nodrošināta atbilstoša infrastruktūra, atpūtnieku radītā slodze uz vidi ir ievērojama un nepieņemama dabas aizsardzības skatījumā (piemēram, izbrādātas un izbraukātas kāpas, atstāti atkritumi utt.). Darbības programmā paredzētā aizsargājamo dabas teritoriju attīstība, atbalsts uzņēmējdarbībai un tūrismam (t.sk. kultūras un dabas kapitāla pakalpojumu un produktu piedāvājuma attīstībai) prioritāri infrastruktūras attīstībai ir vērtējama kā tieša investīcija dabas aizsardzībā. Atsakoties no Darbības programmas realizācijas, paredzams, ka esošās ietekmes uz dabas resursiem pieaugs, veicinās to noplicināšanu un rezultēsies kā dabas kapitāla zudumi, bojājumi un stāvokļa pasliktināšanās.

³⁸ Vides politikas pamatnostādnes 2013.-2020.gadam. VARAM, 2013, lpp. 17. -18. Pieejams elektroniski: www.mk.gov.lv/doc/2005/VARAMPam_280613_VPP2020.1225.doc

³⁹ HELCOM, 2010. Ecosystem Health of the Baltic Sea 2003–2007: HELCOM Initial Holistic Assessment. Balt. Sea Environ. Proc. No. 122. Erweko Oy, 63 p.

Latvijas ainavai kopumā raksturīga mozaīkveida struktūra, ko veido viļņotais reljefs un atklātas platības, kas mijas ar meža teritorijām. Izņēmums ir Zemgales līdzenumi, kur dominējoši ir plaši lauksaimniecības zemju masīvi ar atsevišķām koku grupām un mājvietām. Kā īpašas vērtības Latvijas ainavā izceļas piekraste, lielās upju senlejas ar smilšakmens vai dolomīta atsegumiem, kā arī tradicionālā mozaīkveida ainava paugurainēs, kas ir pamats dabas daudzveidībai valstī. Nozīmīga vieta ainavās ir arī kultūrvēsturiskam mantojumam.

Valsts teritorijā vērojamas vairākas negatīvas tendences ainavu izmaiņās – intensīva cirtmetu sasniegušo mežaudžu izciršana, kā arī apbūvēto platību palielināšanās ap lielākajām pilsētām, īpaši Rīgas tuvumā, mainās lauksaimniecības zemju tradicionālā lauku sistēma. Kopumā tā ir raksturīga Eiropai ainavas polarizācija – tradicionālā mozaīkveida lauku ainava arvien turpina samazināties, tai vietā nākot intensīvi izmantotām lauksaimniecības zemēm, apbūvētām platībām, aizaugošiem tīrumiem un pļavām, jaunaudzēm mežu izcirtumos.

Ainavas aizsardzībai Latvijā šobrīd ir izveidoti 9 aizsargājamo ainavu apvidi, kas visi ir iekļauti arī NATURA 2000 tīklā. Kā teritorijas pārvaldības instruments papildus tiek ieviesta ainavu ekoloģiskā plānošana, ainavu aizsardzība tiek integrēta teritorijas un dabas aizsardzības plānošanā. Tomēr Latvijā vēl nav veikta arī nacionāla mēroga ainavu inventarizācija un nacionālas nozīmes ainavu apzināšana, kas ļautu to aizsardzību atbilstoši pamatot un plānot.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Neviena no Darbības programmas aktivitātēm tieši neapskata ainavas, tomēr vairākas aktivitātes, kas saistītas ar pretplūdu aizsardzības pasākumiem, saimnieciskās darbības pieaugumu lauku teritorijas, arī infrastruktūras attīstības projekti var negatīvi ietekmēt ainavu, vienkāršojot to un negatīvi ietekmējot arī bioloģisko daudzveidību.

Zemes dziļu resursi jeb derīgie izrakteņi veido neatjaunojamus dabas resursus. Latvija nav bagāta ar dažādu metālu rūdu atradnēm, tomēr ir ievērojami pazemes ūdens un vietējo būvmateriālu izejvielu (smilts, grants, dolomīta, kaļķakmens, māla u.c.) resursi. To izmantošana ir ekstensīva, kā arī ļoti plaši tiek importēti neapstrādāti resursi vai izejvielas. Darbības programma šos jautājumus neapskata līdz ar to potenciālās ietekmes uz šiem resursiem šajā pārskatā netiek sniegts.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Darbības programma paredz atbalstīt ieguves rūpniecības produkcijas plašāku izmantošanu vietējā ekonomikā un eksportā, attīstīt uzņēmējdarbību. Ja plānu neīstenotu, tad ir sagaidāms, ka turpināsies ekstensīva šo resursu izmantošana un palielināsies nacionālās ekonomikas atkarība no ievestām izejvielām. Savukārt, veicinot inovācijas šajā sektorā, būtiski var tik samazināta slodze uz resursiem un neatjaunojamo dabas resursu izmantošana, kas ir nenoliedzams ieguvums videi.

5.2 Vides kvalitāte un piesārņojuma slodze

Gaisa kvalitāte Latvijā ir salīdzinoši augsta⁴⁰, tomēr detalizētāki novērtējumi norāda uz visai nozīmīgām gaisa piesārņojuma problēmām, kas izsekojamas ikmēneša statistiskos pārskatos⁴¹. Arī ilgāka laika intervālā vērtējot esošo gaisa kvalitāti un piesārņojuma slodzi⁴² vairāki gaisa piesārņojuma rādītāji visai nozīmīgi pārsniedz Eiropas Savienībā noteiktos⁴³ un rekomendētos, jo īpaši attiecībā uz urbānām teritorijām kur novērotas kā gaisa piesārņojuma tā arī smaku izraisītās problēmas. Noteikts⁴⁴, ka galvenais daļiņu PM₁₀ avots transporta noslodzes ielās ir autotransports (tas emitē 50% minēto daļiņu), bet savu ietekmi atstāj arī mājāsaimniecības izmantojamo apkures iekārtu un rūpniecības objektu radītais piesārņojums. Jāatzīmē, ka lietošanās esošās novecojušās apkures iekārtas izraisa lielāku gaisa piesārņojumu, it īpaši ar smalkajām daļiņām. Papildu gaisa piesārņojumu ar daļiņām rada ostu teritorijā strādājošie uzņēmumi. Galvenie daļiņu PM₁₀ gaisa emisijas avoti ostu teritorijās ir beramkravu (ogles, minerālmēsli) pārkraušanas un uzglabāšanas procesi, kuģu dzinēju radītā emisija, uzņēmumu lokālo katlumāju un dzelzceļa satiksmes radītās emisijas.

Kopējais gaisu piesārņojošo vielu daudzums valstī ir salīdzinoši stabilizējies, bet 2013. gadā vairāku rūpniecības sektorā nozīmīgu emisijas avotu ietekmes mazināšanās iezīmē dziļāku nozares pārstrukturēšanos. Tomēr svarīgi būtu minētās pārmaiņas detalizētāki pārraudzīt, kas ļautu izvairīties no emisiju pieauguma nākotnē. Īpaši tas attiecināms uz lokālām ietekmēm. Tā, piemēram, PM₁₀ pārsniegums Rīgā, Liepājā un dažās citās pilsētās galvenokārt ir saistīts ar nekvalitatīvu (nemazgātu) smilšu izmantošanu kā pretslīdes materiālu ziemā un pavasarī, un faktu, ka tās netiek atbilstoši savāktas arī sausajā gadalaikā. Zināmi arī vairāki citi PM₁₀ un PM_{2,5} avoti, kas nav pietiekoši apzināti un atspoguļoti atbilstošos pašvaldību Vides politikas un rīcības plānos. Pastiprināta uzmanība vietējām rīcībām gaisa aizsardzībai, atbalsts pētījumiem un pašvaldību aktivitātēm būtu uzskatāms par nepieciešamu, tajā skaitā saistībā ar iecerētām aktivitātēm transporta, infrastruktūras un ostas projektu attīstībā.

Attiecībā uz siltumnīcefekta gāzu (turpmāk – SEG) emisijām, ir vērojama pakāpeniska pieauguma tendence. Tās galvenokārt ir CO₂, kas sastāda 70% no kopējām SEG emisijām 2011. gadā (kopējās SEG emisijas – 11494,19 Gg CO₂ ekv., bet metāns (CH₄) – 13,7%⁴⁵).

SEG emisijas kopumā ir atkarīgas no tautsaimniecības struktūras, aktivitātēm un ekonomikas efektivitātes. Latvijā galvenie SEG emisijas avoti pašreiz un Darbības programmas apskatāmajā periodā ir enerģētika, transports, lauksaimniecība, rūpniecība un pakalpojumu un mājāsaimniecības sektori, ievērojama nozīme ir arī atkritumu saimniecībai. Lai izvairītos no strauja SEG emisiju pieauguma rūpniecībā, izceļama nepieciešamība paaugstināt tās energoefektivitāti un ražošanas efektivitāti.

⁴⁰ EU emission inventory report 1990-2011 under the UNECE Convention on LRTAP. 2013. EEA Technical report No 10/2013. EEA, Luxembourg: Publications Office of the European Union. June 2013, 140 p.

⁴¹ Centrālā statistikas pārvalde: Laika apstākļi un gaisa kvalitāte Latvijā. Elektroniskais datu avots - <http://www.csb.gov.lv/en/statistikas-temas/metodologija/weather-conditions-and-air-quality-latvia-38299.html>

⁴² Eiropas Vides aģentūra: Air pollution (Latvia). Pieejams elektroniski: - http://www.eea.europa.eu/soer/countries/lv/soertopic_view?topic=air%20pollution

⁴³ Directive 2011/81/EC of the European Parliament and the Council on National Emissions Ceilings for certain pollutants (the NEC Directive)

⁴⁴ Vides politikas pamatnostādnes 2013.-2020.gadam. VARAM, 2013, 84 lpp. Pieejams elektroniski: www.mk.gov.lv/doc/2005/VARAMPam_280613_VPP2020.1225.doc

⁴⁵ Latvia National Inventory Report. Submission under UNFCCC and the Kyoto Protocol Common Reporting Formats (CRF) 1990 – 2011, pieejams elektroniski: http://unfccc.int/national_reports/annex_i_ghg_inventories/national_inventories_submissions/items/7383.php

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Nacionālā Attīstības plānā izvirzīto makroekonomisko mērķu⁴⁶ sasniegšana būs saistīta ar enerģijas un kurināmā patēriņa pieaugumu, kas var izraisīt gaisa kvalitāti ietekmējošo piesārņojošo vielu emisiju un SEG emisijas pieaugumu. Esošās situācijas apskats par gaisa kvalitāti un klimata politiku norāda, ka līdz šim tautas saimniecības izaugsme un tādi rezultatīvie rādītāji kā iekšzemes kopprodukts ir saistīti ar piesārņojošo vielu un SEG emisijas pieaugumu. Līdz ar to Darbības programmā paredzētās aktivitātes, kas vērstas uz emisijas apjoma ierobežošanu vai samazināšanu, objektīvi sekmēs pozitīvas izmaiņas. Tās pastiprinās paredzētais atbalsts zinātnei, pētniecībai, pilotiekārtu izmēģinājumiem, potenciāli investīcijas ostu infrastruktūras attīstībā sagaidāmie efekti būs pozitīvi attiecībā uz SEG izmešiem. Darbības programmas pasākumu nerealizācijas gadījumā nostiprināsies tautsaimniecības izaugsmes tieša atkarība no SEG emisijas palielināšanos, un tas ir tiešā pretrunā ar ES pamatnostādņēm, tajā skaitā ES 2020. Arī emisiju daudzuma palielināšanās tikai attālinās Latviju no vides politikas dokumentos noteiktajām gaisa kvalitātes mērķvērtībām⁴⁷.

Virszemes ūdens kvalitāte tiek vērtēta, balstoties uz ķīmisko, ekoloģisko un hidromorfoloģisko parametru kopumu. Rezultāti tiek izteikti šādās piecās kvalitātes klasēs: augsta, laba, vidēja, slikta un vāja. Saskaņā ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra novērtējumu Latvijā tikai puse no ūdensobjektiem atrodas labā vai augstā ekoloģiskās kvalitātes stāvoklī. Sliktākā situācijā ir ūdensobjekti Lielupes baseinā. Savukārt ES un arī Latvijas vides politikas mērķis ir panākt labu ūdens stāvokli līdz 2015. gadam, un ir izvērtēti riski, kuros ūdensobjektos nerasniegs Ūdens apsaimniekošanas likumā noteikto labu virszemes ūdeņu stāvokli minētajā likumā paredzētajā termiņā. Saskaņā ar Ministru kabineta 2011. gada 31. maija noteikumiem Nr. 418 „Par riska ūdensobjektiem” ir noteikti upju un ezeru ūdensobjekti, kuros pastāv risks nerasniegt labu ūdens kvalitāti.

Ūdens kvalitāti ietekmē gan punktveida piesārņojuma avoti (komunālo un rūpniecisko notekūdeņu attīrīšanas iekārtu izplūdes), gan izkliedētais piesārņojums (lauksaimniecība, mežsaimniecība, māsaimniecības), kā arī ūdensteces pārveidojumi (hidroelektrostaciju dambji, meliorētas upes, u.c.). Attīstot ūdens saimniecības infrastruktūru Latvijas apdzīvotajās vietās, ir pieaudzis arī vidē novadīto notekūdeņu apjoms no punktveida avotiem. Taču vidē novadīto biogēnu daudzumi ir samazinājušies, norādot uz notekūdeņu attīrīšanas iekārtu darbības uzlabojumiem.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Lai arī Darbības programma neparedz daudzus virszemes ūdens kvalitātes aizsardzības pasākumus, tomēr, atbilstoši Darbības programmas 5.3.1.specifiskajam atbalsta mērķim, kur investīcijas plānots novirzīt aglomerācijām ar cilvēku ekvivalentu lielāku par 2000 ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu attīstību. Uzlabojumi atkritumu saimniecībā un aizsardzībai pret plūdiem upju ielejās ir ar sistēmisku nozīmi, un tiem ir augsta vērtība vidējā

⁴⁶ Galvenie vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības šķēršļi un prognozes. Grām: Nacionālais attīstības plāns, lpp. 10-12. Pieejams elektroniski: http://www.pkc.gov.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeim%C4%81_apstiprin%C4%81ts.pdf

⁴⁷ Vides politikas pamatnostādņu projekts 2013.-2020. gadam, skatīt. <http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/vide/?doc=17165>

un attālā perspektīvā. Ne mazāka nozīme ir aktivitātēm uzņēmējdarbības attīstībai un inovācijām ražošanas procesos, kas skatāmi tautsaimniecības izaugsmes mijiedarbībā ar vidē nonākošā piesārņojuma apjoma samazināšanu. Programmas neīstenošanas gadījumā paredzētās aktivitātes būs jārealizē nākotnē daudz augstāk attīstītas tautsaimniecības apstākļos, tas ir – šie pasākumi būs nesalīdzināmi dārgāki sabiedrībai, un to ietekme uz vidi būs ievērojamāka. Nerealizējot Darbības programmu ES un Latvijas vides politikas mērķi virszemes ūdens kvalitātes ziņā netiks sasniegti

Latvijas teritorijā ir zināmas piesārņotas un potenciāli piesārņotas vietas, galvenokārt intensīva vēsturiskā piesārņojuma zonas, no kurām piesārņojums izplatās tālāk un apdraud vidi un cilvēku veselību. Piesārņoto un potenciāli piesārņoto vietu reģistrā, ko uztur Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, 2013. gada sākumā bija reģistrētas 3 527 vietas, no kurām 243 ir klasificētas kā piesārņotas vietas, bet 2 654 – kā potenciāli piesārņotas vietas. Nozīmīgākās piesārņojuma avotu grupas ir rūpniecisko atkritumu izgāztuves, sadzīves atkritumu izgāztuves, degvielas uzpildes stacijas un naftas bāzes, bijušās ķīmikāliju un pesticīdu noliktavas, lopbarības kompleksi, cūku un putnu fermas, arī bijušās PSRS armijas teritorijas.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Darbības programma šos jautājumus tieši neapskata, bet ir paredzētas vairākas rīcības, kas uzlabotu esošo situāciju it īpaši Rīgas aglomerācijā.

Atkritumu veidošanās un apsaimniekošana kā nozīmīgs aspekts izriet no kopējās tendences palielināties radīto atkritumu daudzumam. Pēc Eurostat datiem vidēji viens Latvijas iedzīvotājs atkritumu poligonos gadā noglabā 300 kg sadzīves atkritumu, kas ir par 33% vairāk kā vidēji ES 27. Diemžēl pie šī daudzuma tikai neliels daudzums savāktu atkritumu tiek pārstrādāts (2010. gadā tikai 647 tūkstoši tonnu). Tikai daļa atkritumu tiek pārstrādāta Latvijā, jo pārstrādes jaudas uz vietas Latvijā nav pietiekamas, arī saimnieciski izdevīgāka ir atkritumu transportēšana pārstrādei uz ārzemēm.

Līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, Latvijā pastāv atkritumu apjoma palielināšanās risks, tomēr tiek veikti pasākumi atkritumu apsaimniekošanas uzlabošanai. Eiropas Komisijas pētījums⁴⁸ par atkritumu politiku ES norāda, ka viens no galvenajiem atkritumu politikas trūkumiem Latvijā ir tas, ka lielākā daļa sadzīves atkritumu, tai skaitā lielākā daļa (80%) bioloģiski noārdāmo sadzīves atkritumu, nonāk atkritumu poligonos, taču ES mērķi paredz līdz 2016. gadam šo rādītāju samazināt līdz 35%. Latvijā ir nepietiekama šķirotu atkritumu savākšana un sadzīves atkritumu apsaimniekošanā nedarbojas „piesārņotājs maksā” princips. Tāpat iztrūkst pasākumu atkritumu apjoma samazināšanai, un neapmierinošā kvalitātē ir prognozes par izmaiņām sadzīves atkritumu apjomos. Lielāka uzmanība būtu jāpievērš izmantotā iepakojuma, kura sastāvā ir ekonomiski vērtīgi un atkārtoti izmantojami materiāli, otrreizējai pārstrādei.

⁴⁸ Skatīt: http://ec.europa.eu/environment/waste/studies/pdf/Screening_report.pdf

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Turpinoties pašreizējām tendencēm, sagaidāms, ka turpinās palielināties atkritumu daudzums. Tikai ar Darbības programmā piedāvātām rīcībām un aktivitātēm ir iespējams izpildīt ES direktīvu prasības atkritumu saimniecības jomā. Atsakoties no tām, mērķi netiks sasniegti un palielināsies nepārstrādāto atkritumu apjoms, un tas ir vērtējams kā nozīmīgs ietekmējošais faktors uz vides kvalitāti.

5.3 Dabas resursu izmantošanas intensitāte

Dabas resursu izmantošanas intensitāte Latvijā nav augsta (tiešais resursu patēriņš 2009. gadā 32,8 milj. tonnu), un tā ir nedaudz zemāka par ES 27 vidējo rādītāju. Lielākā daļa neatjaunojamo resursu Latvijā tiek importēti, un šī atkarība no importētajiem neatjaunojamajiem resursiem ar katru gadu pieaug. Pozitīva tendence ir saglabāties salīdzinoši augstam atjaunojamo resursu īpatsvaram, kas izriet no mežsaimniecības un vietējās pārtikas pārstrādes, kā arī salīdzinoši augstam vietējo resursu patēriņam enerģijas ieguves sektorā. Tomēr ekoeфективitāte un produktivitāte ir salīdzinoši neliela — 8,1 kg/LVL. Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra dati rāda, ka ekoeфективitāte palielinās transporta un enerģētikas sektoros, bet samazinās būvniecībā un rūpniecībā, savukārt, zivsaimniecībā un lauksaimniecībā atsaiste nav sasniegta⁴⁹. Lai sasniegtu Eiropas attīstītāko valstu ekoeфективitātes rādītājus, Latvijai resursu izmantošanas efektivitāte jāpalielina vismaz trīskārtīgi. Resursu izmantošanas produktivitāte, lai arī pagaidām salīdzinoši zema (1999. gadā produktivitāte Latvijā bija 171 EUR/t, salīdzinot ar 1200 EUR/t ES – 15 valstīs, bet 2009. gadā tā bija palielinājusies līdz 380 EUR/t), ir viens no straujākajiem resursu produktivitātes pieaugumiem ES, bet absolūtajos lielumos tā ir joprojām zema ES salīdzinājumos.

Ilgtermiņai ekonomikas izaugsmei augstu vides prasību apstākļos ir nepieciešamas strukturālas izmaiņas patēriņā, ekoeфективitātes uzlabojumi ražošanas un pakalpojumu piegādes ķēdē, pakalpojumu sektora attīstība bez ražošanas būtiskas paplašināšanas. To realizācija vidēja termiņa perspektīvā Latvijas gadījumā nav vienkārša, jo visai nozīmīgu apgrūtinājums veido ir valsts teritorijas depopulācija un negatīvās demogrāfiskās prognozes, lielražošanas trūkums un vietēji saražoto produktu orientācija uz nišas produkcijas sektoriem, izejvielu un energoresursu pieejamības ierobežojumi un pasaules tirgus vājās attīstības prognozes. Minētais veido riskus tautsaimniecības izaugsmi veidot būtiski balstoties uz dabas resursu izmantošanas pieauguma rēķina.

Iespējamās izmaiņas, ja Darbības programma netiktu īstenota

Visus šos jautājumus dažādā kontekstā apskata NAP 2020 un Darbības programma, jo sagaidāms, ka atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, pakāpeniski palielināsies ietekmes uz vidi, dabas resursu kvalitāti. To ir iespējams ierobežot, attīstot infrastruktūru, veicinot augstražīgu un vidi saudzējošu ražošanu attīstību, kā arī veicot būtiskas investīcijas izglītībā, zinātnē, pētniecībā un eksperimentālās ražošanās, ieskaitot pilotprojektus. Nerealizējot Darbības programmu, nevar tikt panākta materiālo resursu izmantošanas produktivitātes un arī patēriņa ekoeфективitātes palielināšanās.

⁴⁹ Ilgtspējīgas attīstības indikators pārskats 2006. Rīga, Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūra, 2007. Pieejams elektroniski: <http://www2.meteo.lv/produkti/liaip2006/index.htm>

5.4 Vides stāvoklis teritorijās, kuras plānošanas dokumenta īstenošana var būtiski ietekmēt

Plānošanas dokumentam tā pašreizējā izteiksmes formā un paredzētam darbībām to dokumentā atspoguļotajā detalizācijas līmenī nav prognozējamās būtiskas ietekmes uz vides stāvokli konkrētās teritorijās. Ietekmes ir nebūtiskas visos aspektos pie nosacījuma, ja atbilstoši tiek uzturēta esošā vides pārvaldības sistēma. Esošās saimniecisko darbību pieļaušanas izvērtēšanas, darbību kontroles un monitoringa sistēmas ir pietiekamas, lai tās spētu nodrošināt plānošanas dokumentā paredzēto darbību realizāciju atbilstoši Latvijas un ES vides prasībām.

Darbības programmā tikai dažās no investīciju prioritāšu aktivitātēm norāda tiešu sasaisti ar konkrētām teritorijām valstī. Viena no investīciju prioritātēm (5.4) attiecas uz pasākumiem *NATURA 2000* teritoriju aizsardzības uzlabošanai un attīstībai - vides aizsardzība un resursu izmantošanas efektivitātes veicināšana, aizsargājot un atjaunojot bioloģisko daudzveidību un augsni, kā arī veicinot ekosistēmu pakalpojumus, tai skaitā *NATURA 2000* un zaļās infrastruktūras. Šo aktivitāšu mērķis nodrošināt dabas aizsardzības un saimniecisko interešu līdzsvarotību, saglabājot bioloģisko daudzveidību un aizsargājot ekosistēmas, kā rezultātā plānots sasniegt labvēlīgu aizsardzības statusu ES nozīmes biotopiem un sugām 2022.gadā tiek nodrošināts 60% apmērā. Iecerētais tiks panākts veicot īpaši aizsargājamo sugu populāciju un/vai īpaši aizsargājamo biotopu atjaunošanu (pēc 2017. gada, atbilstoši izstrādātajai *NATURA 2000* teritoriju aizsardzības un apsaimniekošanas programmai) un izveidojot antropogēno slodzi mazinošu infrastruktūru un veikt esošās infrastruktūras rekonstrukciju *NATURA 2000* teritorijās (prioritāri piekrastes biotopos, uz kuriem antropogēnā ietekme ir ievērojama). Minētās aktivitātes ir atzīstamas kā būtiskas ar ilgtermiņa pozitīvu ietekmi uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un atjaunošanu.

Tomēr atbalsts paredzēts arī lielajās ostās, kur periodiski novērojama neatbilstība vides aizsardzības prasībām (GOS, putekļi u.tml.), lidostā „Rīga” paredzēta paplašināšanās, ar Darbības programmas atbalstu paredzēti arī pievadceļi uz Rīgas ostu Daugavas kreisajā krastā u.tml., bet Darbības programmas skaidrojošajā daļā ir tikai vispārinātas norādes uz šo aktivitāšu potenciāliem ieguldījumiem uzlabojumos vidē un esošo emisiju un piesārņojuma daudzumu samazināšanā⁵⁰. Šajā nozīmē vietā būtu Darbības programmā papildus izcēlumi par nozaru ministriju plānošanas dokumentu būtisko lomu savlaicīgā plānošanā un vides ietekmju apzināšanā un novēršanā.

Pozitīvi vērtējama Darbības programmā plānotā ES fondu ieguldījumu integrācija tematiskajos mērķos „Veicināt Pielāgošanos klimata pārmaiņām un riska novēršanas un pārvaldības veicināšana” un „Vides saglabāšana un aizsardzība un resursu efektīvas izmantošanas veicināšana”, veidojot kopīgu prioritāro virzienu „Vides aizsardzība un resursu izmantošanas efektivitāte”. Šāda pieeja ļauj veidot koncentrētāku un mērķtiecīgāku plānoto investīciju ieguldījumu definēto problēmu risināšanā, kā arī nodrošināt efektīvāku KP fondu 2014. – 2020. gada plānošanas periodam definētos rezultātu sasniegšanu. Tas ļauj būtiski mazināt vides kvalitātes samazināšanās riskus plānoto darbību nepietiekošas koordinācijas un realizācijas nekonsekvenču gadījumā, kas vienmēr fokusējas konkrētās aktivitāšu ietekmētās teritorijās. Iecerētais kopīgais un konkrētās rīcībās integrētais prioritārais virziens vides aizsardzības kontekstā ir uzskatās par preventīvu vides aizsardzības pasākumu.

⁵⁰ Darbības programmas 2014. – 2020. gadam „Izaugsme un nodarbinātība”. 5.versija, Finanšu ministrija, Rīga, 2014, tabula 21, lpp. 151., 152., 159.

5.5 Ar plānošanas dokumentu saistītie vides aspekti

Darbības programmā nepastarpināti ir izceltas trīs (kopā no 11) tematiskām grupām un investīciju prioritātēm, kas uzlabos vides kvalitāti un sniegs nozīmīgu atbalstu dabas un vides aizsardzībai visā valsts teritorijā. Tie ir NAP 2020 noteiktie tematiskie mērķi, kas Darbības programmā ir skaidroti un detalizēti, nosakot investīciju prioritātes:

- Atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa emisijas līmeni visās nozarēs;
- Pielāgošanās klimata pārmaiņām un riska novēršanas un pārvaldības veicināšana ;
- Vides saglabāšana un aizsardzība un resursu efektīvas izmantošanas veicināšana ⁵¹.

Minētās ir tematiskās grupas, kuras ir tieši vērstas uz apzināto vides problēmu risināšanu, tajā skaitā balstoties uz preventīvām jeb apsteidzošām darbībām un pasākumiem. Katrs no tematiskiem mērķiem papildus ir izvērsti un raksturoti, norādot specifisko atbalsta mērķi, ieguldījumu prioritāti, specifiskā atbalsta mērķa sasaisti ar ieguldījumu prioritāti (t.sk. norādot indikatīvās atbalstāmās darbības, indikatīvās mērķa grupas, indikatīvās mērķteritorijas un indikatīvos finansējuma saņēmējus).

Savukārt, tematiskā mērķa „Veicināt ilgtspējīgu transportu un novērst trūkumus galvenajās tīkla infrastruktūrās” investīciju prioritātēs iekļauto aktivitāšu realizēšana var radīt gan netiešu pozitīvu, gan negatīvu ietekmi uz vidi. Līdzīgi arī tematiskā mērķa „Uzlabot mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēju” iekļautās aktivitātes (piemēram, publiskās infrastruktūras attīstība austrumu pierobežā un Baltijas jūras piekrastē) radīs ietekmi uz vidi. Pašreizējā Darbības programmas detalizācijas līmenī nav iespējams viennozīmīgi un pozitīvi vērtēt tādu specifisko atbalsta mērķi kā 3.1. ”Sekmējot uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot jaunu ideju izmantošanu ekonomikā un jaunu uzņēmumu izveidošanu, tostarp ar uzņēmējdarbības inkubatoru palīdzību”- šai aktivitātei nenoliedzami būs ietekme uz vidi un tās kvalitāti, un tās ir aktivitātes, kas būtu īpaši rūpīgi vērtējamas nākotnē konkrētu projektu sagatavošanas un realizācijas posmā.

Blakus minētajam Darbības programmas arī pārējās 8 tematiskās grupas ietver nozīmīgas investīcijas un uzlabojumus vides kvalitātē, kas pašreizējā programmas detalizācijas līmenī skaitliski nav izvērtējamas. To raksturojumi satur norādes uz vides kvalitāti paaugstinošiem mērķiem, ilgtspējību kā mērķi un saudzīgu pieeju resursu izmantošanai.

Šajā nozīmē izceltās tematiskās grupas un investīciju prioritātes ir vērtējamas kā vidēja termiņa ieguldījumus vides aizsardzībā, kura pozitīvie efekti būs visai nozīmīgi arī ilgākā laika perspektīvā.

NAP 2020, ņemot vērā ES 2020 stratēģiju, NRP, izvirza trīs galvenās prioritātes turamākajām rīcībpolitikām:

- Tautas saimniecības izaugsme;
- Cilvēka drošumspeja;
- Izaugsmi atbalstošas teritorijas.

⁵¹ Šo tematisko grupu būtu lietderīgi latviešu valodā pārformulēt, jo resursi paši par sevi nevar būt vairāk vai mazāk efektīgi (redakcionāla piezīme)

Darbības programmā tiek detalizētas šādās tematisko mērķu un ieguldījumu prioritātes:

- Pētniecība, tehnoloģiju attīstība un inovācijas;
- IKT pieejamība, e-pārvalde un pakalpojumi;
- Mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēja;
- Institucionālās spējas un efektīva valsts pārvalde;
- Pāreja uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs;
- Vides aizsardzība un resursu izmantošanas efektivitāte;
- Ilgtspējīga transporta sistēma;
- Nodarbinātība, darbaspēka mobilitāte un sociālā iekļaušana;
- Sociālā iekļaušana un nabadzības apkarošana;
- Izglītība, prasmes un mūžizglītība.
- Institucionālās spējas un efektīvu valsts pārvalde.

Ar plānošanas dokumentu saistītie vides aspekti vērtēti atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2001/42/EK (Par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu) II pielikumā norādītajiem kritērijiem⁵². Vērtēti Darbības programmā raksturotie tematiskie mērķi un ieguldījumu prioritātes par pamatu ņemot sniegto indikatīvās atbalstāmo darbību aprakstu.

Vērtējumā tiek pieņemts, ka atbalstāmās darbības tiek veiktas atbilstoši valstī noteiktām vides aizsardzības un citām prasībām (tajā skaitā attiecībā uz vietas izvēli, darbības veidu, apjomu un darbības nosacījumiem, potenciālās ietekmes apjomu un telpisko izplatību). Līdzīgi šajā vērtējumā tiek pieņemts, ka konkrētā iecerētā darbība pirms tās uzsākšanas tiks vērtēta sākotnējā vides novērtējuma vai ietekmes uz vidi novērtējuma procedūras ietvaros. Darbības programmas pašreizējā detalizācijas līmenī nav iespējams sniegt augstākas detalizācijas pakāpes izvērtējumu.

Potenciālās ietekmes uz vidi – attiecībā uz atsevišķām vides komponentēm pēc to būtiskuma ir vērtētas šī pārskata nodaļā 7.3.

Sagatavotais vērtējums (1. tabula) ir summatīvs un atspoguļo potenciālās ietekmes pēc investīciju prioritātēm atbilstošo aktivitāšu pilnīgas realizācijas Darbības programmas noslēgumā. Vērtējumam piemērota skala, kas aptver novērtējums intervālā no negatīvas ietekmes līdz tiešai pozitīvai ietekmei.

Sniegtais novērtējums daudzos gadījumos nav viennozīmīgs pašreizējā Darbības programmas detalizācijas līmenī, jo atsevišķās ietekmes var būt individuāli vērtētas ar atšķirīgām vērtībām.

⁵² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:197:0030:01:LV:HTML>

1. tabula. Plānoto ieguldījumu prioritāšu potenciālās ietekmes uz vidi

Tematiskais mērķis	Ieguldījumu prioritāte	Potenciālās ietekmes atbilstoši Direktīvas 2001/42/EC II pielikuma vērtēšanas kritērijiem
1. Nostiprināt pētniecību, tehnoloģiju attīstību un inovāciju	Uzlabojot pētniecības un inovāciju infrastruktūru	Neitrāla
	Veidot saiknes un sinerģiju starp uzņēmumiem, P&I centriem un augstākās izglītības sektoru. Atbalstīt tehnoloģisko un lietišķo pētniecību, pilotiekārtas, produktu validēšanu	Neitrāla
2. Uzlabot IKT pieejamību, izmantošanu un kvalitāti	Paplašināt platjoslas pakalpojumus	Neitrāla
	Stiprināt IKT lietojumprogrammas e-pārvaldes, e-mācību, e-iekļaušanas, e-kultūras un e-veselības jomā	Neitrāla
3. Uzlabot mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēju	Veicināt uzņēmējdarbību, jo īpaši atvieglojot jaunu ideju izmantošanu ekonomikā un atbalstot jaunu uzņēmumu izveidi	Neitrāla, netieša pozitīva vai negatīva ietekme
	Atbalstīt MVK spēju panākt izaugsmi reģionālos, valsts un starptautiskos tirgos un iesaistīties inovāciju procesos	Neitrāla, iespējama lokāla negatīva ietekme
	Palielinātu spēju radīšana produktu un pakalpojumu attīstīšanai	Neitrāla, iespējama lokāla negatīva ietekme
4. Atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs	Veicināt energoefektivitāti un atjaunojamo energoresursu izmantošanu uzņēmumos	Tieša pozitīva ietekme
	Atbalstīt energoefektivitāti, viedu energovadību un AER izmantošanu sabiedriskajā infrastruktūrā	Tieša pozitīva ietekme
	Veicināt atjaunojamo energoresursu avotu ražošanu un sadali	Tieša pozitīva ietekme
	Veicināt zemu oglekļa emisijas stratēģijas visām teritorijām (ERAF)	Tieša pozitīva ietekme
	Veicināt zemu oglekļa emisijas stratēģijas visām teritorijām, jo īpaši pilsētām (KF)	Tieša pozitīva ietekme
5. Veicināt pielāgošanos klimata pārmaiņām, riska novēršanu un pārvaldību	Atbalstīt investīcijas, kas paredzētas, lai pielāgoties klimata pārmaiņām	Tieša pozitīva ietekme, iespējama lokāla negatīva ietekme
6. Saglabāt un aizsargāt vidi un uzlabot resursu izmantošanas efektivitāti	Investēt atkritumu apsaimniekošanas nozarē	Neitrāla ietekme
	Investēt ieguldījumus ūdenssaimniecības nozarē	Pozitīva vai neitrāla ietekme
	Aizsargāt un atjaunot bioloģisko daudzveidību un augsni, zaļās infrastruktūras attīstību un veicinot ekosistēmu pakalpojumus	Pozitīva vai neitrāla ietekme

Tematiskais mērķis	Ieguldījumu prioritāte	Potenciālās ietekmes atbilstoši Direktīvas 2001/42/EC II pielikuma vērtēšanas kritērijiem
	Saglabāt, aizsargāt, veicināt un attīstīt dabas un kultūras mantojumu	Pozitīva vai neitrāla ietekme
	Veikt darbības, lai uzlabotu pilsētvidi, atdzīvinātu pilsētas, atjaunotu un attīrītu pamestas rūpnieciskās teritorijas	Neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
7. Veicināt ilgtspējīgu transportu un novērst trūkumus galvenajās tīkla infrastruktūrās	Atbalstīt multimodālu Eiropas vienoto transporta telpu	Neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
	Attīstīt un atjaunot visaptverošu, kvalitatīvu un savstarpēji izmantojamu dzelzceļa sistēmu	Pozitīva vai neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
	Pastiprināt reģionālo mobilitāti, pievienojot sekundāros un terciāros transporta mezglus, tostarp multimodālos mezglus, TEN-T infrastruktūrai	Pozitīva vai neitrāla ietekme
8. Ilgtspējīgas un kvalitatīvas nodarbinātības veicināšana un brīvprātīgas darbaspēka mobilitātes atbalstīšana	Nodarbinātības pieejamības nodrošināšana darba meklētājiem un neaktīvām personām	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Jauniešu ilgtspējīga integrācija darba tirgū	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Darba ņēmēju, uzņēmumu un uzņēmēju pielāgošanās pārmaiņām	Neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
	Atbalsts videi nekaitīgai izaugsmei, konkrētu apgabalu teritorijas stratēģijas ietvaros veicinot iekšējā potenciāla attīstību	Neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
9. Sociālo iekļautības veicināšana un cīņa ar nabadzību un diskrimināciju	Aktīva iekļaušana ar mērķi veicināt nodarbinātību	Neitrāla
	Piekļuves uzlabošana cenas ziņā pieejamiem, ilgtspējīgiem un kvalitatīviem pakalpojumiem	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Ieguldījumi veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
10. Ieguldījumi izglītībā, apmācībā un profesionālajā izglītībā, lai nodrošinātu prasmes, kā arī mūžizglītībā	Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšana un novēršana un vienlīdzīgas pieejas veicināšana kvalitatīvai pirmsskolas, pamatskolas un vidusskolas izglītībai	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Augstākās izglītības vai pielīdzināma līmeņa izglītības kvalitātes, efektivitātes un pieejamības uzlabošana	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Formālas, neformālas un ikdienējas mūžizglītības vienlīdzīgas pieejamības uzlabošana visām vecuma grupām	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme
	Darba tirgus nozīmes palielināšana izglītības un apmācības sistēmās	Neitrāla Netieši pozitīva ietekme

Tematiskais mērķis	Ieguldījumu prioritāte	Potenciālās ietekmes atbilstoši Direktīvas 2001/42/EC II pielikuma vērtēšanas kritērijiem
	Investīcijas izglītībā un apmācībā	Neitrāla ietekme, iespējama arī lokāla negatīva ietekme
11. Publisko iestāžu un ieinteresēto personu institucionālo spēju un efektīvas publiskās pārvaldes veicināšana	Investīcijas institucionālajās spējās un efektīvā valsts pārvaldē un publiskajos pakalpojumos valsts, reģionālajā un vietējā līmenī	Neitrāla ietekme

Vairums no Darbības programmas tematiskajiem mērķiem un investīciju prioritātēm ir ar pozitīvu piesešumu dabas vērtību saglabāšanai un vides kvalitātes paaugstināšanai. Tomēr investīciju detalizācijas pakāpe neļauj atsevišķās darbības kvantificēt un to ietekmes novērtēt skaitliskās izteiksmēs – tas būtu veicams, izvērtējot konkrētos projektus ietekmes uz vidi novērtēšanas procedūras ietvaros.

Balstoties uz nosacītiem vērtējumiem, kas ir izteikti kā „negatīva”, „pozitīva” vai „neitrāla” ietekme uz vidi, vairums no tematiskiem mērķiem pašreizējā detalizācijas pakāpē **ir vērtējami kā bez būtiskas ietekmes, neitrāli attiecībā uz pašreizējo vides kvalitāti valstī**. Dažu tematisko mērķu realizācijā iespējama lokāla negatīva ietekme uz vidi, tomēr valsts mērogā šī ietekme nav vērtējama kā būtiski negatīva. Vairākiem tematiskiem mērķiem būs pozitīva – vides kvalitāti paaugstinoša ietekme, tomēr tās nozīmi nav iespējams izvērtēt līdz aktivitātes nav kvantificētas (nav zināmi to mērogi), nav norādīta to realizācijas vieta un nav zināma vairāku vienlaicīgi realizējamo aktivitāšu mijiedarbība, kas, iespējams, būs ar pozitīvu sinerģiju attiecībā pret dabas vērtībām un vides kvalitāti.

Darbības, kas ir saistītas vai var ierosināt iespējami nevēlamas vai ar augstiem riskiem var nākotnē nelabvēlīgi ietekmēt vides apstākļus un resursu kvalitāti, plānošanas dokumentos risina piedāvājot alternatīvas. Darbības programma ir sagatavota kā NAP 2020 detalizējošs direktīvs un nepastarpināts dokuments. Alternatīvas dokumentā nav tieši atspoguļotas, jo tās ir analizētas un vērtētas hierarhiski augstāk stāvošā plānošanas dokumentā (NAP2020), un tās ir vērtētas Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējumā⁵³.

Darbības programmā alternatīvas vairāk tiek apskatītas kā iespējas vai zināma elastība mainīt ieguldījumu prioritātēs noteiktās aktivitātes, piemēram, mainot to realizācijas ģeogrāfiju gadījumos, ja to realizācijas konkrētais projekts var negatīvi ietekmēt vides kvalitāti vai nav realizēti kādi iepriekšēji noteiktie nosacījumi plānotās darbības pieņemamībai. Svarīgi, ka šie jautājumi ir apskatīti Darbības programmā kā nozīmīgi sadaļā „Horizontālie principi” un paredzot konkrētus nosacījumus specifiskajos atbalsta mērķos iekļauto aktivitāšu realizācijai. Tas ļaus mazināt riskus nevēlami ietekmēt vidi, jo īpaši attiecībā uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, retām un aizsargājamām sugām, to dzīvotnēm un tamlīdzīgi.

⁵³ Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020. gadiem stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums. Vides pārskats (NAP2020 sākotnējai redakcijai). Rīga, 2012, 84 lpp. Pieejams elektroniski: <http://nap.lv/images/SIVN/sivn.pdf>

6 Starptautiskie un nacionālie vides aizsardzības mērķi

NAP 2020 un, atbilstoši, arī Darbības programmā visas tematiskās grupas balstās uz vienotiem ES vides aizsardzības mērķiem, un arī Darbības programmas realizācijas panākumi tiks vērtēti pēc tiem pašiem indikatīvajiem rādītājiem.

Darbības programmas tematiskās grupas ir skaidrotas (ieviesta īpaša aile „Pamatojums”) un sadaļā „Specifiskais atbalsta mērķis” investīciju prioritātes ir tieši pamatotas ar starptautiskiem un nacionāliem mērķiem un stratēģijām, kurās ir atbilstošas sadaļas attiecībā uz vides aizsardzības mērķiem vai ir ievietotas tiešas norādes konkrētiem mērķorientētiem dokumentiem vides aizsardzībā.

Darbības programmas struktūra, izklāsts un saturiskā daļa norāda, ka plānotās darbības un aktivitātes visās tematiskās grupās un investīciju prioritātēs tiks realizētas, ievērojot starptautiskos un nacionālos vides aizsardzības mērķus.

Detalizējot iepriekš minēto, NAP 2020 un arī Darbības programmas orientējas uz tādu starptautisko vides aizsardzības mērķu sasniegšanu, kas izriet no starptautisko konvenciju saistībām un ir Latvijai saistoši. Par tādiem var tik izcelti sekojošā tabulā atspoguļotie mērķi un dokumenti, kas tos nosaka (2. tabula).

2. tabula. Nozīmīgākās starptautiskās saistības vides aizsardzībā, konvencijas un tām atbilstošie rīcības plāni

Mērķi	Starptautiskās saistības, konvencijas un tām atbilstošie rīcības plāni
Aizsargāt savvaļas floru un faunu un to dabiskās dzīvotnes, īpaši apdraudēto un izzūdošo sugu tās sugas un dzīvotnes	Konvencija par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību - Bernes konvencija (1979)
Saglabāt bioloģisko daudzveidību	Konvencija par bioloģisko daudzveidību (Riodežaneiro, 1992) un tās Stratēģiskais Rīcības Plāns 2011-2020
Samazināt Baltijas jūras vides piesārņojumu un nodrošināt dabas un bioloģiskās daudzveidības aizsardzību Baltijas jūrā	Konvencija par Baltijas jūras reģiona jūras vides aizsardzību - Helsinku konvencija (1974, 1992)
Aizsargāt cilvēkus un vidi no gaisa piesārņojuma, pakāpeniski samazināt un novērst gaisa piesārņošanu, tai skaitā, robežšķērsojošo piesārņošanu lielos attālumos	Konvencija par robežšķērsojošo gaisa piesārņošanu lielos attālumos - Ženēvas konvencija (1979)
Veicināt siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu un konkrētu CO ₂ emisijas mērķu sasniegšanu	Konvencija par klimata pārmaiņām (1992), Kioto protokols (1997), Kankūnas vienošanās (2010), Dohas vienošanos (2012),
Veicināt ainavu aizsardzību, pārvaldību un plānošanu	Eiropas Ainavu konvencija, 2000
Apturēt cilvēku progresējošu iejaukšanos	Konvencija par starptautiskas nozīmes mitrājiem,

Mērķi	Starptautiskās saistības, konvencijas un tām atbilstošie rīcības plāni
mitrājos un to izžušanu tagad un nākotnē, veicinot mitrāju ūdensputnu aizsardzību	īpaši kā ūdensputnu dzīves vidi - Ramsāres konvencija (1971)
Lauksaimnieciskās ražošanas samazināšanos, zemes auglības pazemināšanos, vēja un ūdens erozijas pastiprināšanos, ka arī dažāda veida augsnes degradāciju	ANO konvencija "Par cīņu pret pārtuksnešošanu/zemes degradāciju valstīs, kurās novērojami ievērojami sausuma periodi un/vai pārtuksnešošanās, jo īpaši Āfrikā" (1994)
Saglabāt nemateriālo kultūras mantojumu, nodrošināt cieņu pret attiecīgo kopienu, grupu un indivīdu nemateriālo kultūras mantojumu	ANO konvencija „Par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu” (2003)

NAP 2020 sagatavošanas gaitā ir ņemtas vērā ES politikas nostādnes un mērķi 2020. gadam, arī attālākas perspektīvas mērķi 2030. un 2050. gadam, un šo plānošanas dokumentu loma virzībā uz būtiskām izmaiņām vides kvalitātē ir ļoti svarīga. NAP 2020 Vides pārskats⁵⁴ analizē, vai un kā ES vides un resursu politikas mērķi ir ņemti vērā NAP 2020 saturā, un šis novērtējums ir papildināts ar tā atspoguļojumu Darbības programma (3. tabula).

3. tabula. Eiropas Savienības un Nacionālā Attīstības plāna politisko nostādņu atspoguļojums Darbības programmā

ES mērķi	NAP 2020	Atspoguļojums Darbības programmā
Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei		
Palielināt atjaunojamo energoresursu izmantošanas daļu, sasniedzot 40% no kopējā bruto enerģijas gala patēriņa	Ir noteikts mērķis, rādītājs, uzdevumi	+ Atspoguļots kā ieguldījumu prioritāte
Samazināt enerģijas patēriņu, paaugstinot energoefektivitāti par 0,67 (MtoE) pret 2008. gadu	Ir noteikts mērķis, līdzvērtīgs rādītājs un vairāki uzdevumi vērsti tieši uz energoefektivitāti	+ Atspoguļots kā ieguldījumu prioritāte
Atļauts palielināt siltumnīcefekta gāzu emisijas no ne ETS nozarēm par 17 % salīdzinājumā ar 2005. gadu	Nav noteikts šāds mērķis vai rādītājs	(+) Atsevišķas aktivitātes var sekmēt šī mērķa realizēšanu
„Resursu ziņā efektīva Eiropa” - viena no stratēģijas "Eiropa 2020" pamatiniciatīvām un tā ceļvedis		
Patēriņa ieradumu maiņa, stimulējot resursu izmantošanas ziņā efektīvākus produktus un pakalpojumus	Viens uzdevums saistībā ar zaļo iepirkumu	+ Atspoguļots vairākās rīcības, tajā skaitā investīcijās izglītībā un zaļā dzīves veida veicināšana

⁵⁴ Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020. gadiem stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums. Vides pārskats (NAP2020 sākotnējai redakcijai). Rīga, 2012, 84 lpp. Pieejams elektroniski: <http://nap.lv/images/SIVN/sivn.pdf>

ES mērķi	NAP 2020	Atspoguļojums Darbības programmā
Ieviest pasākumus, kas stimulētu vairākumu uzņēmumu regulāri mērīt, salīdzināt un uzlabot resursu izmantojumu	Nav ņemts vērā	+/- Pastarpināti sekmēs vairākas rīcības kā atbalsts inovatīvai uzņēmējdarbībai, investīcijas zinātnē un pētniecībā
Palīdzēt uzņēmumiem sadarboties, lai vislabākajā veidā izmantotu atkritumus un blakusproduktus, ko tie rada	Netieši varētu sekmēt 3 uzdevumi	+ Paredzēts atbalsts vairākās ieguldījumu prioritātēs
Jānodrošina MVU iespēja izmantot konsultācijas un atbalstu, lai tiem palīdzētu efektīvāk izmantot resursus un ilgtspējīgāk izmantot izejvielas	Ir uzdevums saistībā ar konkurētspēju	+ Paredzēts atbalsts vairākās ieguldījumu prioritātēs
Samazinātu radīto atkritumu apjomu un palielināt pārstrādi un atkārtotu izmantošanu	Ir noteikts mērķa sasniegšanas rādītājs attiecībā uz pārstrādi, bet nav izvirzīts uzdevums	+ Atspoguļots tematiskajā mērķī un ieguldījumu prioritātē
Koncentrēt publisko pētniecības finansējumu efektīvas resursu izmantošanas jomā	Ir izvirzīti mērķi un uzdevumi uz inovatīviem pētījumiem, kas nodrošinās konkurētspējīgu un jaunu produktu ražošanu. Taču nav uzsvērts, ka atbalsts tiek sniegts pētījumiem, kas uzlabos resursu izmantošanas efektivitāti	+ Atspoguļots tematiskajā mērķī un vairākās ieguldījumu prioritātēs
Videi kaitīgu subsīdiju pakāpeniska izbeigšana	Nav ņemts vērā	0 Darbības programma neapskata šos jautājumus
Īstās cenas noteikšana un nodokļu sloga pārvirzīšana	Nav izvirzīts mērķis, bet viens no uzdevumiem varētu sekmēt šī mērķa sasniegšanu	0 Darbības programma neapskata šos jautājumus
Novērtēt un ņemt vērā dabas kapitālu un ekoloģisko sistēmu devumu, iekļaujot to ekonomisko vērtību grāmatvedības un informācijas sistēmās	Nav ņemts vērā	+/- Netieši ir ietverts prioritātes, kas apskata pētniecību un resursu efektivitāti, kā arī „Uzlabot institucionālās spējas un efektīvu valsts pārvaldi”
Apturēt bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu samazināšanos	Nav izvirzīts mērķis, bet viens no uzdevumiem varētu sekmēt šī mērķa	+ Atspoguļots tematiskajā mērķī un vairākās

ES mērķi	NAP 2020	Atspoguļojums Darbības programmā
	sasniegšanu	ieguldījumu prioritātēs
Metālu un minerālu izmantošanas efektivitātes uzlabošana	Nav ņemts vērā, ir izvirzīts uzdevums - atbalstīt ieguves rūpniecības produkcijas plašāku izmantošanu vietējā ekonomikā un eksportā	+ Atspoguļots tematiskajā mērķī un ieguldījumu prioritātē
Taupīt un efektīvi izmantot ūdens resursus	Nav ņemts vērā	+/- Pastarpināti ietverts vairākās ieguldījumu prioritātēs
Sasniegt tādu gaisa kvalitātes līmeni, kam vairs nav kaut cik nozīmīgas ietekmes uz veselību un vidi	Nav ņemts vērā	+/- Pastarpināti ietverts kā monitoringa kvalitātes uzlabošana ar šādu mērķi
Ierobežot jaunu zemes platību aizņemšanu ar būvēm un augsnes noseģšanu ar mākslīgiem segumiem	Nav ņemts vērā	0 Darbības programma neapskata šos jautājumus. Var pieņemt, ka jaunas likumdošanas iniciatīvas izrietēs no prioritātes „Uzlabot institucionālās spējas un efektīvu valsts pārvaldi”
Īstenot nepieciešamos pasākumus erozijas samazināšanai un palielināt organisko vielu saturu augsnē	Ir izvirzīts uzdevums, taču nav precīzi zināms vai tas ietvers šos pasākumus	+/- Minēts pastarpināti
Panākt, ka visi ES jūras ūdeņi būs labā ekoloģiskā stāvoklī	Nav ņemts vērā	+/- Apskatīts kā tūrisma infrastruktūras attīstība piekrastē slodžu samazināšanai, pasākumi piekrastes dabas aizsardzībai, ieguldījumi ūdenssaimniecības attīstībā
Zvejas nozarē ievērot maksimālos ilgtspējīgas ieguves apjomus	Nav ņemts vērā	0 Pastarpināti apskata aktivitātes tematiskā mērķa „Aizsargāt vidi un veicināt resursu efektivitāti” ietvaros
Sasniegt augstu efektīvas resursu izmantošanas līmeni ēku un infrastruktūras atjaunošanā un	Ir izvirzīts darbības virziens, mērķis un uzdevumi	+ Atspoguļots tematiskajā mērķī un vairākās

ES mērķi	NAP 2020	Atspoguļojums Darbības programmā
celtniecībā		ieguldījumu prioritātēs
Panākt visaptverošu efektivitāti transporta nozarē	Ir izvirzīts uzdevums, kas skar tikai atjaunojamo resursu izmantošanu transporta sektorā, bet nav paredzēti sektora efektivitātes pasākumi	+ Atspoguļots tematiskajā mērķī un vairākās ieguldījumu prioritātēs
ES klimata un enerģētikas tiesību aktu kopums (pieņemts 2008)		
Emisijas tirdzniecības sistēmas (turpmāk – ETS) neiekļautajās nozarēs 2013. - 2020. gadam SEG emisiju pieaugums ne- ETS nozarēs 2020. gadā nedrīkst pārsniegt +17%, salīdzinot ar 2005. gadu	Nav noteikts šāds mērķis vai rādītājs. Tomēr iepriekš tabulā minēto mērķu un uzdevumu realizēšana varētu sekmēt arī šī mērķa realizēšanu	+/- Minēts pastarpināti
ETS iekļautajām nozarēm nav valsts individuāla mērķa, noteikts kopīgs ES mērķis -21% pret 2005. gadu	Nav noteikts šāds mērķis vai rādītājs. Tomēr iepriekš tabulā minēto mērķu un uzdevumu realizēšana varētu sekmēt arī šī mērķa realizēšanu	+/- Minēts pastarpināti
Ženēvas konvencijas par robežšķērsojošo gaisa piesārņošanu lielos attālumos dalībvalstu apspriedē tika panākta vienošanās par Gēteborgas protokola grozījumi (2012)		
samazināt 2020. gadā pret 2005. gadu SO ₂ emisijas par 59 %, NO _x emisijas par 42 %, NH ₃ emisijas par 6 % GOS emisijas par 28 % un izklidēto cieto daļiņu emisijas par 22 %	Ir izvirzīts mērķis, bet nav noteikti mērķa rādītāji un uzdevumi, kas to nodrošinās	+/- Minēts pastarpināti
ES Bioloģiskās daudzveidības stratēģija līdz 2020. gadam		
Novērst turpmāku bioloģiskās daudzveidības samazināšanos, pilnībā ieviešot Biotopu un Putnu direktīvas	Nav noteikts mērķis, rādītāji un uzdevumi	+ Atspoguļots ieguldījumu prioritātē un vairākās rīcībās
Nodrošināt ekosistēmu un to pakalpojumu uzturēšanu un uzlabošanu, veidojot zaļo infrastruktūru un atjaunojot vismaz 15% degradēto ekosistēmu	Nav noteikts mērķis, rādītāji un uzdevumi	+/- Minēts pastarpināti
palielināt lauksaimniecības platības – zālājus, aramzemi un ilggadīgās kultūras – uz kurām attiecas ar bioloģisko daudzveidību saistīti ES Kopējās lauksaimniecības politikas pasākumi	Ir izvirzīts mērķa rādītājs un uzdevums	+ Atspoguļots ieguldījumu prioritātē un vairākās rīcībās
Veicināt mežsaimniecības pozitīvo ietekmi uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un ilgtspējīgu izmantošanu, izstrādājot meža	Nav noteikts mērķis, rādītāji un uzdevumi. Iekļautais rādītājs par mežainumu neraksturo šī	+ Atspoguļots ieguldījumu prioritātē un vairākās rīcībās

ES mērķi	NAP 2020	Atspoguļojums Darbības programmā
apsaimniekošanas plānus vai līdzvērtīgus instrumentus, kas uzlabos to sugu un dzīvotņu aizsardzības statusā, kuras ir atkarīgas no mežsaimniecības vai kuras tā ietekmē	ES mērķa sasniegšanu.	
Panākt maksimālo ilgtspējīgas ieguves apjomu zivsaimniecībā	Nav noteikts mērķis, rādītāji un uzdevumi.	+/- Minēts pastarpināti
Panākt invazīvo sugu aizplatīšanas ierobežošanu un apkarošanu	Nav noteikts mērķis, rādītāji un uzdevumi	+/- Minēts pastarpināti monitoringa programmu kontekstā
Stratēģija "Inovācijas ilgtspējīgai izaugsmei: Eiropas bioekonomika"		
Nodrošināt inovatīvākas, resursefektīvākas un konkurētspējīgākas sabiedrības veidošanu, kurā nodrošinātība ar pārtiku nav pretrunā atjaunojamo resursu ilgtspējīgai rūpnieciskai izmantošanai un vides aizsardzības nodrošināšanai	Vairāki darbības virzieni saturiski atbalsta šo ES stratēģiju: Attīstība un inovācija; Energoefektivitāte un enerģijas ražošana; Ekonomiskās aktivitātes veicināšana reģionos - teritoriju potenciāla izmantošana; Dabas un kultūras kapitāla ilgtspējīga apsaimniekošana. Tomēr konceptuāli nav tieši integrēta bioekonomikas pieeja. Nav arī konkrētu uzdevumu, kas saistītu NAP2020 ar šo stratēģiju.	+ Atspoguļots ieguldījumu prioritātē un vairākās rīcībās
ES stratēģija Baltijas jūras reģionam		
1) līdz pieļaujamiem līmeņiem samazināt biogēno vielu ieplūdi jūrā; 2) saglabāt dabiskās zonas un bioloģisko daudzveidību, tajā skaitā zivsaimniecību	Nav noteikts mērķis, rādītāji un uzdevumi	+ Atspoguļots ieguldījumu prioritātē un vairākās rīcībās
Saglabāt dabiskās zonas un bioloģisko daudzveidību, tajā skaitā zivsaimniecību	Nav noteikts mērķis, rādītāji un uzdevumi	+/- Minēts pastarpināti
Samazināt kaitīgo vielu izmantošanu un ietekmi	Nav noteikts mērķis, rādītāji un uzdevumi	+/- Minēts pastarpināti
Kļūt par tīras kuģošanas paraugreģionu	Nav noteikts mērķis, rādītāji un uzdevumi	0 Netiek apskatīts
Samazināt siltumnīcefektu izraisošo gāzi emisijas un pielāgoties klimata pārmaiņām	Ir noteikti netieši pasākumi emisiju samazināšanai, bet nav	+ Atspoguļots ieguldījumu prioritātē un vairākās

ES mērķi	NAP 2020	Atspoguļojums Darbības programmā
	pasākumu saistībā ar pielāgošanos klimata pārmaiņām	rīcībās

Jāņem vērā, ka vairums ES vides politikas mērķi ir noteikti tās normatīvajos aktos (direktīvās un regulās), tie ir tieši attiecināmi (regulas) vai Latvijas nacionālajos tiesību aktos ir jau pārņemti (direktīvas) vai atrodas šajā procesā. Darbības programma tās jaunākajā redakcijā ir ņēmusi vērā iepriekšēji norādīto un vairums no iepriekšējās tabulās norādītajiem ES mērķiem ir vismaz pastarpināti atspoguļoti, bet attiecībā uz Baltijas jūras reģiona stratēģiju – tiek izvērsti un kopsavilkuma veidā izcelti norādot konkrētos Darbības programmas specifiskos atbalsta mērķus⁵⁵.

Latvija 2030 kā vienu no mērķiem izvirza – būt ES līderei dabas kapitāla saglabāšanā, palielināšanā un ilgtspējīgā izmantošanā, nosakot tādus prioritāros ilgtermiņa rīcības virzienus, kā dabas kapitāla pārvaldība, tirgus instrumentu izveide ekosistēmu pakalpojumiem, dabas aktīvu kapitalizēšana un ilgtspējīga dzīvesveida veicināšana.

NAP 2020 izvirzītā darbības virziena „Dabas un kultūras kapitāla ilgtspējīga apsaimniekošana” noteiktie mērķa sasniegšanas indikatori atbilst Latvija 2030. Taču NAP 2020 neiekļauj tos galvenos risinājumus, kas izcelti Latvija 2030 saistībā ar dabu kā nākotnes kapitālu. NAP 2020 ir izvirzījis darbības virzienu „Ergoefektivitātes un enerģijas ražošana”, kas principā iekļauj tos pašus jautājumus un risinājumus, ko ir noteicis Latvija 2030. Šajā kontekstā Darbības programmas 4. mērķis „Atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs” ar visām trim ieguldījumu prioritātēm (Veicināt ergoefektivitāti un atjaunojamo energoresursu izmantošanu uzņēmumos; Atbalstīt ergoefektivitāti, viedu energovadību un AER izmantošanu sabiedriskajā infrastruktūrā, tostarp sabiedriskajās ēkās un mājokļu nozarē; Veicināt no atjaunojamiem enerģijas avotiem iegūtās enerģijas ražošanu un sadali) ir atbilstošs Latvija 2030 pamatvirzienam. Daļēji šim virzienam atbilst arī Darbības programmas 6. mērķis – „Saglabāt un aizsargāt vidi un uzlabot resursu izmantošanas efektivitāti” un tās trešā investīciju prioritāte „Aizsargāt un atjaunot bioloģisko daudzveidību un augsni un veicinot ekosistēmu pakalpojumus, tostarp ar tīkla „Natura 2000” un zaļo infrastruktūru”.

„Vides politikas pamatnostādnes 2009 – 2015. gadam”⁵⁶ ir nozares politikas dokuments, kas attiecas uz iepriekšējo plānošanas periodu, tāpēc netika vērtēts saistībā ar NAP 2020, un nav pamata to izvērtēt saistībā ar Darbības programmu.

⁵⁵ Darbības programmas 2014. – 2020. gadam „Izaugsme un nodarbinātība””. 5.versija, Finanšu ministrija, Rīga, 2014, tabula 21, lpp. 283-285

⁵⁶ Pilnu dokumenta tekstu skatīt: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3095>

7 Plānošanas dokumenta īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi un ieteikumi būtisko ietekmju novēršanai un samazināšanai

Veicot Darbības programmas sākotnējās redakcijas analīzi, tika veikts vispārējs novērtējums par to, kāda ir sagaidāmā būtiskā ietekme uz vidi, kas saistīta ar Darbības programmas tematisko mērķu un ieguldījumu prioritāšu ieviešanu.

Tālāk vērtējums veikts divos līmeņos – izvērtējot Darbības programmas stratēģisko daļu (tematiskie mērķi) un iespējamo ietekmi, tendences.

Vērtējot ieviešanas daļu (ieguldījumu prioritātes un indikatīvās atbalstāmās darbības), uzmanība tika pievērsta konkrētu iecerēto darbību īstenošanas sagaidāmajai ietekmei uz vidi.

7.1 Stratēģijas daļas vērtējums un vispārīgie risinājumi

Šajā sadaļā ir iekļauts vērtējums par Darbības programmu un tās stratēģisko daļu: vispārīgiem mērķiem, tematiskiem mērķiem un ieguldījumu prioritātēm. Vērtējumā ir ņemti vērā arī prioritāšu mērķi un mērķu sasniegšanas rezultatīvie rādītāji. Attiecībā uz ietekmi uz vidi vērtējumā ir ņemtas vērā pašreizējās tendences tautsaimniecībā, kā arī vērtēta stratēģiskās daļas atbilstība starptautiskajiem un nacionālajiem vides aizsardzības mērķiem.

Minētie jautājumi detalizēti ir analizēti NAP 2020 Vides pārskatā⁵⁷, un sagatavotie ieteikumi ir tikuši ņemti vērā NAP 2020 apstiprinātajā redakcijā. Ņemot vērā, ka Darbības programma nepastarpināti balstās uz NAP 2020, šo jautājumu atkārtota izskatīšana nav lietderīga. Jo vairāk, ka NAP 2020 Vides pārskatā norādītie ieteikumi⁵⁸ ir pilnībā atspoguļoti Darbības programmas ieguldījumu prioritāšu pamatojumā⁵⁹.

7.2 Ieviešanas daļas vērtējums

SIVN procesa ietvaros tika veikts vispārējs novērtējums par visām Darbības programmā ietvertajām ieguldījumu prioritātēm un indikatīvām atbalstāmām darbībām, nosakot, kuras no tām īstenošanas posmā radīs tiešu vai netiešu būtisku ietekmi uz vidi.

Turpmākajā vērtēšanas procesā tika veikts vērtējums, ievērojot Darbības programmas hierarhisko pieeju – vērtēta sagaidāmā būtiskā ietekme uz vidi saistībā ar ieguldījumu prioritāšu un indikatīvo atbalstāmo darbību un to rādītāju sasniegšanu (kur tas norādīts vai pieminēts). Otrajā posmā tika vērtēta ieguldījumu prioritāšu realizācijas ietekme uz dažādiem vides kvalitāti un resursus raksturojošiem aspektiem, kas ļauj izvērtēt to vai citu darbību lietderību un attaisnojamību attiecībā uz sagaidāmām ietekmēm uz vidi.

⁵⁷ Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020. gadiem stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums. Vides pārskats (NAP2020 sākotnējai redakcijai). Rīga, 2012, 84 lpp. Pieejams elektroniski: <http://nap.lv/images/SIVN/sivn.pdf>

⁵⁸ Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020. gadiem stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums.

Vides pārskats; lpp. 60.-63.

⁵⁹ „Darbības programmas 2014. – 2020. gadam „Izaugsme un nodarbinātība””. 5.versija, Finanšu ministrija, Rīga, 2014, 1. tabula, lpp. 21-30.

Hierarhiski augstākstāvošā plānošanas dokumenta NAP 2020 Vides pārskatā šie jautājumi attiecībā uz visiem mērķiem un uzdevumiem ir detalizēti analizēti, kas ļāva identificēt nenoteiktības, kam jāpievērš uzmanība NAP 2020 tālākās izstrādes un ieviešanas stadijā⁶⁰. Darbības programmas izvērtējums norāda, ka minētās nenoteiktības ir apskatītas ieguldījumu prioritāšu raksturojumos, prioritāro virzienu detalizētos aprakstos, kā arī sadaļā „Horizontālie principi” (11. nodaļa). Tādējādi ir pamats arī blakus secinājumam par NAP 2020 SIVN pozitīvo lomu zemāka hierarhiskā ranga plānošanas dokumentu attīstībā un pilnveidē.

7.3 Vērtējuma kopsavilkums par plānošanas dokumenta būtisko ietekmi uz vidi

Šajā nodaļā kopsavilkuma veidā (tabulā) iekļauts vērtējums par uzdevumu īstenošanas būtisko ietekmi uz vidi šādās kategorijās: klimata pārmaiņas, gaisa kvalitāte, ūdens resursi un kvalitāte, augsnes kvalitāte, bioloģiskā daudzveidība un ainavas, kultūrvēsturiskais mantojums un arhitektūra, cilvēku veselība, cilvēku materiālās vērtības.

Sekojošā vērtējumu tabulā atsevišķo būtisko ietekmju novērtējumu vērtības ir izteiktas individuāli attiecībā pret noteikto tematiskā mērķa ieguldījumu prioritāti un septiņiem nozīmīgākiem vides aspektiem (vides komponentēm, vērtībām). Analizējot tabulā ietvertās vērtības, ir jāņem vērā, ka atsevišķo vērtējumu skaitliskās vērtības, piemēram, „+” un „-”, savstarpēji viena otru nelīdzsvaro, vērtējumi viens otru nepapildina, neatsver un nekompensē, un tie nav summējami matemātiskā izteiksmē. Minētais attiecas arī uz dažādiem iespējamajiem ieguldījumu prioritāšu novērtējumu vai ietekmējamo jomu grupējumiem un ranžējumiem. Jāņem vērā, ka sniegtais vērtējums neatspoguļo kvantitatīvo (kā pozitīvo, tā arī negatīvo) būtisko ietekmi.

Tabulā ievietotie dati norāda uz nepieciešamību pievērst īpašu uzmanību tām ieguldījumu prioritātēm un novērtējuma kategorijām (jomām, aspektiem), kur ietekmes būtiskums ir atzīmēts. Tā ir pietiekoši skaidra indikācija norādītajās jomās paredzētajām aktivitātēm izvirzīt papildus piesardzības pasākumus dokumentos, kas detalizēs Darbības programmu un ļaus ierobežot iespējamo būtisko ietekmi uz vidi, tās kvalitāti, cilvēku veselību un materiālām vērtībām. Šajā vērtējuma sadaļā ir ņemti vērā Vides konsultatīvās padomes⁶¹ un Dabas aizsardzības pārvaldes⁶² ierosinātie apsvērumi un vērtējumi, kas ir ļāvis kritiskās vērtēt vairākas ieguldījumu prioritātes, kā arī ievērot papildus piesardzību attiecībā uz vairākiem videi nozīmīgiem aspektiem.

Vērtējuma skaidrojums:

+	Sagaidāma pozitīva ietekme uz vides kvalitāti
-	Sagaidāmā ietekme ir negatīva
+/-	Iespējamās gan pozitīvas, gan negatīvas ietekmes
0	Būtiska ietekme uz vidi nav sagaidāma
?	Ietekme nav izvērtējama, jo pašreizējā ieguldījumu prioritātes detalizācijas pakāpe neļauj novērtēt sagaidāmās ietekmes

⁶⁰ Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020. gadiem stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums. Vides pārskats; lpp. 63.-74.

⁶¹ Atzinums par Programmas projekta „Darbības programma „Izaugsme un nodarbinātība”” Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma vides pārskata projektu. Vides konsultatīvā padome, No.1-31, 21.08.2013., 4 lpp.

⁶² Par priekšlikumiem un komentāriem stratēģiskajam ietekmes uz vidi novērtējumam. Dabas aizsardzības pārvalde, 26.08.2013. Nr. 4.9/45/2013-N-E, 3 lpp.

4. tabula. Atsevišķo būtisko ietekmju novērtējumu vērtības pret noteikto tematiskā mērķa ieguldījumu prioritāti un nozīmīgākiem vides aspektiem

Tematiskais mērķis	Ieguldījumu prioritāte	Klimata pārmaiņas	Gaiss	Ūdens	Augsne	Bioloģiskā daudzveidība, dabiskās ainavas	Kultūrvēsturiskās un arhitektoniskās vērtības	Cilvēku veselība	Materiālās vērtības
1. Nostiprināt pētniecību, tehnoloģiju attīstību un inovāciju	Uzlabojot pētniecības un inovāciju infrastruktūru	+	+	+	0	0	0	+	+
	Veidojot saiknes un sinerģiju starp uzņēmumiem, P&I centriem un augstākās izglītības sektoru. Atbalstīt tehnoloģisko un lietišķo pētniecību, pilotiekārtas, produktu validēšanu	+	0	0	0	0	0	+	+
2. Uzlabot IKT pieejamību, izmantošanu un kvalitāti	Paplašināt platjoslas pakalpojumus	+	0	0	0	0	0	0	+
	Stiprināt IKT lietojumprogrammas e-pārvaldes, e-mācību, e-iekļaušanas, e-kultūras un e-veselības jomā	+	0	0	0	0	0	0	+
3. Uzlabot mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēju	Veicināt uzņēmējdarbību, jo īpaši atvieglojot jaunu ideju izmantošanu ekonomikā un atbalstot jaunu uzņēmumu izveidi	?	0	0	0	0	0	?	+
	Atbalstīt MVK spēju panākt izaugsmi reģionālos, valsts un starptautiskos tirgos un iesaistīties inovāciju procesos	?	0	0	0	0	0	?	+
4. Atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs	Veicināt energoefektivitāti un atjaunojamo energoresursu izmantošanu uzņēmumos	+	+	0	0	0	0	0	+
	Atbalstīt energoefektivitāti, viedu energovadību un AER izmantošanu sabiedriskajā infrastruktūrā	+	+	0	0	0	0	0	+
	Veicināt atjaunojamo energoresursu avotu ražošanu un sadali	+	+	0	?	?	0	0	0
	Veicināt zemu oglekļa emisijas stratēģijas visām teritorijām (ERAF)	+	0	0	0	0	+	+	+
	Veicināt zemu oglekļa emisijas stratēģijas visām teritorijām, jo īpaši pilsētām (KF)	+	0	0	0	0	+	+	+
5. Veicināt pielāgošanos klimata pārmaiņām, riska novēršanu un pārvaldību	Atbalstīt investīcijas, kas paredzētas, lai pielāgoties klimata pārmaiņām	+	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	0	+
6. Saglabāt un aizsargāt vidi un uzlabot resursu izmantošanas efektivitāti	Investēt atkritumu apsaimniekošanas nozarē	+	+	0	+/-	+/-	0	0	0
	Investēt ieguldījumus ūdenssaimniecības nozarē	+/-	+/-	+	0	+/-	0	0	0

Tematiskais mērķis	Ieguldījumu prioritāte	Klimata pārmaiņas	Gaiss	Ūdens	Augsne	Bioloģis kā daudzveidība, dabiskas ainavas	Kultūr-vēsturiskās un arhitekto-niskās vērtības	Cilvēku veselība	Materiālās vērtības
	Aizsargāt un atjaunot bioloģisko daudzveidību un augsni, zaļās infrastruktūras attīstību un veicinot ekosistēmu pakalpojumus	0	+/-	+/-	+	+	+/-	?	0
	Saglabāt, aizsargāt, veicināt un attīstīt dabas un kultūras mantojumu	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+	+
	Veikt darbības, lai uzlabotu pilsētvidi, atdzīvinātu pilsētas, atjaunotu un attīrītu pamestas rūpnieciskās teritorijas	+/-	+/-	+/-	+	0	0	+/-	+
7. Veicināt ilgtspējīgu transportu un novērst trūkumus galvenajās tīkla infrastruktūrās	Atbalstīt multimodālu Eiropas vienoto transporta telpu	-	+	0	0	0	0	0	0
	Attīstīt un atjaunot visaptverošu, kvalitatīvu un savstarpēji izmantojamu dzelzceļa sistēmu	+	+	0	0	+/-	0	0	0
	Pastiprināt reģionālo mobilitāti, pievienojot sekundāros un terciāros transporta mezglus, tostarp multimodālos mezglus, TEN-T infrastruktūrai	+	+	+	0	0	0	0	0
8. Ilgtspējīgas un kvalitatīvas nodarbinātības veicināšana un brīvprātīgas darbaspēka mobilitātes atbalstīšana	Nodarbinātības pieejamības nodrošināšana darba meklētājiem un neaktīvām personām	0	0	0	0	0	0	0	0
	Jauniešu ilgtspējīga integrācija darba tirgū	0	0	0	0	0	0	0	0
	Darba ņēmēju, uzņēmumu un uzņēmēju pielāgošanās pārmaiņām	0	0	0	0	0	0	+/-	+
	Atbalsts videi nekaitīgai izaugsmei, konkrētu apgabalu teritorijas stratēģijas ietvaros veicinot iekšējā potenciāla attīstību	0	0	0	0	0	0	+/-	+
9. Sociālo iekļautības veicināšana un cīņa ar nabadzību un diskrimināciju	Aktīva iekļaušana ar mērķi veicināt nodarbinātību	0	0	0	0	0	0	0	0
	Piekluves uzlabošana cenas ziņā pieejamiem, ilgtspējīgiem un kvalitatīviem pakalpojumiem	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ieguldījumi veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā	0	0	0	0	0	0	0	0
10. Ieguldījumi izglītībā, apmācībā un profesionālajā izglītībā, lai nodrošinātu prasmes, kā arī mūžizglītībā	Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšana un novēršana un vienlīdzīgas pieejas veicināšana kvalitatīvai pirmsskolas, pamatskolas un vidusskolas izglītībai	0	0	0	0	0	0	0	0
	Augstākās izglītības vai pielīdzināma līmeņa izglītības kvalitātes, efektivitātes un pieejamības uzlabošana	0	0	0	0	0	0	0	0
	Formālas, neformālas un ikdienišķas mūžizglītības	0	0	0	0	0	0	0	0

Tematiskais mērķis	Ieguldījumu prioritāte	Klimata pārmaiņas	Gaiss	Ūdens	Augsne	Bioloģiskā daudzveidība, dabiskās ainavas	Kultūrvēsturiskās un arhitektūriskās vērtības	Cilvēku veselība	Materiālās vērtības
	vienlīdzīgas pieejamības uzlabošana visām vecuma grupām								
	Darba tirgus nozīmes palielināšana izglītības un apmācības sistēmās	0	0	0	0	0	0	0	0
	Investīcijas izglītībā un apmācībā	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	0	0	+
11. Publisko iestāžu un ieinteresēto personu institucionālo spēju un efektīvas publiskās pārvaldes veicināšana	Investīcijas institucionālajās spējās un efektīvā valsts pārvaldē un publiskajos pakalpojumos valsts, reģionālajā un vietējā līmenī	0	0	0	0	0	0	+	+

7.4 Tiešās pozitīvās un negatīvās, īstermiņa, vidēji ilgās un ilgtermiņa, pagaidu un noturīgās ietekmes uz vidi

Šajā nodaļā iekļauts raksturojums par tiem specifiskajiem atbalsta mērķiem, kuru īstenošana var radīt tiešu pozitīvu vai negatīvu ietekmi uz vidi, it īpaši uzmanību pievēršot negatīvajām ietekmēm.

Iespējama negatīva ietekme uz vidi, lielākoties lokāla rakstura:

3.2.1. specifiskais atbalsta mērķis: nodrošināt MVK nodarbināto personu zināšanu un prasmju atbilstību darba tirgus vajadzībām. un 3.2.2. specifiskais atbalsta mērķis: veicināt MVK vietējo un starptautisko sadarbību netieši paredz sekmēt ekonomiskās aktivitātes pieaugumu valsts perifēriālās daļas, kas aptver arī austrumu pierobežu un Baltijas jūras piekrasti, veidojot uzņēmējdarbību veicinošu publisko infrastruktūru. Potenciāli šīs teritorijas, jo īpaši Baltijas jūras piekrastē, ir augstvērtīgas bioloģiskās daudzveidības un biotopu aizsardzības kontekstā. Piekrastes teritorijas ir vistiešāk pakļautas klimata pārmaiņām, tās ir trauslas, un šajās teritorijās pieļaujamā antropoloģiskā noslodze nav apzināta. Vērā ņemami ir arī trūkumi šo mērķteritoriju attīstības plānošanā, kas pastiprina riskus negatīvām ietekmēm uz vidi.

Tomēr iespējamās negatīvās ietekmes uz vidi vērtējamas galvenokārt kā lokālas, to minimizēšanai būtu paredzams atbalsts Dabas aizsardzības pārvaldes administratīvās kapacitātes nostiprināšanai.

3.1.1. specifiskais atbalsta mērķis paredz veicināt uzņēmējdarbības attīstību un atbalstu, tajā skaitā ražojošā sektorā. Līdzīgi arī specifiskie atbalsta mērķi ieguldījumu prioritātē 3.3 atbalstot uzlabotu spēju radīšanu un paplašināšanu produktu un pakalpojumu attīstībai (3.3.1.: veicināt MVK konkurētspēju un jaunu ideju attīstību apstrādes rūpniecībā un 3.3.2.: palielināt privāto investīciju apjomu valsts un reģionālās nozīmes centros, veicot ieguldījumus uzņēmējdarbības infrastruktūrā atbilstoši pašvaldības integrētajiem attīstības programmām) nav vērtējami viennozīmīgi pozitīvi. Pašreizējā detalizācijas pakāpē kvantitatīvi novērtēt iespējamās ietekmes

nav iespējams, jo nav zināmas pat pārstrādājamās izejvielas. Vienlaicīgi jaunu emisijas un atkritumu veidošanās avoti ir neatņemami rūpniecības objektu blakus rezultāti, kas ir atbilstoši apsaimniekojami. Abās minētās jomās Latvijā vēl daudz kas veicams ietekmes mazināšanā uz vidi un jauni potenciālā piesārņojuma avoti attālinās vides politikas dokumentos noteikto mērķvērtību sasniegšanu.

5.1.2. specifiskais atbalsta mērķis paredz rekonstruēt un izbūvēt jaunas hidrobūves, kā arī rekonstruēt un renovēt valsts nozīmes meliorācijas sistēmas (ūdensnotekas). Šajā kontekstā neviennozīmīgi var tikt vērtētas arī hidrotehnisko būvju pārveide un uzlabošana (specifiskais atbalsta mērķis 6.1.1.) un specifiskais atbalsta mērķis 5.1.1, ka paredz novērst plūdu un krasta erozijas risku apdraudējumu pilsētu teritorijās.

Pašreizējā Darbības programmas redakcijā piedāvātais specifiskā atbalsta mērķa saturs norāda uz sagaidāmu būtisku negatīvu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, tostarp, iespējams, radot negatīvu ietekmi uz Natura 2000 teritorijām.

6.1.1. specifiskais atbalsta mērķis paredz palielināt lielo ostu drošības līmeni un uzlabot transporta tīkla mobilitāti, kas ļaus veikt uzlabojumus vidē, palielinās ostu caurlaides spējas un paaugstinās drošības līmeni.

Atsevišķi atzīmējami kā potenciāli negatīvu ietekmi veidojošs lielais projekts „Rīgas pilsētas tiltu, pārvadu un tuneļu izbūve un rekonstrukcija (nestspējas palielināšana) - Rīgas brīvostas savienojuma ar Via Baltica dienvidu ievadu Rīgā (Raņķa dambja un Vienības gatves, Mūkusalas ielas savienojums)” gan iecerēto būvobjektu, gan daudzo aktivitāšu vienlaicīguma dēļ šis projekts būtu īpaši uzmanīgi vērtējams ietekmes uz vidi aspektos, jo teritoriāli atrodas Daugavas grīvas teritorijā satur daudzus apdraudējumus tiešā tuvumā izvietotām aizsargājamām dabas teritorijām ar Rīgas līča ekosistēmām.

Līdzīgi, ļoti piesardzīgi vērtējama lielā projekta „Latvijas dzelzceļa tīkla elektrifikācija” vairākas komponentes, kas netieši izriet no vienkāršotā izklāsta Darbības programmā, kas ietver sevī arī aktivitātes, kas nodrošinās „attīstīt visaptverošu, kvalitatīvu un savstarpēji savietojamu dzelzceļu sistēmu”⁶³ un vismaz būvniecība stadijā satur riskus nozīmīgi lokāli ietekmēt bioloģisko daudzveidību un vides kvalitāti.

Līdzīgi iepriekš norādītajam lielākie riski un apdraudējumi paredzami bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai. Vienlaicīgi šādas aktivitātes objektīvi izraisīs gaisa kvalitātes lokālas izmaiņas no emisiju (galvenokārt GOS un cieta daļiņu) pieauguma, un šīs nevēlamās izmaiņas visdrīzāk ir uzskatāmas par ilglaicīgām un paliekošām, ja apstieidzoši netiks ierobežotas ar plānošanas un administratīvām metodēm.

Sagaidāmā ietekme pozitīva gan lokāli, gan nacionālā līmenī:

4.1.1. specifiskais atbalsta mērķis paredz veicināt efektīvu energoresursu izmantošanu un enerģijas patēriņa samazināšanu apstrādes rūpniecības nozarē;

4.2.1. specifiskais atbalsta mērķis paredz sekmēt energoefektivitātes paaugstināšanu un atjaunojamo energoresursu izmantošanu publiskajās un dzīvojamās ēkās, lai nodrošinātu energoresursu ilgtspējīgu izmantošanu;

⁶³ „Darbības programmas 2014. – 2020. gadam „Izaugsme un nodarbinātība””, Finanšu ministrija, Rīga, 5. redakcija, 2014. gada janvāris, lpp. 311.

4.3.1. specifiskais atbalsta mērķis paredz uzlabot siltumavotu energoefektivitāti un sekmēt vietējo atjaunojamo energoresursu izmantošanu centralizētajā siltumapgādē;

5.1.2. specifiskais atbalsta mērķis: pielāgoties klimata pārmaiņām, samazinot plūdu riskus, lai nodrošinātu iedzīvotāju dzīves kvalitāti, kā arī veicinātu saimnieciskās darbības konkurētspēju un turpmāku pastāvēšanu;

5.2.1. specifiskais atbalsta mērķis paredz samazināt apglabājamo atkritumu daudzumu un palielināt dažāda veida atkritumu atkārtotu izmantošanu, pārstrādi un reģenerāciju, nodrošinot resursu efektīvu izmantošanu;

5.3.1. specifiskais atbalsta mērķis paredz nodrošināt Latvijas iekšzemes un jūras ūdeņu labu vides stāvokli, kā arī ūdens resursu ilgtspējīgu izmantošanu, attīstot un uzlabojot ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmas pakalpojumu kvalitāti un pieejamību atbilstoši ES direktīvu prasībām aglomerācijās ar cilvēku ekvivalentu lielāku par 2000;

5.4.1. specifiskais atbalsta mērķis - nodrošināt dabas aizsardzības un saimniecisko interešu līdzsvarotību, saglabājot bioloģisko daudzveidību un aizsargājot ekosistēmas.

5.4.2. specifiskais atbalsta mērķis paredz nodrošināt sabiedrību un kompetentās institūcijas ar savlaicīgu un kvalitatīvu informāciju augstas vides kvalitātes un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai

Norādītās sagaidāmās pozitīvās ietekmes ir īpaši izceļamas, jo satur daudzus elementus, kas būtu izmantojami kā papildinoši aktivitātēs, kuru realizācijas gaitā ir paredzamas negatīvas ietekmes uz vidi un vides kvalitāti.

7.5 Netiešās pozitīvās un negatīvās, īstermiņa, vidēji ilgās un ilgtermiņa, pagaidu un noturīgās ietekmes uz vidi

Darbības programmas paredzēto indikatīvo atbalstāmo darbību un pasākumu sagaidāmās ietekmes uz vidi padziļināta novērtēšana nav iespējama pašreizējā Darbības programmas detalizācijas līmenī. Jāņem vērā, ka tematiskie mērķi (kā prioritāšu uzdevumi) ir tikuši vērtēti NAP 2020 Vides pārskatā⁶⁴, un tos nebūtu lietderīgi atkārtoti izskatīt šajā pārskatā.

Vairākas ieguldījumu prioritātes, kas saistītas ar infrastruktūras attīstību, būvniecību, zemes lietojuma maiņu, var izsaukt īstermiņa pagaidu negatīvas ietekmes uz vidi, un to intensitāte būs atkarīga no konkrēto projektu ieviešanas aktivitātēm – to kvalitātes, atbildības, kā arī iesaistītā personāla izglītības un attieksmes pret vidi. Šos jautājumus vispārīgā formā apskata Darbības programmas sadaļa „Horizontālie principi”, kā arī vairākas citas sadaļas, kas nozīmīgi ierobežo netiešo negatīvo ietekmju riskus un vienlaicīgi paaugstina iespējas panākt netiešās pozitīvās ilgtermiņa noturīgās ietekmes uz vidi.

Iepriekšēji veiktais Darbības programmā ietvertu ieguldījumu prioritāšu izvērtējums (4. tabula) ļauj nodalīt vairākus Darbības programma ietvertos atbalsta pasākumus vērtēt kā tādus, kuru īstenošana *potenciāli ir saistīta ar iespējamām vides ietekmēm*. Tādēļ tās ir nepieciešams detalizētāk apskatīt un tas veikts ņemot vērā Vides konsultatīvās padomes⁶⁵, Dabas aizsardzības pārvaldes⁶⁶, Vides un reģionālās attīstības ministrijas⁶⁷ rakstiski iesniegtos priekšlikumus, Vides pārraudzības valsts biroja atzinumu⁶⁸ un sabiedriskās apspriešanas gaitā atzīmētos ieteikumus.

Tā, saskaņā ar Darbības programmā ietvertu informāciju, specifiskā atbalsta mērķa 5.1.2 galvenais uzdevums pretplūdu pasākumu īstenošanai ir plūdu riska novēršana vai samazināšana blīvi apdzīvotu vietu, attīrīšanas iekārtu un A kategorijas piesārņojošu darbību veicošu objektu teritorijās. Tādējādi tiks novērsta vai samazināta ar plūdiem saistīta nelabvēlīga ietekme īpaši uz cilvēku veselību un dzīvību, vidi, kultūras mantojumu, saimniecisko darbību un infrastruktūru. Pasākumi samazinās arī virszemes ūdensobjektu iespējama piesārņojuma riska un krasta erozijas procesu jūras, upju, ezeru un HES uzpludinājumu krastos. Par īpaši apdraudētajām teritorijām un tāpēc prioritārām aizsardzības pasākumu plānošanai tiek uzskatītas visas republikas nozīmes pilsētas, Daugavas HES kaskāde, Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krasts. Kā galvenie apdraudējuma kritēriji šīm vietām tiek atzīti: iepriekš notikuši nopietni plūdi, kam ir bijusi būtiska nelabvēlīga ietekme uz cilvēku veselību, vidi, kultūras mantojumu un saimniecisko darbību, un kas joprojām turpmāk varētu atkārtoties līdzvērtīgā apjomā, vai pat lielākā, ja netiek veikti iespējamie pasākumi to novēršanai vai mazināšanai. Saskaņā ar šo klasifikāciju nepieciešams finansējums plūdu apdraudētām teritorijām, kurās atrodas saskaņā ar Padomes Direktīvu 91/271/EEK (1991.gada 21.maijs) izbūvētās vai izbūvējamās komunālo notekūdeņu attīrīšanas iekārtas (piemēram, Rīga, Daugavpils un Liepāja). Atbalsts paredzēts hidro tehnisko būvju izveidei, paplašināšanai un rekonstrukcijai pilsētās un apdzīvotās vietās, t.i., Plūdu riska novērtēšanas un pārvaldības programmā 2008.-2015.” neīstenotajiem

⁶⁴ Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020. gadiem stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums. Vides pārskats; lpp.76.

⁶⁵ Atzinums par Programmas projekta „Darbības programma „Izaugsme un nodarbinātība”” Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma vides pārskata projektu. Vides konsultatīvā padome, No.1-31, 21.08.2013., 4 lpp.

⁶⁶ Par priekšlikumiem un komentāriem stratēģiskajam ietekmes uz vidi novērtējumam. Dabas aizsardzības pārvalde, 26.08.2013. Nr. 4.9/45/2013-N-E, 3 lpp.

⁶⁷ Par vides pārskata projektu. VARAM, Vēstule nr. 4.1.2./18-1e/8199 no 30.08.2013, 6 lpp.

⁶⁸ Vides pārraudzības valsts biroja atzinums nr. 1 „Par Eiropas Savienības Kohēzijas politikas fondu 2014.-2020. gadam darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” Vides pārskatu, 2014. gada 20. janvārī, 15 lpp

pasākumiem: hidrotehnisko būvju rekonstrukcija un jaunu pretplūdu aizsargbūvju būvniecība 6 Latvijas pilsētu ar blīvu apdzīvotību (Rīga, Ventspils, Liepāja, Daugavpils, Ogre un Jelgava) aizsardzībai pret applūduma risku, kas citā starpā ir saistīta ar jūras uzplūdu, vai upju gultnes piesērējuma, vai virszemes noteces ietekmi uz pilsētu lietotajām kanalizācijas sistēmām; Baltijas jūras un Rīgas līča piekrastē esošo apdzīvoto vietu aizsardzības pasākumi, tai skaitā videi draudzīgie pasākumi applūšanas risku novēršanai un jūras krastu aizsardzībai. Lai pielāgotos klimata pārmaiņām, samazinot plūdu riskus, lai nodrošinātu iedzīvotāju dzīves kvalitāti, kā arī saimnieciskās darbības konkurētspēju un turpmāku pastāvēšanu, ir nepieciešama arī aizsargdambju rekonstrukcija (Rīgas HES inženieraizsardzības būves un Lubāna ezera hidrotehniskās būves – aizsargdambji), vairāku polderu sūkņu staciju rekonstrukcija un potomālo upju regulēto posmu renovācija. Darbības programma indikatīvi atbalsta valsts nozīmes meliorācijas sistēmu (ūdensnoteku) rekonstrukciju un renovāciju, ar mērķteritoriju – plūdu apdraudētās Latvijas lauku teritorijas un šajā kontekstā īpaši būtu pievēršama uzmanība bioloģiskas daudzveidības aizsardzības pasākumiem un riskiem tām tikt apdraudētām.

Darbības programmas 6.1.ieguldījumu prioritāte paredz atbalstīt multimodālu Eiropas vienoto transporta telpu ar ieguldījumiem Eiropas transporta tīklā un tā specifiskais atbalsta mērķis ir palielināt lielo ostu drošības līmeni un uzlabot transporta tīkla mobilitāti, kā rezultātā tiks novērsti vājo punktu radītie ierobežojumi Eiropas transporta tīkla infrastruktūras darbībā. Lai samazinātu vājo punktu radītos ierobežojumus, nepieciešams nodrošināt pieprasījumam atbilstošas TEN-T tīklā iekļautās ostu infrastruktūras rekonstrukciju un jaunas izbūvi, kā arī atbalstīt sauszemes pievedceļu (autoceļi, dzelzceļš) kapacitātes palielināšanu, tai skaitā, sekmēt kravas operāciju novirzīšanu no pilsētu vides, lai mazinātu sastrēgumus, saudzētu vidi un paaugstinātu drošību. Veicot ostu koplietošanas infrastruktūras sakārtošanu, tiks rekonstruētas kritiskā stāvoklī esošās kopējās hidrotehniskās būves lielajās ostās un veikti ieguldījumi kuģu satiksmes monitoringa un koordinācijas sistēmas attīstībā, kas paaugstinās kuģošanas drošību, uzlabos vides kvalitāti ostu teritorijās, tādējādi dodot ieguldījumu viena no ES SBJR mērķiem „Glābsim jūru” sasniegšanā, veicinot emisiju samazināšanas mērķa sasniegšanu prioritātes „Tīra kuģošana” ietvaros. Darbības programmā atzīmēts, ka rekonstruētās hidrotehniskās būves ne tikai uzlabos kuģošanas drošību, bet arī ostas funkcionalitāti, proti, atļaujot kuģu kustību arī nelabvēlīgos laika apstākļos, kādos kuģu kustība pašlaik tiek apturēta. Tas savukārt ļaus samazināt kuģu dīkstāves atrodoties reidā, tādējādi samazinot kuģu dzinēju darbības rezultātā radītās emisijas. Līdztekus ostu koplietošanas infrastruktūras sakārtošana radīs priekšnosacījumus, lai palielinātu ostu apmeklējošo kuģu maksimālo kravnesību, tādējādi samazinot vidēji ar vienas ostā pārkrautās tonnas pārvadāšanu saistīto negatīvo ietekmi uz apkārtējo vidi. Darbības programmā Rīgas ostas un Rīgas pilsētas integrēšana TEN-T tīklā (ostas pievedceļi) definēti kā lieli projekti, kuru plānotās izmaksas veido vairāk kā 78% no specifiskajam atbalsta mērķim plānotā finansējuma. Īstenojot lielo projektu tiks izbūvēts maģistrālo ielu tīkls novirzot tranzītkrāvu plūsmu, kas šobrīd šķērso Rīgas pilsētas centru virzienā uz/no ostas (pēc projekta realizācijas smagajam transportam tiks liegts pārvietoties pa 11. novembra krastmalu). Projekts ir orientēts gan uz pilsētas satiksmi, gan ostu apkalpojošo kravu plūsmām un šo aktivitāšu atbilstošie projekti būtu īpaši uzmanīgi vērtējami no tīp potenciālām ietekmēm uz vidi.

Specifiskais atbalsta mērķis 6.1.2. paredz nodrošināt drošu, efektīvu, starptautiskās lidostas „Rīga” infrastruktūras attīstību. Šī mērķa rezultāts ir uzlabot vides un drošības pasākumus starptautiskajā lidostā „Rīga”. Lai paaugstinātu lidojumu un aviācijas drošību, plānots, ka tiks veikta peronu rekonstrukcija, manevrēšanas ceļu tīkla uzlabošana un aprīkošana ar ass gaismām, lietotā ūdens kanalizācijas sistēmas rekonstrukcija, lidlauka tehnikas modernizācija un lidostas attīstībai citas nepieciešamās lidlauka infrastruktūras rekonstrukcija, modernizācija, izbūve, kā

arī energoefektīvākas tehnikas, iekārtu un aprīkojuma iegāde. Veikto ieguldījumu lidostas „Rīga” infrastruktūras rekonstrukcijas rezultātā tiks uzlabota lidostas energoefektivitāte, samazināta piesārņojuma un siltumnīcas efekta gāzu emisija un uzlabota aviācijas drošība, jo gaisa kuģiem pārvietojoties pa perona manevrēšanas ceļiem, gaisā nonāk dažādas piesārņojošas vielas un emisiju aprēķini rāda, ka gaisa kuģu manevrēšanas pa zemi cikls rada visaugstāko piesārņojošo vielu emisiju apjomu (sevišķi izteikti CO₂, emisijas). Otrās ātrās nobrauktuves izbūves rezultātā samazināsies ielidojošiem reisiem ar kursu RWY18 gaisa kuģu manevrēšanai ar ieslēgtiem dzinējiem nepieciešamais laiks, kā rezultātā samazināsies arī gaisa kuģu dzinēju radītais CO₂ emisiju apjoms un trokšņa piesārņojums. Saglabāsies fiziskās vides kvalitāte lidostas zemes platībā un tai piegulošajās teritorijās, kā arī tiks samazinātas piesārņojuma emisijas augsnē un gruntsūdenī, jo esošā sistēma darbojas aptuveni 40 gadu un nav aprīkota ar lietis notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, rezultātā virszemes notece, ieskaitot naftas produktu noplūdes no transportlīdzekļiem, bez attīrīšanas nonāk lietis notekūdeņu kanalizācijas sistēmā un tālāk ieplūst meliorācijas grāvjos. Vērā ņemams, ka Vides pārskata sagatavošanas laikā jau tiek veikts ietekmes uz vidi novērtējums VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga”” infrastruktūras attīstības projektiem līdz 2020.gadam un tas tiks vērtēts Vides pārraudzības valsts biroja atbilstoši noteiktajai kārtībai.

Specifiskais atbalsta mērķis 6.1.3. paredz nodrošināt nepieciešamo infrastruktūru uz Rīgas maģistrālajiem pārvadiem un novērst maģistrālo ielu fragmentāro raksturu, mazinot sastrēgumus uz Rīgas maģistrālajām pārvadiem, novēršot infrastruktūras pārrāvumus esošo pilsētas maģistrālo ielu tīklā. Saskaņā ar Darbības programmā norādīto, transporta infrastruktūrā uzsvars, atbilstoši Rīgas un Pierīgas mobilitātes plānam (veikts SIVN) un Rīgas pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģijai līdz 2030.gadam (pašlaik tiek veikts SIVN plānošanas dokumenta aktualizācijai), tiek likts uz integrētas transporta sistēmas veidošanu un pilsētas centrālās daļas atbrīvošanu no tranzīta satiksmes, tai pašā laikā mazinot maģistrālo ielu fragmentāro raksturu, kā arī sakārtojot tranzītkravu kustību Daugavas kreisajā krastā. Attīstoties Rīgas brīvostas teritorijai pilsētas ziemeļos tiks nodrošināts ērts un drošs savienojums ar valsts galveno autoceļu A6 un A7 ievadiem Rīgā (attiecīgi - Vienības gatvi un Mūkusalas ielu), kā rezultāta tiks novērsti pārrāvumi esošo pilsētas maģistrālo ielu tīklā un izveidota nepārtraukta pilsētas maģistrāle ziemeļu – dienvidu virzienā un novērsta nepieciešamība kravu transportam braukt pa vietējas nozīmes ielām un tas tiks novirzīts no lielu sabiedrisku objektu tuvumā esošām ielām. Galvenais punkts iebraukšanai un izbraukšanai no pilsētas ar autobusu, lidmašīnu vai vilcienu tiek veidots, savstarpēji integrējot Centrālo dzelzceļa staciju un Starptautisko autoostu. Plānota multimodāla transporta mezgla izveide Daugavas kreisajā krastā. Visi minētie projekti un aktivitātes ir ar potenciāli nozīmīgu ietekmi uz vidi un nākotnē ir vērtējami atbilstoši ietekmes uz vidi novērtējuma procedūrai.

Specifiskais atbalsta mērķis 6.1.4. paredz pilsētu infrastruktūras sasaisti ar TEN-T tīklu ar mērķi radīt alternatīvu maršrutu tranzīta un kravas transportam, atdalot no vietējās nozīmes plūsmām. Pilsētu transporta infrastruktūras integrētai sasaistei ar TEN-T tīklu, paredzēts, ka tiks saglabātas un attīstītas tranzītmegzla funkcijas, paaugstinot maģistrālo ielu caurlaides spējas, uzlabojot transporta plūsmas vidējo ātrumu un saīsinot brauciena laiku, vienlaikus veicinot ekoloģiskās un dzīves vides kvalitātes uzlabošanu pilsētas iedzīvotājiem. Rīgas ostas straujā attīstība, pieaugošā privātā un kravas transporta intensitāte ir faktori, kas nosaka nepieciešamību maģistrālo ielu tīkla izveidei. Sabiedriskā transporta nodalīšana no kravas transporta kustības, tranzītkravu nodalīšana no pilsētas centra un ostas pievedceļu izveide ir galvenie šo maģistrālo ielu uzdevumi. Kravu transporta nodalīšana no dzīvojamo zonu šķērsošanas un vietējās satiksmes plūsmas ietekmēs satiksmes drošības līmeņa uzlabošanu, kā arī nodrošinās ilgtspējīgu ostas attīstību. Specifiskais atbalsta mērķis 6.1.5. paredz valsts galveno autoceļu

rekonstrukciju, nestspējas palielināšanu, kas šo specifisko atbalsta mērķu sasniegšanas projektus vismaz tehniskās realizācijas laikā var būt ar būtiskām īslaicīgām ietekmēm uz vidi. Pašreizējā Darbības programmas detalizācijas līmenī nav iespējams kvantificēt potenciālās ietekmes un tās vērtējamās kā iespējamās.

Darbības programmas 6.2.ieguldījumu prioritāte paredz attīstīt visaptverošas, kvalitatīvas un savstarpēji izmantojamas dzelzceļa sistēmas. To ietvaros paredzēts elektrificēt galvenās dzelzceļa līnijas, attīstot Rīgas dzelzceļa mezglu un pabeidzot darbus, kas saistīti ar piekļuvi Daugavas kreisā krasta termināliem, tiks nodrošināta piekļuve Daugavas kreisā krasta termināliem un palielināta kopējā jauda. Attīstot Daugavpils dzelzceļa mezglu, būtiskākais ieguvums saistāms ar dzelzceļa mezgla pārstrādes spējas pieaugumu, jo, novēršot Austrumu - Rietumu dzelzceļa koridora problemātisko posmu, tiks nodrošināta savlaicīga un vienmērīga kravu plūsma. Šajā kontekstā ietekmes uz vidi vairāk vērtējams kā pozitīvas, tomēr Darbības programma pašreizējā redakcijā nedetalizē kravas pārvadājumu kvantificējamus lielumus, kā arī nenorāda uz risinājumiem attiecībā uz infrastruktūru, kas pēc projektu realizācijas vairs netiks izmantota pašreizējam mērķim. Minētie jautājumi ir vērtējami darbības programmas turpmākās detalizācijas posmos, bet pašreizēji vismaz attiecībā uz būvniecības posmu ietekmes uz vidi ir vērtējamās kā potenciālas.

Darbības programmas 6.3.ieguldījumu prioritāte paredz palielināt reģionālo mobilitāti ar sekundāro un terciāro transporta mezglu pievienošanu TEN-T infrastruktūrai. Specifiskais atbalsta mērķis 6.3.1. paredz palielināt reģionālo mobilitāti uzlabojot valsts reģionālo autoceļu kvalitāti. Pašreizējā darbības programmas detalizācijas līmenī, projekti norādītā specifiskā atbalsta mērķa realizācijai ir vērtējami kā potenciāli saistīti ar iespējamām vides ietekmēm uz vidi.

Papildus minētajam **netieša pozitīva ietekme** ir sagaidāma ar šādu Darbības programmā iekļauto aktivitāšu īstenošanu:

5.4.2. specifiskais atbalsta mērķis paredz nodrošināt sabiedrību un kompetentās institūcijas ar savlaicīgu un kvalitatīvu informāciju augstas vides kvalitātes un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, kā arī veicināt zaļo domāšanu ilgtspējīga dzīves veida sekmēšanai;

6.1.1. specifiskais atbalsta mērķis paredz uzlabot drošības līmeni ostās un palielināt kravu apgrozījumu un 6.2.1. - nodrošināt drošu, kvalitatīvu, modernu, konkurētspējīgu un augošu pārvadājumu apjomam atbilstošu TEN-T dzelzceļa tīklu;

6.4.1. specifiskais atbalsta mērķis paredz attīstīt elektrotransportlīdzekļu uzlādes infrastruktūru Latvijā.

Savukārt, **netieša negatīva ietekme** ir sagaidāma ar šādu Darbības programmā iekļauto aktivitāšu īstenošanu:

6.1.2. specifiskais atbalsta mērķis paredz nodrošināt drošu, efektīvu, starptautiskās lidostas „Rīga” infrastruktūras attīstību un 6.1.3.- nodrošināt nepieciešamo infrastruktūru uz Rīgas maģistrālajiem pārvadiem un novērst maģistrālo ielu fragmentāro raksturu. Vienlaicīgi ir atzīmējami arī vidēja un ilgtermiņa ieguvumi vides kvalitātē no šo aktivitāšu ietvaros realizētiem pasākumiem, jo īpaši gaisa un ūdens aizsardzības ziņā.

6.1.4. specifiskais atbalsta mērķis paredz valsts galveno autoceļu rekonstrukcija un pilsētu infrastruktūras sasaisti ar TEN-T.

Norādītās netiešās negatīvās ietekmes detalizēti tika aplūkotas šī Vides pārskata iepriekšējās lappusēs un tādēļ šeit netiks papildus analizētas.

Minēto aktivitāšu ietekmes mazināšanai uz vidi papildus nosacījumi Darbības programmas augstākas detalizācijas pakāpes dokumentos un rūpīga projektu atlase būtu paredzami papildus prasībām, kuras jau pašreiz nosaka Latvijas likumdošana.

7.6 Kumulatīvās ietekmes - paredzētās darbības un citu darbību savstarpējā un kopējā ietekme uz vidi

Paredzams, ka NAP 2020 paredzētā ekonomiskā izaugsme un dabas resursu izmantošana palielinās ietekmi uz vides kvalitāti, resursu kvalitāti un plūsmu gan absolūtās vienībās, gan iespējams arī attiecībā uz vienu iedzīvotāju. Potenciāli ir iespējama neliela importēto resursu apjoma samazināšanās, attīstot vietējo resursu izmantošanu, tomēr tautsaimniecības izaugsmei nepieciešamo materiālu un izejvielu dažādošanās noteiks importa palielināšanos kā dominanti.

Taču tai pašā laikā realizējot prioritāros ieguldījumus zinātnē, pētniecībā un inovatīvu uzņēmumu attīstībā, paredzama resursu produktivitātes uzlabošanās pret vienu iekšzemes kopprodukta vienību, kas visdrīzāk nebūs pietiekama absolūtai resursu patēriņa apjoma samazināšanai. Sagaidāms, ka objektīvu iemeslu dēļ resursu patēriņš pieaugs.

NAP 2020 Vides pārskats skaidri norāda, ka īstenošanas kumulatīvā ietekme uz dabas kapitālu ilgtermiņā ir neskaidra, tā būtu precizējama nākotnē un nepieciešamības gadījumā būtu jāparedz pasākumi iespējamās negatīvās ietekmes uz vidi samazināšanai. Lai gan tiešā veidā netiek paredzētas darbības, kas vērstas uz dabas kapitāla samazināšanu, tomēr plānošanas dokumentā ir izmantota pieeja, kas uz dabas resursiem raugās kā uz līdzekli ekonomiskās izaugsmes nodrošināšanai, un šī pieeja rada riskus dabas kapitāla saglabāšanai.

Izceļams, ka Darbības programmā ir vieglāk konstatējamas sinenergijas starp dažādām ieguldījumu prioritātēm un plānotām darbībām, kas vairumā gadījumu ir vērtējamas kā pozitīvi ietekmējošas vides kvalitāti. Uzskatāms piemērs varētu būt izglītības vai zinātnes un pētniecības sinenergija ar pasākumiem resursu un vides kvalitātes saglabāšanā u.tml. Tomēr arī šīs iezīmes kvantificēt Darbības programmas detalizācijas līmenī vēl nav iespējams.

8 Ieteicamie risinājumi negatīvo ietekmju novēršanai un samazināšanai

Kā jau tika minēts iepriekšējās nodaļās, ir iespējamās situācijas, kad Darbības programmā paredzētām aktivitātēm un darbībām ir negatīvas ietekmes uz vidi, un šādas ietekmes ir samazināmas un novēršamas.

Vispārīgā formā iespējamie risinājumi ir plānojami un īstenojami vairākās stadijās:

- Plānošanas stadijā: piemēram, precizējot īstenojamus uzdevumus un izvirzot nosacījumus, kas obligāti ievērojami aktivitāšu īstenošanā, iekļaujot papildus rādītājus, plānojot horizontālo prioritāšu īstenošanas uzraudzību u.tml.;
- Ieviešanas stadijā: veicot atsevišķu investīciju projektu ietekmes uz vidi novērtējumu vai sākotnējo novērtējumu, izstrādājot tehniskos nosacījumus u.tml.;
- Ieviešanas uzraudzības jeb monitoringa stadijā: ja monitoringa rezultātā tiek konstatēta negatīva ietekme uz vides kvalitāti, dabas resursiem un kapitālu, kas saistāma ar Darbības programmā iekļauto mērķu un ieguldījumu prioritāšu realizāciju, tad iespējams rosināt plānošanas dokumentu (Darbības programmu) grozīt, izslēdzot konkrētu aktivitāti vai projektu mainot (projekta lokalizāciju vai tehniskos parametrus utml.). Nav pieļaujama vides prasībām neatbilstoša projekta realizācija un atbilstoši mehānismi ir apskatīti Darbības programmas sadaļā: "Horizontālie principi".

Svarīgi, ka visās Darbības programmas stadijās tiek ievēroti visi vides aizsardzības principi, jo īpaši piesardzības princips un izvērtēšanas princips. Svarīgs ir arī līdzdalības princips, ka gan sabiedrība, it īpaši vides interešu pārstāji, tiek iesaistīti plānošanas procesā, un viņu izteiktās rekomendācijas tiek ņemtas vērā NAP 2020 un Darbības programmas izstrādē un pilnveidošanā.

8.1 Plānošanas stadijā rekomendējamie risinājumi negatīvās ietekmes novēršanai vai samazināšanai un pozitīvās ietekmes pastiprināšanai

Kopumā tie vairāk būtu skatāmi kā ieteikumi pievērst uzmanību atsevišķiem aspektiem, kas, iespējams, ir nepietiekoši skaidri izklāstīti Darbības programmā, kā arī tiem specifiskiem atbalsta mērķiem, kuru īstenošana var radīt negatīvu ietekmi uz vidi – lokālā vai nacionālā mērogā.

Vides pārskata iepriekšējās redakcijas paredzēja vairākus ieteikumus Darbības programmas pilnveidei negatīvās ietekmes novēršanai un samazināšanai. Pašreizējā Darbības programmas 5. redakcijā ir ņemti vērā ieteikumi un attiecībā uz specifisko atbalsta mērķi 5.1.2.: pielāgoties klimata pārmaiņām, samazinot plūdu riskus lauku teritorijās ir skaidri noteikti ierobežojumi un nosacījumi, piemēram, „Papildus tiks rekonstruētas 30 nozīmīgās hidrobuves, pie nosacījuma, ja šīs darbības nemazina Natura 2000 teritoriju dabas vērtību, kā arī valsts nozīmes meliorācijas sistēmu (ūdensnotekas) rekonstrukcija un renovācija 3620 km garumā”⁶⁹.

Nemta vērā arī rekomendācija pozitīvās ietekmes uz vidi pastiprināšanai paplašināt „Horizontālā principa: Ilgtspējīga attīstība” aprakstu par tā piemērošanas veidiem, kā arī

⁶⁹ „Darbības programmas 2014. – 2020. gadam „Izaugsme un nodarbinātība””, Finanšu ministrija, Rīga, 5. redakcija, 2014. gada janvāris lpp. 125

šo horizontālo principu iestrādājot Eiropas Savienības fondu vadības un kontroles sistēmas koncepcijā (un attiecīgi Ministru kabineta noteikumos) 2014.-2020.g. periodam.

Līdzīgi, horizontālā principa praktiskas pielietošanas veicināšanai Darbības programmas 5. redakcijā ir iekļauta norāde, ka atsevišķos specifiskajos atbalsta mērķos iekļauto aktivitāšu realizēšanai var tik paredzēta zaļā publiskā iepirkuma prasību piemērošana (p. 969). Līdzīgi atbalstāmajās aktivitātēs 4.1.1. un 4.2.1-4.2.2. specifiskajiem atbalsta mērķiem ir iekļautas norādes par minimālo sasniedzamo enerģijas resursu ietaupījumu attiecībā pret publisko investīciju atbalstu, kā ir arī norādīta siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana kā nozīmīgiem aspektiem projektu atbilstībai paredzētajās aktivitātēs.

8.2 Plānošanas stadijā papildus apsveramie apdraudējumi SIVN kontekstā

Darbības programmā noteiktie mērķi un prioritātes balstās uz NAP 2020 noteikto. Tā kā NAP 2020 nav iestrādātas alternatīvas, un tas ir veidots kā tiešs direktīvs augstas vispārīguma pakāpes dokuments. Vienlaikus Darbības programma apskata pietiekoši ilgstošu laika periodu, kura gaitā objektīvi būs daudzas izmaiņas plānoto darbību realizācijas apstākļos un nosacījumos. Tādēļ svarīgi ir akcentēt dažus aspektus, kas attiecas uz Darbības programmas elastību jeb reakcijas spējam uz pārmaiņām, atsevišķiem riskiem un nenoteiktībām. Zināmus riskus vieš arī iekavētās aktivitātes pašvaldību attīstības plānu izstrādē un apstiprināšanā, kas ne vienmēr paredz pietiekoši daudz teritoriju attīstībai un projektu realizācijai. Darbības programmā paredzēto aktivitāšu realizācija neatbilstoši plānotā vai esošajā plānojuma tām neatļautās teritorijās satur ievērojamus riskus dabas vērtību saglabāšanai un vides kvalitātes pasliktināšanai.

Vairums no šādiem riskiem ir apskatīti Darbības programmas sadaļās „Darbības programmas sagatavošana un partneru iesaiste”, „Atbalsta koordinācija starp fondiem”, „Administratīvā sloga mazināšana finansējuma saņēmējiem” un jo īpaši „Horizontālie principi”. Svarīgi būtu pārraudzīt, lai šie nosacījumi un principi tiktu arī ievēroti Darbības programmas realizācijas gaitā.

Sasniedzamie rādītāji kopumā un vides aspekti. Par sagaidāmo kumulatīvo ietekmi uz vidi netieši liecina NAP2020 un Darbības programmā iekļautie rezultatīvie un iznākuma rādītāji. Darbības programmas realizācijas gaitā ir iespējams atkārtoti izvērtēt šos rādītājus un nepieciešamības gadījumā veikt kādas korekcijas. Šādu darbību veikšanai ir izstrādāts procedūru reglamentējošs dokuments – *Eiropas Savienības fondu vadības un kontroles sistēmas apraksts saskaņā ar Komisijas 2006. gada 8. decembra regulas Nr.1828/2006 21. panta prasībām* (Finanšu ministrija, 2012. gada 30. jūnijs), kas skaidri norāda procedūras reglamentāciju. Svarīgi, ka šī dokumenta vairākās sadaļas ir iestrādāti administratīvie šķēršļi, preventīvie novērtējumi un pasākumi vides kvalitātes nodrošināšanai.

Darbības programmas ieviešanas administratīvie aspekti. Darbības programma ir vairāklīmeņu ļoti sarežģīts dokuments, kura tālākai attīstībai un no tā izrietošo sekundāro dokumentu sagatavošana ir saistīta ar augstu atbildību un profesionalitāti, kā arī nepieciešamību pēc papildus atbalsta šo funkciju veikšanai. Vismaz pašreizējos apstākļos stratēģiski ir atbalstāms risinājums darbību vadības un pārraudzības koncentrēšanai vienā vadošā iestādē. Vienlaicīgi

saglabāsies daudzo atsevišķo ministriju un tām subordinēto institūciju loma projektu konkursu tehniskā vadībā.

Iepriekšējā plānošanas perioda pieredze norāda, ka salīdzinoši demokrātiskā un atvērtā sistēma, kurā atsevišķas ministrijas izstrādā Ministru kabineta noteikumu projektus (t.sk. precizē un nosaka Darba uzdevumus), izsludina konkursus, slēdz līgumus, veic kontroli un pārbaudes, pieņem paveikto, apstiprina rezultātus un sniedz apliecinājumus vadošai iestādei, satur daudzus iekšējos interešu konfliktus un ne vienmēr ir efektīga, kā arī rada grūtības uzraudzīt, piemēram, horizontālo prioritāšu, tai skaitā, vides aspektu integrēšanu ES fondu atbalstītajās aktivitātēs.

Pastarpinātās ietekmes uz vidi, tās kvalitāti. Darbības programma nesatur konkrētus pasākumus un darbības, kas vidējā un ilgtermiņā pazeminātu vides kvalitāti, apdraudētu bioloģisko daudzveidību un tamlīdzīgi. Tomēr nav izslēdzamas īstermiņa ietekmes (būvniecības gaitā, ieregulēšanas procesā, avārijas situācijās vai ārkārtas gadījumos u.tml.). Tāpat iespējama negatīva (lielākoties – lokāla rakstura) ietekme situācijās, kad tiek pārkāptas tiesību aktos iekļautās prasības, bet valstī ir izveidoti efektīvi vides pārvaldes mehānismi, kas šādus notikumus izslēgs vai samazinās to skaitu līdz minimumam. Minētais attiecas uz plānotām un reglamentētām darbībām.

Mazāk pārliecinoši to ir iespējams konstatēt attiecībā uz pašiniciējošām aktivitātēm, novitātēm, jaunām ierosmēm, kas var atrasties ārpus ES telpā reglamentētām darbībām. Minētais attiecas uz jaunām tehnoloģijām, inovatīviem produktiem, esošo produktu dažādiem pilnveidojumiem un uzlabojumiem, kas izrietēs no inovācijām un tiks ieviesta vai uzsākta to ražošana pirms atbilstošās ietekmes uz vidi vēl nebūs izvērtētas. Tomēr, ņemot vērā šo darbību nelielo mērogu un inovāciju procesiem objektīvi nepieciešamo laiku, šādu ietekmju potenciālais nozīmīgums un iespaids ir vērtējams kā niecīgs un apskatāms tikai konkrēta gadījuma ietvaros.

Noteiktu ietekmi Darbības programmas realizācijā radīs arī visai dinamiskā ES likumdošanas attīstība, kuras virzieni un perspektīvie normatīvie akti nav tikuši atsevišķi vērtēti. Nav pamata domāt, ka apskatāmajā 2014. – 2020. gada plānošanas periodā perspektīvā netiks pieņemtas daudzas jaunas direktīvas, kas tieši vai pastarpināti skars vides aizsardzības jautājumus, un to ieviešanai atbilstoši resursi nav paredzēti. Objektīvi tās būs papildus izmaksas un iespējami ierobežojumi plānotai saimnieciskai attīstībai, tostarp tādām aktivitātēm, kas iekļautas Darbības programmā. Līdzšinējā pieredze liecina, ka pašlaik atvēlētie resursi aizsargājamo dabas teritoriju pārvaldībai, tai skaitā to kontrolei un monitoringam, ir nepietiekoši. Lai līdzsvarotu dabas aizsardzības intereses un ekonomisko attīstību, nepieciešams izstrādāt zinātniski pamatotu ilgtermiņa dabas aizsardzības stratēģiju, kas ietvertu ne tikai vēlmes maksimāli pasargāt dabas vērtības, bet arī visai pragmatiskus novērtējumus par to uzturēšanai nepieciešamajiem resursiem (ietverot arī atbilstošas kompensācijas pašvaldībām un zemes īpašniekiem, monitoringa un regulāru pārskatu sagatavošanas izmaksas).

Kā nozīmīga risku grupa izceļama teritorijas (valsts kopumā un pašvaldību līmeņa) plānošanas nepietiekama kapacitāte, pieredze, kā arī paredzētie resursi šādā plānojuma apsteidzošai realizācijai attiecībā pret investīcijām infrastruktūrā, tautsaimniecībai nozīmīgu objektu izveidi, dzīves vides uzlabojumos. Minētais attiecas arī uz īpaši aizsargājamo teritoriju plānošanu, apsaimniekošanu un attīstību – joprojām daudzām šādām teritorijām nav izstrādāti un apstiprināti dabas aizsardzības plāni un individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi. Atbilstoši neapsaimniekotas šādas teritorijas apskatāmajā periodā var zaudēt savu vērtību, un tas uzskatāms par Darbības programmas netiešo nelabvēlīgu ietekmi uz vidi.

Lai arī NAP 2020 un tam pakārtotās programmas un plāni laika posmam 2014. – 2020. gadam ir saskanīgi ar ES politikas prioritārajiem virzieniem, tie visai būtiski atšķiras no dažādu nozaru un to grupu attīstības un stratēģiskiem plāniem Latvijā, kas savulaik ir tikuši apstiprināti un kuru vismaz daļējai realizācijai ir piešķirts valsts un pašvaldību budžetu atbalsts. Šādi plāni tiek izstrādāti arī pašlaik, un to saistība ar NAP 2020 prioritātēm ir visai nosacīta vai tikai fragmentāra. Gadījumā, ja Darbības programma tiks realizēta, ir nepieciešams paredzēt visai ievērojamus resursus iepriekšēji minēto stratēģiju un plānu revīzijai, pārstrādāšanai vai arī to atcelšanai. Kopumā šādu dokumentu skaits valstī ir vairāki simti, un tie nav vienkāršoti atceļami, jo vismaz daļa no tiem var saturēt noderīgu informāciju Darbības programmas detalizācijai nākotnē, tomēr neizvērtēti tie vismaz plānošanas perioda pirmajos gados radīs pārpratumus un nevajadzīgas konfrontācijas.

Darbības programma ir vērsta uz resursu koncentrāciju, lai nodrošinātu kritisko masu vēlamu izmaiņu sasniegšanu Latvijā, kas tieši balstītu ES 2020 „Stratēģijas gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei”. Tomēr šo izaugsmi var realizēt cilvēks, kas ir izglītots un izpratošs augsto vides aizsardzības un dabas vērtību saglabāšanas mērķu sasniegšanai. Nepietiekoši akcenti un resursi izglītībai ir uzskatāmi par apdraudējumiem ilgtspējīgai attīstībai un dabas vērtību saglabāšanai Latvijā. Šajā kontekstā pozitīvi ir vērtējams 2.5.4.2. specifiskais atbalsta mērķis, kas paredz nodrošināt sabiedrību un kompetentās institūcijas ar savlaicīgu un kvalitatīvu informāciju augstas vides kvalitātes un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, kā arī veicināt zaļo domāšanu ilgtspējīga dzīves veida sekmēšanai.

Vairāki valsts nozīmes dokumenti liecina, ka jau pašlaik atsevišķu darbu veikšanai tiek uzaicināti ārvalstu speciālisti, un to skaits ik gadu palielinās. Tiek pieņemts, ka ar 2016. gadu vairākās tautsaimniecības nozarēs būs jūtams visai nozīmīgs darbaspēka deficīts, kura segšanai Latvijai nāksies iekšējo darba tirgu vieglāk pieejamu ārvalstniekiem no ārpus ES esošām valstīm. Citu valstu pieredze uzskatāmi norāda, ka šāds darbaspēks ir ar visai atšķirīgām vērtību sistēmām, atšķirīgu dzīves pieredzi attieksmē pret vidi un tās vērtībām. Tādējādi ārvalstu darbaspēka piesaistīšana satur visai nozīmīgus riskus dabas aizsardzībai, kas minimizējami ar atbilstošām vides izglītības programmām, iesaistīšanu sabiedriskās vides aizsardzības pasākumos un tamlīdzīgi.

8.3 Risinājumi ieviešanas stadijā

Vairākas Darbības programmā iecerētās darbības ir atbilstošas tām, kas iekļautas LR likuma „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 1. pielikuma „Objekti, kuru ietekmes novērtējums ir nepieciešams” sarakstā. Iespējams, ka šādu darbību būs vēl vairāk, un tās noteikti ir ietekmes uz vidi novērtējuma priekšmets.

Arī tādos gadījumos, ja konkrētais risinājums var būtiski ietekmēt NATURA 2000 teritoriju, saskaņā ar „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4.1. panta nosacījumiem novērtē tās ietekmi uz NATURA 2000 teritoriju. Šādā gadījumā ietekmes uz vidi izvērtēšana tiks veikta, ekspertiem rūpīgi izvērtējot ar pasākuma īstenošanu saistīto ietekmi uz NATURA 2000 teritoriju, izvērtējot dažādas alternatīvas un iespējas negatīvo ietekmju samazināšanai, kā arī dodot iespēju plašākai sabiedrībai iesaistīties šajā procesā.

Realizējot Darbības programmas aktivitātes un pasākumus, svarīgi ir rēķināties ar sākotnējā ietekmes uz vidi novērtējuma nepieciešamību. Vērtējot Darbības programmā iekļauto indikatīvās atbalstāmās rīcības, var secināt, ka vairumam no aktivitātēm, kas tiks realizētas, būs nepieciešams veikt sākotnējo ietekmes uz vides novērtējumu vai saņemt atzinumu un nosacījumus no vides un dabas aizsardzības institūcijām (no Valsts vides dienesta un Dabas aizsardzības pārvaldes). Atbilstoši likuma „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” prasībām, ir virkne darbības veidu, kam tiek piemērots sākotnējais ietekmes uz vidi novērtējums, tādejādi likums nosaka, ka šāds novērtējums tiek piemērots. Tādi ir, piemēram, lauksaimniecībā izmantojamās zemes lietošanas kategorijas maiņai un meža zemes transformācijai, ja šīs zemes platība ir lielāka par 50 hektāriem; saimnieciskiem ūdens projektiem, arī meliorācijai un apūdeņošanai, ja zemes platība ir lielāka par 100 hektāriem; apmežošanai, ja zemes platība ir lielāka par 50 hektāriem; zivju audzēšanai paredzētu dīķu ierīkošanai, kuru kopējā platība pārsniedz 10 hektārus, zivju audzēšanas kompleksu ierīkošanai dabiskās ūdenstilpēs un ūdenstecēs; projektiem, kas paredz derīgo izrakteņu ieguvī piecu hektāru vai lielākā platībā vai kūdras ieguvī 25 hektāru vai lielākā platībā infrastruktūras objektu attīstības gadījumā ceļu būvniecībai; ceļu, ostu un kuģu piestātņu (arī zvejas ostu) būvniecībai; ēku un būvju būvniecībai, rekonstrukcijai, renovācijai un restaurācijai Rīgas līča krasta kāpu aizsargjoslā u.c. Visas šīs darbības ir uzskaitītas iepriekš minētā likuma 2. pielikumā. Šajā gadījumā ir būtiski, lai arī sabiedrībai būtu savlaicīgi pieejama informācija par plānotajiem pasākumiem un būvniecības iecerēm un būtu iespēja iepazīties ar vides ekspertu sniegtajiem atzinumiem.

Darbības programmas aktivitāšu pārraudzība jeb ieviešanas uzraudzība ir saistošs pasākums. Šā stadijā ieviešanas uzraudzība ir skatāma kā monitorings un iespēja piemērot koriģējošus pasākumus gadījumā, ja tiek konstatēts, ka Darbības programmā iekļauto specifiskais atbalsta mērķis vai indikatīvās atbalstāmās darbības rada negatīvu ietekmi uz vidi.

Ieviešanas stadijā, līdzīgi kā 2007.-2013.g. plānošanas periodā, tiks izveidota ES fondu Uzraudzības komiteja (UK) 2014.-2020.g.periodam, kurā ir iekļauti pārstāvji no dažādām valsts institūcijām, pašvaldībām, sociālajiem partneriem un nevalstiskajām organizācijām. UK regulāri seko līdzi ES fondu ieviešanai un faktiskajam progresam, kā arī saskaņo izmaiņas projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijos, nosacījumos u.tml. Vides jautājumi kā viens no horizontāliem principiem tiks vērtēti gan UK darba grupā, gan UK.

9 Iespējamie kompensēšanas pasākumi

Ņemot vērā Darbības programmas augsto vispārinājuma pakāpi, tikai vispārīga apskata formā ir sagatavojami priekšlikumi par iespējamiem kompensēšanas pasākumiem, kas apzināti, konsultējoties ar Dabas aizsardzības pārvaldi (ja tādi nosakāmi saskaņā ar likumu “Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām”). Atbilstoši likumā „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” noteiktajam kompensējošie pasākumi ir jāparedz tādos gadījumos, ja plānošanas dokumenta īstenošana var negatīvi ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (NATURA 2000) vai Latvijā sastopamās ES prioritārās sugas vai biotopus šajās teritorijās. Šādus kompensējošos pasākumus veic, lai nodrošinātu paredzētās darbības veikšanas vai plānošanas dokumenta īstenošanas negatīvo ietekmju līdzsvarošanu un teritorijas vienotības (viengabalainības) aizsardzību un saglabāšanu.

Likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 43.(6) pants nosaka, ka „ja paredzētā darbība vai plānošanas dokumenta īstenošana negatīvi ietekmē Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (NATURA 2000), darbību atļauj veikt vai dokumentu īstenot tikai tādos gadījumos, kad tas ir vienīgais risinājums un nepieciešams sabiedrībai nozīmīgu interešu, arī sociālo vai ekonomisko interešu, apmierināšanai.” Savukārt šī likuma 43. (7) pants nosaka, ka „ja Eiropas nozīmes aizsargājamā dabas teritorijā (NATURA 2000) ir sastopamas Sugu un biotopu aizsardzības likumam pakārtotajā normatīvajā aktā noteiktās Latvijā sastopamās Eiropas Savienības prioritārās sugas vai biotopi, paredzēto darbību atļauj veikt vai plānošanas dokumentu īstenot tikai tādos gadījumos, kad tas ir vienīgais risinājums un nepieciešams sabiedrības veselības aizsardzības, sabiedrības drošības vai vides aizsardzības interesēs” vai arī „plānošanas dokumentu īstenot arī tad, kad tas nepieciešams citu sabiedrībai sevišķi svarīgu interešu apmierināšanai, ja ir saņemts atzinums no Eiropas Komisijas” (43.(8) pants). Minētās juridiskās normas ir pietiekoši visaptverošas un viennozīmīgas, kas veido drošu pamatu sugu un biotopu aizsardzībai valstī.

Darbības programmā nav iespējams identificēt konkrētas teritorijas un pasākumus, kurās īstenojot Darbības programmā plānotās aktivitātes, rastos būtiska negatīva ietekme uz NATURA 2000 teritorijām vai šajās teritorijās sastopamiem Sugu un biotopu aizsardzības likumam pakārtotajā normatīvajā aktā noteiktajām Latvijā sastopamajiem ES prioritārām sugām vai biotopiem.

Tomēr Darbības programma tās detalizācijas pakāpē neietver konkrētus projektus, teritorijas un realizācijas apstākļus. Tāpēc var pastāvēt zināmi riski, ka plānošanas dokumentā minēto ieguldījumu prioritātes un tām atbilstošās darbības īstenošanas laikā kāds no projektiem varētu būt saistīts ar būtiskām ietekmēm uz dabas vērtībām. To ietekmes uz vidi vērtēšana būtu nozīmīga kā efektīvs preventīvs pasākums. Tādēļ jau šobrīd izsmeltās Vides pārraudzības Valsts biroja (VPVB) administratīvās kapacitātes ir neatliekami nostiprināmas un šādām administratīvās kapacitātes paaugstināšanas aktivitātēm (ietverot arī tehnisko atbalstu un apmācības) ir jābūt atspoguļotām Darbības programmā. Apskatāmajā laika periodā paredzēto aktivitāšu skaits, to daudzveidība un aizvien pieaugošais tehnoloģiskais piesātinājums skaidri norāda, ka pašreizējās VPVB tehniskās iespējas ir neadekvātas Darbības programmā plānotajam un ir uzskatāms par apdraudējumu apsteidzošām darbībām Darbības programmā plānotajiem uzlabojumiem vides kvalitātē un dabas vērtību saglabāšanai.

10 Plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās būtiskās pārrobežu ietekmes novērtējums

Darbības programmā ietvertajām darbībām un investīciju prioritātēm nav būtiskas pārrobežu ietekmes vides aspektu skatījumā. Tomēr vismaz divi jautājumi ir saskanīgi ar šādām ietekmēm:

- Baltijas jūras kvalitāte varētu pasliktināties, ja pieaugs lauksaimniecības intensitāte, palielinot pārtikas ražošanu, kas radīs papildus biogēnu piesaī ūdeņos; arī plānotā tūrisma infrastruktūras attīstība un plānotais ostu kravu pieaugums radīs papildu slodzi uz Baltijas jūras ekosistēmu.
- klimata pārmaiņas ir globāla problēma un Latvija, būdama neliela valsts, neatstās būtisku ietekmi uz globāliem procesiem.

Vienlaikus vairākas investīciju prioritātes ir vērstas uz šādas pārrobežu ietekmes apzināšanu un kontroli (vides monitoringa sistēmu attīstība un nostiprināšana), bet citas – samazinās emisijas gaisā (piemēram, Darbības programmas 4. tematiskais mērķis - Atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs un 7. tematiskais mērķis - Veicināt ilgtspējīgu transportu un novērst trūkumus galvenajās tīkla infrastruktūrās) un ūdeņos (piemēram, 5. tematiskais mērķis - Pielāgošanās klimata pārmaiņām, riska novēršanas un pārvaldības veicināšana), kas sniegs būtisku ieguldījumu šādas ietekmes mazināšanā vidējā termiņā un attālākā perspektīvā.

11 Pasākumi plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringa nodrošināšanai

Plānošanas dokumentu īstenošanas monitoringa nepieciešamību nosaka Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumi Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums”. Šāds monitorings ļauj konstatēt plānošanas dokumenta īstenošanas tiešo vai netiešo ietekmi uz vidi, un plānošanas dokumenta izstrādātājiem un lēmumu pieņēmējiem sniedz informāciju, lai nepieciešamības gadījumā novērstu kādu rīcības virzienu vai uzdevumu ieviešanas negatīvo ietekmi uz vidi, tai skaitā, ja nepieciešams, veiktu grozījumus plānošanas dokumentā.

Monitoringa ziņojums jāsastāda un atzinumā par vides pārskatu noteiktajā termiņā jāiesniedz Vides pārraudzības valsts birojā. Monitoringa ziņojumā apkopo pieejamo informāciju un ietver ar plānošanas dokumenta īstenošanu saistīto vides stāvokļa izmaiņu un to tendenču raksturojumu. Plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringam izmanto valsts statistikas datus, informāciju, kas iegūta veicot vides monitoringu, kā arī citu pieejamo informāciju.

Darbības programma daļēji jau atspoguļo mērķa sasniegšanas rādītājus, kas kvantitatīvi raksturo situāciju un tendences. Šie rādītāji būtu jāiekļauj kā prioritāri arī monitoringa ziņojumā par ietekmi uz vidi. Saskaņā ar Vides aizsardzības likuma 10. panta 6. punktu Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs ne retāk kā reizi četros gados sagatavo un publicē nacionālo ziņojumu par vides stāvokli, ietverot tajā informāciju par vides kvalitāti un slodzi uz vidi. Ziņojumu publicēšanas starplaikos informāciju regulāri papildina. Nākamais ziņojums ir jāsagatavo par situāciju līdz 2011. gadam, tad 2015. gadam. Tādejādi jau esošo ziņojumu un tam apkopotus datus var izmantot arī Darbības programmas ieviešanas monitoringam. Tā kā Darbības programma satur arī reģionāla vai lokāla mēroga uzdevumus, tad ieteicams saistīt konkrēto uzdevumu ieviešanu ar vides stāvokļa rādītāju attiecīgajā mērogā.

Tomēr Darbības programma tās pašreizējā redakcijā pietiekoši detalizēti neapskata plānošanas dokumenta monitoringa jautājumus, jo satur riskus, ka šādos novērtējumos dominēs finanšu un materiālās vērtībās izteiktas vienības, kas nesatur norādi uz vides kvalitāti. Svarīgi ir ņemt vērā, ka depolulācijas apstākļos⁷⁰ vides kvalitāte valstī pēc daudziem formāliem un tieši mērāmiem kvalitātes rādītājiem kopumā uzlabosies, un Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra vides kvalitātes monitoringa dati to tikai apstiprinās nacionāla līmeņa vērtējumos un vispārinājumos. Tomēr šī sakarība nav tieša un nav lineāra un atšķirības vienmēr izceļ vietējie apstākļi un to izmaiņas. Tieši minētās vietējās izmaiņas, kuru iemesls būtu Darbības programmas aktivitāšu lokālās ietekmes un izraisītās izmaiņas šādos pārskata novērtējumos netiek iekļautas, to novērtēšana jeb lokālie vides efekti ir nosakāmi lokāli. Iespējams, ka šie jautājumi būtu detalizētāki apskatāmi Darbības programmas sadaļā „Horizontālie principi”.

⁷⁰ Skat., piemēram: Zvidriņš, P. 2010 Depopulācija Latvijā. Rīga, Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds. 60 lpp., arī - <http://www.slideshare.net/nacionalaidentitate/krumins-3-vlzk-2011>

12 Noslēgums

Darbības programma ir sagatavots kā nepastarpināts un direktīvi veidots dokuments, kas atbilst NAP 2020 saturam un detalizē to vairākās jomās, kas ir piekritīgas rīcību un darbību kopumam zem kopējā nosaukuma „Izaugsme un nodarbinātība”. Sagatavotais dokuments ir atbilstošs ES atbilstošam dokumentam un ES rekomendācijām attiecībā uz atbilstošam laika periodam adresēto nacionālo stratēģiju un darbības programmu izveidi.

Darbības programmā ietvertās tematisko mērķu un ieguldījumu prioritātes ir atbilstošas hierarhiski augstākos plānošanas dokumentos izceltajam un norādītajam. Neviena no minētajiem tematiskajiem mērķiem un ieguldījumu prioritātēm nav uzskatāms par Latvijai apgrūtināšu un vides apstākļus būtiski ietekmējošu, un to realizācija ir neitrāla attiecībā pret pašreizējo vides kvalitāti Latvijā. Vienlaicīgi tās ir iespējas, jo vairāki tematiskie mērķi ir paredzēti tieši vides kvalitātes uzlabošanai un veicinās ilgtspējīgu attīstību (piemēram, tādas tematisko mērķu un ieguldījumu prioritātes kā pāreja uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs, vides aizsardzība un resursu izmantošanas efektivitāte, daļēji arī ilgtspējīga transporta sistēma).

Vērtējais dokuments (Darbības programma) ir sagatavots kā tiešs un direktīvs dokuments, un tā pašreizējā izteiksmes formā vairāk atgādina vēlamu darbību uzskaitījumu, kas ir sakārtotas noteiktās tematiskās grupās, tās iepriekšēji nevērtējot un neranžējot pēc to neatliekamības, lietderības, efektivitātes, arī pēc realizācijas secīguma hierarhiski augstāka plānošanas dokumenta izpratnē. Aktivitāšu ranžēšana ir skatāma arī citā kontekstā kā nosacījums projektu sagatavošanas un vērtēšanas Vadlīniju izstrādes posmā. Tad ranžēšana ir uzskatāma par alternatīvu izvēli mērķu sasniegšanai, un vides prasību kopums šādos dokumentos ir vērtējams kā nozīmīgs preventīvs pasākums. Daļēji tas ir apskatīts Darbības programmas sadaļā „Horizontālie principi” un sadaļā „Projektu atlase”, tomēr vides jautājumu izcēlums, tajā skaitā sadaļā „Indikatīvās mērķteritorijas” un „Indikatīvie finansējuma saņēmēji”, mazinātu potenciālos riskus un bažas, ka vides kvalitāte var nebūt starp prioritāriem jautājumiem.

Darbības programmā paredzētas aktivitātes pašreizējā detalizācijas līmenī (tajā skaitā neietverot plānoto aktivitāšu teritoriālo piesaisti) nav tieši vērtējamās pēc to ietekmes uz vides kvalitāti, tas jāveic nākošajā posmā, vērtējot iecerēto saimniecisko darbību ietekmi pēc valstī noteiktās ietekmes uz vidi novērtēšanas procedūras. Tajā pašā laikā Darbības programmā ietvertās darbības kopumā vērtējamās kā neitrālas vai pozitīvas attiecībā pret esošiem vides apstākļiem un vides kvalitāti. Šajā programmā nav paredzēta neviena darbība ar būtisku negatīvu ietekmi uz vidi.

Darbības programma apskata atbildīgās iestādes un galveno partneru lomu vadības, kontroles un audita jautājumos, atbalsta koordināciju starp fondiem, administratīvā sloga mazināšanu finansējuma saņēmējiem. Papildus apskatīti trīs horizontālie principi un pievienota norāde par projektu atlases pamatprincipiem un to, ka Darbības programmas specifiskā atbalsta mērķa atbilstošais ieviešanas veids tiks noteikts nacionāla līmeņa normatīvajā aktā, kuru apstiprinās Ministru kabinets. Ir norādīts, kas ir vadošā iestāde, kas ir sertifikācijas un revīzijas iestādes, kas kopumā veiks Darbības programmas aktivitāšu uzraudzību. Darbības programma, piemēram, tās sadaļa „Horizontālie principi”, būtu papildināma ar norādi, kas veiks pārraudzību pār visas Darbības programmas ieviešanas rezultātiem - to sistemātisku un regulāru pārraudzību un izvērtēšanu attiecībā pret Darbības programmas un NAP 2020 mērķiem, sasniegtajiem rezultātiem un to salīdzinājumiem ar indikatīviem lielumiem, to ietekmi uz vides kvalitāti, tas ir, monitoringu. Šajā nozīmē FM dokuments *Eiropas Savienības fondu vadības un kontroles*

sistēmas apraksts saskaņā ar Komisijas 2006. gada 8. decembra regulas Nr.1828/2006 21.panta prasībām (30.10.2012.) tikai daļēji aptver norādītos aspektus.